

ISSN 2587-3881

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
INSTITUTUL DE FILOGIE ROMÂNĂ „BOGDAN PETRICEICU-HASDEU”

LIMBĂ LITERATURĂ FOLCLOR

Nr. 1, 2022

ISSN 2587-3881

E-ISSN 2587-4039

LIMBĂ LITERATURĂ FOLCLOR

Nr. 1, 2022

Revista este editată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia* (sec. XIX până în prezent), finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare a Republicii Moldova.

COLEGIUL DE REDACȚIE:

REDACTOR-ȘEF

Dr. hab. **Nina CORCINSCHI**

REDACTORI-ȘEFI ADJUNCTI

Dr. **Tatiana POTÎNG**

Dr. **Liliana BOTNARI**

SECRETAR DE REDACȚIE

Drd. **Natalia ROTARI**

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Acad. **Mihai CIMPOI**, *Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Chișinău*

Prof. univ., dr. **Sorin ALEXANDRESCU**, *Universitatea din București, România*

Prof. univ., dr. **Bogdan CREȚU**, *Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Iași, România*

CȘ II, dr. **Adrian TUDURACHI**, *Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca, România*

Prof. univ., dr. **Alexandru CISTELICAN**, *Universitatea Petru Maior, Târgu Mureș, România*

Prof. univ. **Otilia HEDEȘAN**, *Universitatea de Vest din Timișoara, România*

Adresa redacției

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1, mun. Chișinău, MD-2001

Email: limba.lit.folclor@gmail.com

Revista publică articole în limbile română, franceză, engleză, germană.

Tiparul executat de tipografia „Fox Trading” SRL (com. nr. 187). Tiraj: 100 ex.

Cuprins

CERCETĂRI LINGVISTICE

- Ana VULPE, Maria ONOFRAȘ. Achiziții lexicale „ultrarecente” pentru vocabularul limbii române 5
- Maria ONOFRAȘ. Lingvistica în Republica Moldova.
Indice bibliografic (2012 – 2016) 13
- Galaction VEREBCEANU. Sinonimia lexicală în textul manuscrisului *Sandipa* 33

ISTORIE LITERARĂ

- Alexandru BURLACU. Modernismul poetic românesc 43
- Florian COPCEA. Existența: avatar sau un concept blamat al postmodernismului? ... 55
- Dumitru APETRI. Fenomenul Creangă în evocări poetice 64

CERCETĂRI FOLCLORICE

- Tatiana BUTNARU. Vasile Alecsandri și circulația versiunilor mioritice din Basarabia 69
- Victor PLETOSU. Tradiția milenară a Mărțișorului – simbolul regenerării noastre spirituale 83

INTERVIU. CRONICĂ LITERARĂ

- Nina CORCINSCHI. Interviu cu Marian Gh. Simion. *Nu cred că disciplinele umaniste au pierdut din vedere idealul de a face lumea mai bună...* 91
- Margareta CURTESCU. Proza lui Vladimir Beșleagă în lumina mitocriticii 97
- Olesea GÎRLEA. O investigație psihanalitică jungiană a operei lui Vladimir Beșleagă 100

DICȚIONARUL ENCICLOPEDIC AL SCRITORILOR BASARABENI.

- PORTRETE LITERARE** (Vadim Cirkov, Liuba Dimitriu, Eugen Cioclea, Irina Naidenova, Michael Kaufman) 103

CONFERINȚELE INSTITUTULUI

- Sergiu COGUT. Evenimente omagiale *In memoriam* Ion Creangă 127
- O monografie promițătoare a unei tinere cercetătoare 129
- Gheorghe CHIVU. Perseverență și competență 132

VERNISAJ EDITORIAL

- Publicațiile Institutului 137

ACHIZIȚII LEXICALE „ULTRARECENTE” PENTRU VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE

(Partea a II-a; partea I a se vedea în nr. 1, 2021)

Ana VULPE, Maria ONOFRĂȘ

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0552-2214>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9437-4326>

Rezumat: În partea a doua a studiului continuăm șirul de cuvinte și sensuri absolut noi, identificate și excerptate din mass-media din ultimul timp. Datorită prestigiului acestui tip de comunicare, cuvintele și sensurile intrate recent în limbă exercită o puternică influență asupra vorbitorilor. Însă, când se face uz de un cuvânt sau un sens nou, pe lângă utilitate, originalitate în exprimare, trebuie avută în vedere și cunoașterea exactă a formei și a conținutului acestuia. Or, preluarea lor în limbajul comun impune prudență, discernământ.

Au fost inventariate și prezentate în cadrul articolelor lexicografice (cu respectarea tuturor rigorilor) 25 de cuvinte și sensuri noi, atât împrumutate, cât și create pe teren propriu. Remarcăm, o dată în plus, că e vorba, deocamdată, de o fixare, de o semantizare primară a acestora.

Cuvinte cheie: vocabular, cuvânt-titlu, sens nou, definiție, articol lexicografic.

Abstract: In the second part of the study we continue the string of words and absolutely new meanings, identified and excerpted from the media lately. Due to the prestige of this type of communication, the words and meanings that have recently entered the language exert a strong influence on the speakers. However, when using a new word or meaning, in addition to its usefulness, originality in expression, the exact knowledge of its form and content must also be taken into account. Or, taking them over in the common language requires caution, discernment.

There were inventoried and presented in the lexicographic articles 25 new words and meanings, both borrowed and created on their own (respecting all the rigors). We notice, once again, that it is, for the time being, a fixation, a primary semantics of them.

Keywords: vocabulary, word - title, new meaning, definition, lexicographical article.

A aberá, aberéz, vb. intrans. [Din aberație (derivat regresiv); cf. fr. aberrer].] A devia de la normal sau corect; a se abate de la bunul-simț; a spune aberații. *Am zis că un asemenea „expert” nu are cum să abereze, doar prognozele lui apocaliptice sunt băgate în seamă de toată mass-media așa-zis serioasă.*

(<https://www.rostonline.ro/2022/01/octavian-jurma-cavalerul-apocalipsei-care-ori-nu-cunoaste-engleza-ori-nu-le-are-cu-matematika-ori-abereaza-intentionat/>); *Îmi dau seama cât de slab pregătiți sunt cei care aberează despre această industrie, în care este cumplit de greu să rezisti.* (<https://www.newsbucovina.ro/actualitate/284031/stefan-mandachi-ii-deseneaza-premierului-ludovic-orban-cum-functioneaza-si-ce-implicatii-are-industria-restaurantelor->); *După ce i-a ținut pe moldoveni în sărăcie, Dodon aberează cu implicarea României* (<https://60m.md/dupa-ce-i-a-tinut-pe-moldoveni-in-saracie-dodon-abereaza-cu-implicarea-romaniei/>)

Abuzatór, abuzatoáre, abuzatóri, abuzatoáre, *adj., subst. m., f.* [**a abuz** + suf. **-tor.**] (Persoană) care abuzează (sexual, fizic, emoțional) pe cineva. *Bucuria de a provoca cruzimea sau durerea și ignorarea consecințelor sunt elemente caracteristice ale abuzatorului. De cele mai multe ori abuzatorii prezintă tulburări de ordin psihic.* (<https://ernaconstantin.ro/de-ce-loveste-psihologia-abuzatorului/>); *Uneori abuzatorul stabilește o relație foarte apropiată, de prietenie sau chiar căsătorie, cu familia copilului.* (<https://www.cnpac.md/ro/cine-sunt-abuzatorii-sexuali-de-copii/>)

Billboard, *subst.* [Pr.: **bilbórd**; < engl. **billboard.**] Panou publicitar de dimensiuni mari, amplasat în aer liber, mai ales în zone cu trafic sporit. *Mijloacele bazate pe imagine pot cuprinde forme plane: afișe, grafice, fotografii, timbre, benere, billboard-uri etc.* (<http://www.spitalulfiliasi.ro/informatii/educatia-pentru-sanatate.html>); ... **billboard-uri** pe care scrie: reduceri pascale minus 50 la săpun și detergenți și mașini de spălat și la electrocasnice. E o „propagandă” anti-creștină? (<https://moldova.europalibera.org/a/24548788.html>)

Bolárd, bolárzi, *subst. m.* [Din **bolard**, după fr. **bolard.**] Element de construcție de diferite forme (din piatră, granit, beton) care separă o zonă pietonală de un carosabil, nepermițând șoferilor să parcheze în aceste zone. *Vești bune pentru locuitorii și oaspeții capitalei – în centrul Chișinăului s-a început instalarea bolarzilor de-a lungul bulevardului central!* (<https://atodos.me/a-inceput-lupta-cu-parcare-ilegala-in-centrul-chisinaului/>); *Un cititor B365.ro ne anunță că se montează din nou bolarzi anti-parcare pe Bd. Regina Elisabeta...* (<https://forum.metrousor.com/ViewTopic?TopicId=3223&PageNum=7>); **Bolarzii**, în amenajările publice, sunt obiecte foarte căutate la ora actuală, datorită nenumăratelor beneficii pe care le aduc, printre care amintim montajul ușor de realizat și întreținerea facilă. (<https://www.piatraonline.ro/bolarzii-din-granit-de-la-eleganta-la-utilitate>).

Booklet, *subst. f.* [Scris și: **buclet** (pl. **buclete**); pr.: **búcllet**; < engl. **booklet**;

cf. și rus. **buklet**.] Tipăritură asemănătoare unei broșuri, dar cu un număr redus de pagini, obținute prin fălțuire (fără a fi legate), cuprinzând o anumită informație textuală și grafică. ***Bucletul** era destinat femeilor de la țară, fiind distribuit prin intermediul instituțiilor medicale; Imaginea de mai sus arată frecvența de întrebuințare a termenului «booklet» în diferite țări.* (<https://educalingo.com/ro/dic-en/booklet>).

Bréxit, *subst.* [*< engl. Br(itain) + exit „ieșire”.*] Ieșire, retragere a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord din Uniunea Europeană, adoptată de Parlamentul Britanic în urma unui referendum consultativ din data de 23 iunie 2016, și procedura desfășurată în legătură cu aceasta. *Implicațiile Brexit-ului nu se vor resimți doar în relațiile comerciale, ci și în piața muncii...* (<https://www2.deloitte.com/ro/ro/pages/tax/articles/acordul-post-brexite-se-lasa-asteptat-desi-perioada-de-tranzitie-expira-curand-ce-se-schimba-din-2021.html?nc=1>); *România va acționa pentru a fructifica oportunitățile care pot deriva din procesul Brexit, cu precădere în domeniul atragerii de investiții, în cel cultural și educațional.* (https://www.fonduri-ue.ro/images/files/documente-relevante/2018/CCMAP_2018/Prezentare_publica_Brexit.pdf)

Detubá, detubéz, *vb. tranz.* [*Cf. fr. extuber.*] (*bolnavi intubați*) A deconecta de la aparatele de respirație artificială, prin extragerea tubului din căile respiratorii, lăsând să respire de sine stătător. *O pacientă cu Covid de 65 de ani, internată la terapie intensivă și conectată la aparate, a murit după ce a fost detubată din greșeală de un brancardier.* (<https://romania.europalibera.org/a/brancardier-de-la-victor-babe%C8%99-re%C8%99Binut-de-procurori-pentru-detubarea-unei-paciente-covid-/30995956.html>)

Detubáre, detubări, *subst. n.* [*Din a detuba.*] Acțiunea de a detuba și rezultatul ei. *Medicii moldoveni arată cum are loc detubarea unui pacient cu COVID-19* <https://www.youtube.com/watch?v=72ly4RF0lWI>); *Specialiștii spun că personalul medical este cel mai mult expus pericolului în procesul detubării, deoarece atunci pacientul își curăță căile respiratorii.* (https://www.publika.md/la-spitalul-republican-se-utilizeaza-o-noua-metoda-de-intubare-si-detubare-a-bolnavilor-cu-coronavirus-imagini-care-va-pot-afecta-emotional_30715-22.html)

A diagnosticá, diagnostichez, *vb. tranz.* [*Din a diagnosticá; după fr. diagnostiquer; engl. diagnose.*] (*o problemă, o situație dificilă, o defecțiune etc.*) A analiza stabilind cauzele și caracterul. *Incapacitatea oamenilor de a-și diagnosticá situația; Sociologia are mult de lucru pentru a diagnosticá problemele reale ale societății.* (http://corolaws.racai.ro/corola_sound_search/index).

php); De la analizarea nevoilor dumneavoastră la gestionarea proiectelor de dezvoltare durabilă, vă vom ghida pe parcurs. **Diagnosticăm** situația dumneavoastră. Oferim îndrumare strategică. (<https://www.ecocert.com/ro-RO/home>)

Eurobónd, eurobónduri, subst. n. [**euro** + **bónd** (obligațiune).] Obligațiune denominată în dolari SUA și vândută în Europa de către o bancă de investiții americană; *România analizează posibilitatea lansării unei emisiuni de eurobónduri în perioada imediat următoare*. (https://www.economica.net/romania-vrea-sa-emit-eurobonduri-in-perioada-imediat-urmatoare_113268.html); *Grupul „Trans-Oil” a revenit pe piețele de capitaluri internaționale, cu o nouă emisiune de eurobónduri în valoare de 400 milioane dolari, cu scadență în 2026*. (<https://agrobiznes.md/trans-oil-lanseaza-o-noua-emisiune-de-eurobonduri-in-valoare-de-400-mln-dolari.html>); *Analiștii apreciază că 6 miliarde de euro ar putea fi obținuți din emisiuni pe piața externă (eurobónduri)*. (https://www.economica.net/ing-romania-mai-are-nevoie-de-17-5-miliarde-de-euro-din-care-6-miliarde-euro-prin-emisiuni-de-eurobonduri_183791.html).

Hibernare, hibernări, subst. f. [Din **a hiberna**, după engl. **hibernate**.] Stare când computerul se dezactivează în întregime, iar odată ce este alimentat din nou, reia totul (documente, aplicații, programe deschise) de la punctul la care a rămas. *Sistem de hibernare; Dintre toate stările de economisire a energiei în Windows 10, hibernarea utilizează cea mai mică cantitate de energie*. (<https://www.offfast.com/sleep-mode/?lang=ro>); *Trebuie să existe o înțelegere a modului în care funcționează hibernarea, a tipului de efect pe care îl are asupra performanței computerului și a faptului dacă este nesănătos pentru computerul dvs. pe termen lung*. (<https://www.routech.ro/modul-de-hibernare-este-rau-pentru-computerul-dvs-tot-ce-trebuie-sa-stiti/>)

Intubá, intubéz, vb. tranz. [Din **a intuba**, după fr. **intuber**.] (pacienți grav bolnavi) A conecta la aparatele de respirație artificială prin introducerea unui tub în căile respiratorii; a supune intubației. *Noul coronavirus nu cruță nici bebelușii. Trei nou-născuți din țara noastră sunt intubați după ce au luat boala de la mame*. (https://www.publika.md/trei-nou-nascuti-din-tara-noastra-intubati-bebelusii-sunt-bolnavi-de-covid-si-nu-pot-respira-de-sine-statator_3113512.html#ixzz7IcORmS6j); *60% din cei intubați supraviețuiesc dacă este acordată asistența medicală respiratorie, dar dacă î-l intubezi după ce trei zile l-ai convins, atunci șansele sunt deja puține*”. (<https://www.jurnal.md/ro/news/6b1ff31b-4d94491e/profesorul-cojocaruoamenii-vin-la-terapie-intensivadeja-cu-speranta-de-viata-60-din-cei-intubati-supravietuiesc.html>)

Intubát, intubátă, intubáți, intubáte, adj. [Din **a intuba**.] (despre paci-

enți grav bolnavi) Care a fost supus intubației. Am luat legătura cu familiile tuturor pacienților **intubați** care erau în această unitate pentru a obține acordul familiilor pentru a-i transfera la spitale din străinătate. (<https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/doi-pacienti-din-cluj-si-trei-din-iasi-in-stare-critica-transferati-in-austria-si-polonia-1710077>); Pe lângă acordarea primului ajutor, suntem implicați și în transportarea bolnavilor **intubați**, care sunt dependenți de oxigen, dintr-un spital în altul. (<https://msmps.gov.md/comunicare/buletin-informativ/lucratorii-medicali-de-pe-ambulante-atacati-de-virus-epuizati-de-canicula/>)

Intubație, intubații, subst. n. [*< fr. intubation.*] med. Introducere a unui tub în căile respiratorii pentru a facilita procesul de respirație. Mai mulți medici din America și Italia au descoperit că starea pacienților pare să se deterioreze rapid după **intubație**. (<https://www.mediafax.ro/coronavirus/intubarea-pacientilor-cu-covid-19-mai-mult-rau-decat-bine-noul-coronavirus-schimba-tot-ce-sti-au-medicii-pana-acum-19089131>)

A întineri, întineresc, vb. intrans. [Din **a întineri**; după rus. **molodety.**] fig. (despre boli) A se extinde și la tineri; a afecta și persoanele tinere, nu doar pe cele mai în vârstă. **Cancerul mamar întinerește tot mai mult, se depistează la persoane din ce în ce mai tinere.** (<https://newsmaker.md/ro/cancerul-mamar-intinerește-vertiginos-interviu-nm-cu-un-medic-oncolog-mamolog/>); Se consideră că cancerul este boala vârstei înaintate, dar, cu părere de rău, în ultimul timp, boala **a întinerit** aproximativ cu 10 ani. (<https://msmps.gov.md/comunicare/buletin-informativ/medicul-mamolog-larisa-sofroni-depistarea-precoce-a-cancerului-mamar-poate-contribui-la-vindecarea-completa-sau-imbunatatirea-categorica-a-prognosticului/>)

A performá, performéz, vb. intrans. [*< engl. perform.*] A obține o performanță; a excela într-un domeniu. Un om riguros devine frustrat într-un mediu dezorganizat, un om creativ nu poate **performa** dacă este pus să respecte mii de proceduri. (<https://context.reverso.net/traducere/romana-engleza/performa>); Pentru **a performa**, Tatiana a luat și lecții de la artizani calificați. Noi nu avem decât să-i dorim să reușească să devină cea mai bună, iar câștigurile pe care le creează să-și găsească stăpâni pe întreg mapamondul. (https://www.canal3.md/ru/o-tanara-din-moldova-cucereste-lumea-cu-lucrarile-sale-magice_89717.html)

A resetá, resetéz, vb. tranz. [Din **a resetá**; după engl. **reset.**] 1) (un sistem, un program, o aplicație, etc. dintr-un dispozitiv) A șterge și a reinstala de la zero. O să vă explic cum se pot **reseta** toți parametrii rețelei Wi-Fi, date mobile și Bluetooth, în caz că aveți probleme cu conexiunile Wi-Fi, pe date mobile sau cu dispozitivele Bluetooth asociate sau în curs de asociere. (<https://videotutorial>)

ro/resetarea-setarilor-de-retea-pe-android-scapa-de-erorile-de-retea/) 2) și fig. (un calculator, un telefon etc.) A aduce la starea inițială, la starea în care a fost achiziționat din fabrică, ștergând orice date de utilizator. De exemplu, puteți **să reseați** PC-ul pentru a reinstala Windows de la zero sau pentru a **reseta** iPhone-ul pentru a șterge toate setările și aplicațiile. (<https://support.microsoft.com/ro-ro/windows/cum-se-re%C3%AEmprosp%C4%83teaz%C4%83-resetear%C4%83-sau-restaureaz%C4%83-pc-ul-51391d9a-eb0a-84a7-69e4-c2c1fbceb8dd>). Socotesc referendumul ca proces bine-venit: **a resetat** niște coordonate, a dezvoltat radiografia României actuale și ne-a scos din somnolență civică. (<https://episcopiahusilor.ro/biserica-referendum-si-resetare>)

Resetare, resetări, subst. f. [Din **a reseta**.] Acțiunea de a reseta și rezultatul ei. Când simți că este ceva în neregulă cu telefonul tău, atunci când intri pe net sau ai un dispozitiv bluetooth, trebuie să te gândești serios la o **resetare** a setărilor de rețea. **Resetarea** înseamnă a aduce un dispozitiv în aceeași stare în care a fost când a fost cumpărat. (<https://videotutorial.ro/resetarea-setarilor-de-retea-pe-android-scapa-de-erorile-de-retea/>); O altă situație în care se folosește procedura de **resetare** este atunci când calculatorul este invadat de foarte mulți viruși. (<https://omulbun.com/care-este-diferenta-dintre-repornire-si-resetare/>); De obicei, centrala termică de nouă generație dacă are nevoie de **resetare**, va afișa un cod de eroare. (<https://blogdeinstalati.ro/cum-resetez-centrala/>)

Retailer, retailer, subst. m. [Pr.: **ritéiler**; < engl. **retailer**.] Comerciant care vinde cu amănuntul, direct către consumatorul final; detailist. În ciuda faptului că **retailerii** vând produse care nu sunt destinate revânzării ulterioare, scara comerțului lor este foarte mare. (<https://rum.culturell.com/chto-takoe-ritejl-i-k-to-takie-ritejleri-read-455095>); *Lucrul de acasă a adus noi schimbări în ceea ce privește preferințele cumpărătorilor, iar **retailerii** care s-au adaptat rapid și au reușit să răspundă acestor nevoi au avut de câștigat.* (<https://vtex.com/ro/blog/trenduri/topul-celor-mai-mari-retaileri-din-lume-doi-dintre-ei-colaboreaza-cu-vtex/>); *Federația Națională de Retail (National Retail Federation - NRF), cea mai mare asociație a comercianților cu amănuntul din lume, a întocmit recent un clasament al celor mai influenți **retaileri** pe plan mondial.* (<https://agromedia.md/noutati/agricultura-in-lume/cei-mai-influenti-retaileri-in-2020-vezi-topul-elaborat-de-cea-mai-mare-asocatie-a-comerciantilor-cu-amanuntul-din-lume>)

Screen time subst. [Pr.: **scrin táim**; < engl. **screen time**.] Timpul petrecut în fața ecranelor (de televizor, laptop, tabletă, smartphone etc.). *Efectele **screen time-ului** asupra minții copilului. Studiile recente arată că **screen time-ul** îna-*

inte de culcare poate afecta grav vederea. **Screen time-ul** poate fi și o aplicație care permite părinților să verifice cât timp copilul se află în fața calculatorului, planșetei, smartphone-ului etc. (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.screentime.rc&hl=ru&gl=US>)

Spadasină, spadasine, *subst. f.* [**spadasin** + suf. -ă.] 1) Luptătoare cu spada. 2) Sportivă care practică probele de spadă. *Românca Ana-Maria Popescu a fost desemnată cea mai bună spadasină a lumii pentru a cincea oară.* (<https://m.radiochisinau.md> ›)

Teledón, teledónuri, *subst. n.* [**tele-** + **don**(ație).] Emisiune TV, care poate dura mai multe ore sau chiar zile, prin care se urmărește strângerea de bani pentru caritate sau altă cauză nobilă. *La postul public de televiziune Moldova 1 s-a desfășurat teledonul „Salvează Filarmonica” - o emisiune prin care s-a urmărit sensibilizarea populației privind tragedia Filarmonicii; Teledonul „Români Împreună” își propune să strângă fonduri pentru utilarea secțiilor ATI cu echipamente și aparatură medicală și este difuzat simultan pe cinci canale TV: Antena 1, Antena Stars, Happy Channel, ZU TV și Antena 3.* (<https://www.youtube.com/watch?v=t2eqNM-4g1E>)

Telemaratón, telemaratónuri, *subst. n.* [**tele-** + **maraton**.] *fig.* Emisiune TV de lungă durată, în cadrul căreia se organizează diverse campanii de caritate (donații bănești, produse, alte bunuri materiale). *Misiunea Socială Diaconia a Mitropoliei Basarabiei a organizat în 17 decembrie, la Chișinău, Telemaratónul național „În brațele mamei”. Evenimentul s-a desfășurat în direct la Televiziunea publică Moldova 1 și Moldova.* (<https://stiripentruviata.ro/misiunea-sociala-diaconia-a-organizat-telemaratónul-national-in-bratele-mamei-patriarhul-daniel-a-transmis-un-mesaj-de-sustinere/>); *Institutul Mamei și Copilului a primit peste un milion de euro. Bani au fost adunați în urma unui telemaratón și au fost oferți conducerii maternității în cadrul campaniei „Renaște Moldova”.* (<http://moldnova.eu/ro/romania-cu-banii-ministrul-cu-ladele-la-institutul-mamei-si-copilului-s-au-deschis-trei-sectii-renovate-23305.html/>)

Televoting, *subst.* [**engl. televoting**.] Sistem de vot ce se desfășoară în etape, fiecare etapă fiind corespunzătoare unei perioade de timp, care permite telespectatorilor participanți la un eveniment posibilitatea să-și susțină și să-și voteze concurentul favorit, prin efectuarea unui apel la un anumit număr de telefon. Organizatorul își rezervă dreptul să modifice modul de derulare a **televotingului**, precum și dreptul să întrerupă oricând desfășurarea **televotingului**, urmând ca aceste modificări să intre în vigoare numai după ce

ele sunt afișate. <https://www.wowbiz.ro/exatlon-adevarul-despre-sistemul-de-televoting-cum-cand-si-pe-cine-votam-la-exatlon-pentru-ca-votul-nos-tru-sa-conteze-pentru-concurentii-din-dominicana-18043819>; *Televotingul se desfășoară în perioada cuprinsă între 17.05.2019 – 31.05.2019, exclusiv în intervalele de timp comunicate în cadrul transmiterii live a edițiilor Emisiunii, începând din momentul anunțării de către prezentatorii Emisiunii a faptului că liniile pentru **televoting** sunt deschise și până în momentul anunțării de către aceiași prezentatori a închiderii liniilor pentru vot (Start vot – Stop vot).* (https://assets.protv.ro/assets/regulamente/Regulament_Televoting_RGT_2019.pdf); *În ceea ce privește voturile publicului, fiecare țară va acorda al doilea set de puncte, care vor fi acumulate în urma **televotingului** și anunțate de țara gazdă.* (https://www.publika.md/schimbare-majora-la-eurovision-2016-modificarile-anuntate-de-organizatorii-concursului_2537301.html)

Vaccinologie, subst. f. [*<* fr. **vaccinologie**.] 1) Ramură a științei medicale care studiază vaccinurile. *Curs internațional de vaccinologie.* 2) Ansamblu de metode, tehnici aplicate în vederea preparării vaccinurilor. *Unul dintre obiectivele majore ale Grupului de **Vaccinologie** a fost, de la început, organizarea de campanii dedicate pacienților. De aceea, membrii GV s-au implicat din start în organizarea Săptămânii Europene/ Internaționale a Vaccinării.* (<https://www.medichub.ro/reviste/medic-ro/grupul-de-vaccinologie-campaniile-pentru-pacienti-id-610-cmsid-51>)

(va urma)

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC.

LINGVISTICA ÎN REPUBLICA MOLDOVA. INDICE BIBLIOGRAFIC (2012–2016)

Maria ONOFRĂȘ

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9437-4326>

Rezumat: Indicele bibliografic de față este una dintre seriile volumului *Lingvistica în Republica Moldova*. Lucrarea asigură informarea bibliografică a cercetătorilor științifici, a profesorilor, a altor categorii de beneficiari asupra publicațiilor ce vizează domeniul lingvisticii din Republica Moldova.

Indicele cuprinde descrierile bibliografice ale materialelor publicate în anul 2013, semnate de autori de la Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, profesori de la Universitățile din țară etc. Descrierile bibliografice se efectuează în conformitate cu standardele naționale în vigoare.

Referințele bibliografice sunt grupate în compartimente, aranjate în ordine alfabetică.

Abstract: The present bibliographic index is one of the series of the volume *Linguistics in the Republic of Moldova*. The paper provides bibliographic information of scientific researchers, professors, other categories of beneficiaries on publications concerning the field of linguistics in the Republic of Moldova.

The index includes bibliographic descriptions of materials published in 2013, signed by authors from the Institute of Romanian Philology ”Bogdan P.-Hasdeu”, professors from universities in the country, etc. Bibliographic descriptions are made in accordance with the national standards in force. Bibliographic references are grouped into compartments, arranged alphabetically.

2013

(continuare)

Cărți

(monografii, dicționare, culegeri, manuale)

AXENTII, Victor. *Morfologie* (Curs teoretico-practic). Cahul: Centrografic, 2013, 246 p.

BAHNARU, Vasile. *Dicționar de antonime*. Chișinău: Știința, 2013, 390 p.

BAHNARU, Vasile. *Dicționar de antonime (cu exemple din literatura artistică)*. Chișinău: Farmec-Lux, 2013, 284 p.

BAHNARU, Vasile. *Lexicologia practică a limbii române*. Chișinău: [S.n.], 2013, 490 p.

- BAHNARU, Vasile.** *Lingvistică și civilizație*. Târgoviște: Editura „Bibliotheca”, 2013, 280 p.
- BAHNARU, Vasile.** *Miscellanea Basarabensia*. Chișinău: Profesional Service, 2013, 356 p.
- BAHNARU, Vasile, COJOCARU Gheorghe.** *Partidul și oamenii de litere și de arte din R.S.S. Moldovenească (1961 – 1963)*. Studiu și documente. Chișinău: Tipografia “Bons Office”, 2013, 482 p.
- BĂRBUȚĂ, Ion, CONSTANTINOVICI Elena.** *Vocabularul fundamental al limbii române. Dicționar de contexte minime*. Chișinău: CEP USM, 2013, 351 p.
- BOJOGA, Eugenia.** *Limba română – „între paranteze”*. Chișinău: editura Arc, 2013, 247 p.
- Recenzie: **NICU, Ghenadie.** Un glas într-un pustiu. În: *Flux*, 2014, 26 septembrie, p. 10.
- BOLOCAN, Gheorghe, ȘODOLESCU-SILVESTRU, Elena, BURICI, Iustina, TOMA, Ion.** *Dicționarul entopic al limbii române*. Craiova: Editura Universitaria, 2009, vol. I. 366 p.; vol. II 362 p.
- Recenzie: **EREMIA, Anatol.** În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 7 – 8, p. 84 - 87.
- Recenzie: **EREMIA, Anatol.** În: *Studii și Cercetări de Onomastică și Lexicologie (SCOL)*. Craiova: Editura SITECH, 2013, nr. 1-2, p. 285 - 287.
- BUTUC, Petru.** *Studii de gramatică și istorie a limbii române literare*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, 231 p.
- Recenzie: **SAVIN-ZGARDAN, Angela.** O carte necesară filologilor: Studiu de gramatică și istorie a limbii române literare. În: *Limba Română*. Chișinău: 2013, nr. 1 – 4, p. 269 - 273.
- CARTALEANU, Tatiana, CIOBANU, Mircea, COSOVAN, Olga.** *Limba și literatura română*. Cl. a VII-a. Chișinău: Știința, 2013, 230 p.
- Recenzie: **MELNICIUC, Ion.** Carențe grave ale manualelor școlare de limbă română. În: *Făclia*, 2014, 31 ianuarie, p. 6 - 7.
- CEMĂRTAN, Claudia.** *Limba latină prin cultură și civilizație antică*. Chișinău: Tipografia centrală, 2013, 328 p.
- CHIRDEACHIN, Alexei.** *Limba B (engleza): Note de curs*. Chișinău: ULIM, 2013, 68 p.
- CIOBANU, Mircea, CARTALEANU, Tatiana, COSOVAN, Olga.** *Limba și literatura română*. Cl. a VII-a. Chișinău: Știința, 2013, 230 p.
- Recenzie: **MELNICIUC, Ion.** Carențe grave ale manualelor școlare de limbă română. În: *Făclia*, 2014, 31 ianuarie, p. 6 - 7.

- CIOCANU, Ion.** *Fagurele și noi. Tablete de cultivare a limbii.* Chișinău: Pontos, 2013, 150 p.
- Recenzie: **VULPE, Ana.** În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău: 2014, nr. 1-2, p. 153 – 158.
- CODREANCA, Lidia.** *Două mentalități și o singură limbă: Pagini necunoscute din istoria limbii române din Basarabia.* Chișinău: [S.n.], Tipogr. „Reclama”, 2012, 60 p.
- Recenzie: **CIOCANU, Ion.** Meditații savante cu argumente probante. În: *Florile dalbe*, 2013, 14 martie, p. 3.
- COLȚUN, Gheorghe.** *Frazeologia limbii române.* Chișinău: Arc, 2013, 286 p.
- CONSTANTINOVICI, Elena, BĂRBUȚĂ, Ion.** *Vocabularul fundamental al limbii române. Dicționar de contexte minime.* Chișinău: CEP USM, 2013, 351 p.
- COSOVAN, Olga, CARTALEANU, Tatiana, CIOBANU, Mircea.** *Limba și literatura română.* Cl. a VII-a. Chișinău: Știința, 2013, 230 p.
- Recenzie: **MELNICIUC, Ion.** Carențe grave ale manualelor școlare de limbă română. În: *Făclia*, 2014, 31 ianuarie, p. 6 - 7.
- Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale.** Chișinău: CEP USM, 2013, 372 p.
- DÎRUL, Alexandru.** *Opoziții negativ-aserbite în structura semantică a limbii.* Chișinău: Profesional Service, 2013, 239 p.
- DÎRUL, Alexandru.** *Opozițiile afirmativ-negative în limba română.* Chișinău: Editura SC Profesional Service SRL, 2013, 240 p.
- DRUȚĂ, Inga.** *Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii.* Chișinău: CEP USM, 2013, 340 p.
- Recenzie: **RĂILEANU, Viorica.** În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6. p. 151 – 153.
- Recenzie: **UNGUREANU, Elena.** În: *Philologica Jassyensis*. Iași, 2014, anul X, nr. 1(19), p. 278 – 281.
- DUMBRĂVEANU, Albina.** *Crezul meu, limba română.* Chișinău: Tipografia „Bons Offices”, 2013, 224 p.
- Recenzie: **CHIOSA, Eugenia.** În: *Jurnal de Chișinău*, 2013, 24 septembrie, p. 20.
- Recenzie: **CIOBANU, Raisa.** Crezul meu – limba română. În: *Literatura și Arta*, 2014, 21 august, p. 4.
- Recenzie: **CIOCANU, Ion.** O viață dăruită slujirii cuvântului român. În: *Literatura și Arta*, 2014, 8 august, p. 7.

- FRUNZĂ, Gabriela.** *Retorica în mass-media*. Chișinău: [S.n.], 2013, 191 p.
- HANGANU, Aurelia.** *Construcții actanțiale în limba română*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, 279 p.
- Lexicologia practică a limbii române* (autori: Vasile Bahnaru, Derescu Petru, Ungureanu Violeta, Vrabie Lidia, Vulpe Ana). Chișinău: Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău: Profesional Service, 2013, 490 p.
- Limbaje specializate. Anuar științific*. Chișinău: UTM, 2013 , vol. 6, 72 p.
- Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: Tipografia PRAG SRL, 2013, 288 p.
- PÂSLARU, Vlad.** *Introducere în teoria educației literar-artistice*. București: Sigma, 2013, 198 p.
- POPA, Gheorghe.** *Epistemologia și metodologia lingvisticii: Modulul „Managementul instituțiilor educaționale”*. Ciclul II (Studii de masterat). Bălți: Presa universitară bălțeană, 2013, 54 p .
- Probleme de lingvistică generală și romanică* (Materialele conferinței internaționale). Chișinău: CEP USM, 2013, 235 p.
- PURICE, Tamara.** *Ortografia omofonelor*. Chișinău: [S.n.], 2013, 70 p.
- SPÂNU, Stela.** *Paradigmele științei: Lucrări studentești*. Chișinău: Biotehdesign, 2013, 74 p.
- SPÂNU, Stela.** *Procese culturale europene: implicații pentru Republica Moldova*. Curs de lecții. Chișinău: Primex-com, 2013, 200 p.
- VERDEȘ, Tatiana.** *Funcțiile pragmatice ale deicticelor în discursul politic actual*. Chișinău: 2013, 200 p.
- Viața lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Galaction Verebceanu. Chișinău: Museum, 2002, 256 p.
- Recenzie: **CORCINSCHI, Nina.** *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 145 - 147.
- VULPE, Ana, RADU, Zinaida.** *Dicționar de termeni lingvistici român-francez*. Chișinău: ULIM, 2013, 105 p.

În alte limbi

- MANOLI, Ion.** *Dictionnaire des termes stylistiques et poétiques*. Chișinău: Epigraf, 2012, 527 p.
- Recenzie: **VULPE, Ana.** În: *La Francopolyphonie*. Chișinău, 2013, nr. 8, vol. 2, p. 219– 222.

Articole publicate în culegeri

- AGAPI, Liuba.** Încălcarea normei lingvistice în cazul numirii, caracterizării și exprimării unor emoții și sentimente. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 53 – 59.
- BAHNARU, Vasile.** Începutul modernizării lexicului românesc (pe baza operelor lui Varlaam, Dosoftei și Intim Ivireanu). În: *Mitropolitul Dosoftei în contextul culturii române medievale. Interpretări. Reevaluări. Sinteze*. Chișinău: Profesional Service, 2013, p. 208 - 226.
- BAHNARU, Vasile. Nicolae Dabija:** „Mi-i rușine să fiu fericit”. În: *Poetul și Apostol: Nicolae Dabija – 65. eseuri. Referințe critice*. Chișinău: Editura Baștina-Radog, 2013, p. 167 - 173.
- BAHNARU, Vasile.** Prefață. Предисловие. În: *Tudor Angheli. Dicționar român-găgăuz*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 6 - 14.
- BÂRSAN, Svetlana, CEPRAGA, Lucia.** Aspecte ale corectitudinii în limbajul juridic. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 324 – 328.
- BÂRSAN, Svetlana. CEPRAGA, Lucia.** Inadvertențe în utilizarea unor expresii latinești. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 134 – 137.
- BORȘ, Anton.** Băiatul desculț care a devenit președinte al Academiei de Științe. În: *Academicianul Andrei Andrieș: biobibliografie*. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Institutul de studii enciclopedice, 2013, p. 65 - 67.
- BOTNARCIUC, Vasile, SAJIN, Angela, LUPAȘCU, Lilia.** Despre degradarea comunicării orale și scrise. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 87 – 101.
- BURUIANĂ, Sabin, DRUȚĂ, Inga.** Relații semantice în terminologia economică actuală. În: *Omagiu lui C. Dimitriu la 80 de ani*. Suceava, 2013, p.197 – 217.
- BUTUC, Petru.** Considerații despre complementul de materie. În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: Tipografia PRAG SRL, 2013, p. 125 – 129.
- BUTUC, Petru.** Despre complementul comparativ-partitiv. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p.110 – 113.
- CANTEMIR, Grigore.** Corectitudinea comunicării prezentatorilor TV. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 254 – 258.

- CEPRAGA, Lucia, BÂRSAN, Svetlana.** Aspecte ale corectitudinii în limba-jul juridic. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 324 – 328.
- CEPRAGA, Lucia, BÂRSAN, Svetlana.** Inadvertențe în utilizarea unor expresii latinești. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 134 - 137.
- CHIRA, Oxana.** Unele considerații asupra eufemismelor-neologisme și eufemismelor-xenisme. În: *Speech and Context*. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2013, nr. 1, p. 65 - 71.
- CINCILEI, Cornelia, PÂNZARU, Rodica.** Dinamica interpretării metaforei în textul narativ. În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: Tipografia PRAG SRL, 2013, p. 231 – 240.
- CIOBANU, Anatol.** Coraportul dintre sintaxă și semantică. În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: Tipografia PRAG SRL, 2013, p. 96–103.
- CIOBANU, Anatol.** Probleme de cultivare a limbii (privire retro- și prospectivă). În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 201, p. 5 – 15.
- CIOBANU, Anatol.** Vir eruditissimus et professor illustrissimus (prof. A. Lența septuagenar). În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: Tipografia PRAG SRL, 2013, p. 9 – 15.
- COLȚUN, Gheorghe, DATCU, Ana.** O parte din uitarea noastră. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 130 – 134.
- CONDREA, Irina.** Erori de subtitrare în limba română. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 20 – 27.
- CONSTANTINOVICI, Elena.** Semantica verbului și capacitățile lui combinatorii. În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: 2013. p.155 – 167.
- CORNICIUC, Sabina.** Variantei literare a limbii române – statut privilegiat. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 113 – 117.
- COTOFANĂ, Margareta.** Creații metaforice în graiurile dacoromâne. În: *Conferința științifică a studenților și masteranzilor „Viitorul ne aparține”*. Teze. Ediția a III-a. Chișinău: 26 aprilie 2013, p. 75.
- DATCU, Ana, COLȚUN, Gheorghe.** O parte din uitarea noastră. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 130 – 134.

- DODON, Eugenia.** Probleme de cultivare a limbii române în manualele claselor gimnaziale din Republica Moldova. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 141 – 150.
- DRUȚĂ, Inga.** Erori și tendințe în limbajul televizual actual. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 223 – 232.
- DRUȚĂ, Inga, BURUIANĂ, Sabin.** Relații semantice în terminologia economică actuală. În: *Omagiu lui C. Dimitriu la 80 de ani*. Suceava, 2013, p. 197 – 217.
- DUMBRĂVEANU, Ion.** De la gramatica frazei la gramatica textului – un lung parcurs conceptual. În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: Tipografia PRAG SRL, 2013, p. 269 – 273.
- DUMBRĂVEANU, Ion.** Împrumuturi necesare și împrumuturi de lux. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 15.
- DUMBRĂVEANU, Ion.** Particularități ale motivării sistemului în concepția prof. Grigore Cincilei. În: *Probleme de lingvistică generală și romanică*. Chișinău, 2013, vol. 3, p. 13 – 17.
- EREMIA, Anatol.** Istoria, istoricul și politica în Rusia – studiu de caz. În: *Statutul istoriei și al istoricilor în contemporaneitate*. Cluj-Napoca, 2013, p. 243 – 265.
- EREMIA, Anatol.** Râurile Moldovei dintre Prut și Nistru. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 18 - 27.
- EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Roșița. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 340 – 343.
- EREMIA, Anatol, LADANIUC, V.** Toponimie și istorie. Ratuș. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013., p. 51 - 55.
- EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Roșu. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 343 - 348.
- EREMIA, Anatol, STEGĂRESCU, Lilia.** Toponimie și istorie. Rumeanțev. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 410 – 413.
- EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Sadâc. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 457–461.
- EREMIA, Anatol, LADANIC, V.** Toponimie și istorie. Sadaclia. În: *Localitățile*

- Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 448 - 455.
- EREMIA, Anatol, LADANIUC, V.** Toponimie și istorie. Sagaidac. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 478 - 482.
- EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Salcia. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 507 - 511.
- EREMIA, Anatol, LADANIUC, V.** Toponimie și istorie. Samurza. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 511-517.
- EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Satul Nou. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 517 - 521.
- GABINSCHI, Marcu.** Confixarea și manifestările în limba română. În: *Probleme de lingvistică generală și romanică*. Chișinău: 2013, vol. 3, p. 43-45.
- GALBEN, Raisa.** Pledoarie pentru limba română corectă în spațiul audiovizual. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 238 - 247.
- GHERASIM, Alexandra.** Modalități de formare a cuvintelor în limbajul artistic și publicistic. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 336 - 343.
- GURĂU, Larisa.** Greșeli de pronunție a vocalelor în audiovizual. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 247 - 251.
- ISAC, Ștefania.** Arta de a comunica: punctele tari și slabe în momentul comunicării. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p.101 - 110.
- LADANIUC, V., EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie Ratuș. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 51-55.
- LADANIUC, V., EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Sadaclia. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 448 - 455.
- LADANIUC, V., EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Sagaidac. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 478 - 482.
- LADANIUC, V., EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Samurza. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 511 - 517.

- LUPAȘCU, Lilia, BOTNARCIUC, Vasile, SAJIN, Angela.** Despre degradarea comunicării orale și scrise. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 87 – 101.
- MANOLI, Adela.** Eponime de origine mitologică în terminologia biologică. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 271 – 280.
- MAZNIC, Silvia.** Alimentația romană în lexicul latin. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Rezumate. Chișinău, 2013, p. 129–130.
- MAZNIC, Silvia.** Evoluția semantică a termenilor religioși de la latină spre română. În: *Biserica Ortodoxă din interfluviul pruto-nistrean, (1813 - 2013)*. Chișinău, 2013, p. 569 - 571.
- MELNICIUC, Ion.** Greșeli de vorbire la radio și televiziune. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 215–223.
- MINCU, Eugenia.** Limbajul medical în contextul didacticii moderne. În: *Valorificarea experienței profesionale de la practica pedagogică la atestarea cadrelor didactice*. Conferința științifico-practică națională. Chișinău: Tipografia „Garamont-Studio”, 2013, p. 191–199.
- OGLINDĂ, Emilia.** Note privind utilizarea unor sinonime gramaticale prin prisma corectitudinii lingvistice. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 117–125.
- ONOFRAȘ, Maria.** Plouă cu greșeli la „Buletinul meteo”. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 251–254.
- PAVEL, Vasile.** Ion Băhnărel din Proboteștii Herței la 60 de ani. În: *Ion Băhnărel. Port cu mine ceea ce e al meu*. Chișinău, 2013, p. 235 – 237.
- PAVEL, Vasile.** Semantica dialectală: diferențiere de sens și varietate areală (pe baza ALM/ ALRR. Bas.). În: „Cuvinte potrivite”. *Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*. București: Editura Academiei Române, 2013, p. 384 - 395.
- PĂCURARU, Veronica.** Cu privire la inovațiile lexicale, polisemie și polilexicitate. În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: 2013, p. 168 -181.
- PÂNZARU, Rodica, CINCILEI, Cornelia.** Dinamica interpretării metaforei în textul narativ. În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: Tipografia PRAG SRL, 2013, p. 231 – 240.
- PÂSLARU, Vlad, CIUTAC, D.** Contribuții la cadrul de referință al profesorului de educație muzicală. În: *Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale*. Chișinău: 2013.

- PURICE, Mihail.** Rolul mediului dialectal în procesul de însușire și aplicare a limbii române literare. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 201, p. 34 – 41.
- RADU, Zinaida.** Inovațiile lexicale – mijloc de exprimare a transformărilor socio-politice. În: *Probleme de lingvistică generală și romanică*. Chișinău, 2013, vol. 3, p.118 – 121.
- RADU, Zinaida.** Investigațiile savantului Grigore Cincilei – model de cercetare științifică. În: *Probleme de lingvistică generală și romanică*. Chișinău, 2013, vol. 3, p. 25 – 27.
- RĂILEANU, Viorica.** Numele persoanei: normă și exces. În: *Omagiu lui C. Dimitriu la 80 de ani*. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2013, p. 483-487.
- RUSNAC, George.** Baia. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 290 – 299.
- SAINENCO, Ala.** Contexte culturale ale funcționării limbii române (cu referire la republica Moldova). În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 201, p. 27 – 34.
- SAJIN, Angela, BOTNARCIUC, Vasile, LUPAȘCU, Lilia.** Despre degradarea comunicării orale și scrise. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 87 – 101.
- STEGĂRESCU, Lilia, EREMIA, Anatol.** Toponimie și istorie. Rumeanțev. În: *Localitățile Republicii Moldova*. Vol. 11: R-Sa. Chișinău: Fundația „Draghiștea”, 2013, p. 410 – 413.
- TRINCĂ, Lilia.** Asociații verbale. În: *Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 186 – 196.
- UNGUREANU, Violeta.** Direcții de cercetare a semnificației în limbile naturale. În: *Textul. Abordări interdisciplinare în cercetarea literară, lingvistică și didactică*. Materialele conferinței științifice internaționale. Chișinău, 2013, p. 148–152.
- VULPE, Ana.** Cuvintele străine: între adaptare și adoptare. În: *Interculturalitatea și mondializarea semiotică prin prisma lingvisticii, literaturii, traducerii și comunicării*. Teze. Chișinău, 2013, p. 20.
- VULPE, Ana.** Semantica relațională în abordarea traducerii. În: *Universalizarea scriitorilor basarabeni prin traducere*. Chișinău: 2013, p. 40 - 41.
- ZBANȚ, Ludmila.** Dimensiunea discursivă a unităților frazeologice în funcționarea interculturală. În: *Omagiu lui Anatol Lența la 70 de ani*. Chișinău: Tipografia PRAG SRL, 2013, p. 222 – 231.

În alte limbi

- BURUIANĂ, Sabin, DRUȚĂ, Inga, ȘAGANEAN, Gabriela.** The Beginning of the Romanian Economic Terminology. În: *Specialized Languages and Conceptualization Saarbrücken*. LAP Lambert Academic Publishing, 2013, p. 64 – 77.
- ДЕРЕСКУ, Пётр.** Системность переводческих терминов - необходимое условие исследования текстов. În: *Научная дискуссия: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии*. Москва, 2013, p. 92 - 96.
- DRUȚĂ, Inga.** Difficulties of Terminological Equivalence in Specialized Languages. În: *Specialized Languages and Conceptualization Saarbrücken*. LAP Lambert Academic Publishing, 2013, p. 8 – 17.
- DRUȚĂ, Inga.** Neology, neonymy, neosemy: terminological perspective. În: *Studies of Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*. Târgu-Mureș, 2013, p. 749 – 758.
- DRUȚĂ, Inga, ȘAGANEAN, Gabriela, BURUIANĂ, Sabin.** The Beginning of the Romanian Economic Terminology. În: *Specialized Languages and Conceptualization Saarbrücken*. LAP Lambert Academic Publishing, 2013, p. 64 – 77.
- МИНКУ, Еужения.** Аффиксоиды в неологизации медицинского языка. În: *Language of preservation and development of cultural values*. Materials of the LXXVI International Research and Practice Conference in Philological sciences. London, 2013, p. 35 – 38.
- POPA, Gheorghe.** Единство в разнообразии при интерпретации языковых и/ или лингвистических явлений. În: *Žmogus ir Žodis. Didaktine lingvistika Mdmokslo darbai*, 2013, vil. 15, nr. 1, p. 154 – 158.
- ȘAGANEAN, Gabriela, DRUȚĂ, Inga, BURUIANĂ, Sabin.** The Beginning of the Romanian Economic Terminology. În: *Specialized Languages and Conceptualization Saarbrücken*. LAP Lambert Academic Publishing, 2013, p. 64 – 77.
- УНГУРЕАНУ, Елена.** Линк как гиперзнак и паратекст. În: *Гипертекст как объект лингвистического исследования*. Самара, 2013, p. 140 - 156.

Articole publicate în reviste de specialitate

- BAHNARU, Vasile.** Lexicul poeziei lui Grigore Vieru (aspectul funcțional, stilistic și poetic). În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 3 - 18.
- BAHNARU, Vasile.** Limba prozei lui Spiridon Vangheli – caracteristici funcțional-stilistice. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P-Hasdeu. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 3 - 9.

- BAHNARU, Vasile.** Limba română – între Comisii guvernamentale și Cenușăreasă. În: *Litere*. Revista scriitorilor dâmbovițeni. 2013, octombrie.
- BAHNARU, Vasile.** Limba română - între comisii guvernamentale și Cenușăreasă. În: *Litere*. Revistă lunară de cultură a Societății Scriitorilor târgovișteni, 2013, nr. 9, p. 41- 49.
- BAHNARU, Vasile.** Marginalia despre preocupările de lingvistică ale lui Mihai Eminescu. (I) În: *Buletin de informare și cercetare*. București – Chișinău –Cernăuți, 2013, 15 iunie. p. 18 - 22.
- BARBANEAGRA, Tatiana.** Deixisul temporal: semnificație și mijloace de exprimare. În: *Revistă de științe socioumane*. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2013, nr. 2, p. 122 – 127.
- BARBANEAGRA, Tatiana.** Organizarea sistemului deictic în limba română. În: *Revistă de științe socioumane*. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2013, nr. 3, p. 97 - 103.
- BARBANEAGRA, Tatiana.** Valorile timpurilor verbale și distincția deictic/ nondeictic în limba română. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 52 - 59.
- BĂRBUȚĂ, Ion.** Teodor Cotelnic la 80 de ani. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 154 - 156.
- BĂRBUȚĂ, Ion.** Factorii extralingvistici și nivelurile de codificare a informației în structura enunțului. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 60 - 67.
- BOJOGA, Eugenia.** Al IV-lea Congres Internațional „Eugen Coșeriu”. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 9 – 12, p. 33 – 41.
- BOJOGA, Eugenia, ORIOLES, Vincenzo.** Eugen Coșeriu a avut o viziune europeană asupra lingvisticii. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 125 – 135.
- BOJOGA, Eugenia.** Două spirite tutelare: Eugen Coșeriu și Mircea Borcilă. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 19 – 22.
- BOJOGA, Eugenia, CARAMAN, Viorica-Ela.** Lingvistica lui Eugen Coșeriu – un mobil continuu al formării intelectuale. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 135 – 147.
- BUTUC, Marin.** Aspecte ale etimologiei unor termeni ce denumesc grade militare în limba română. În: *Revistă Militară*, 2013, nr. 1, p. 128 – 134.
- BUTUC, Marin.** Precizări etimologice ale gradelor militare. În: *Oastea Moldovei*, 2013, nr. 3, p. 22 – 23.
- CARAMAN, Viorica-Ela, BOJOGA, Eugenia.** Lingvistica lui Eugen Coșeriu

- un mobil continuu al formării intelectuale. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 135 – 147.
- CIOCANU, Ion.** Cugetări incitante memorabile. În: *Limba Română*. Chișinău: 2013, nr. 1 – 4, p. 281 – 286.
- CIOCANU, Ion.** Început și continuare (despre creația lingvistică a lui Eugen Coșeriu). În: *Limba Română*. Chișinău: 2013, nr. 9 -12, p.182 – 185.
- CIRIMPEI, Victor.** Reflexe de vorbă tracică pe parcurs de milenii în limbile diferitor popoare. În: *Philologie*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău: 2013, nr. 1 – 2, p. 82 - 91.
- CODREANCA, Lidia.** O gramatică inedită din Basarabia sec. al XIX-lea. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 9 – 12, p. 185 - 197.
- COLESNIC, Lidia.** Intuiția lingvistică la originea „războiului glotonimic: Ștefan Margela – 230 de ani de la naștere. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 -4, p. 105 – 115.
- CONSTANTINOVICI, Elena.** Perechile de adiacență în structurarea actelor de vorbire. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 – 4, p. 53 – 60.
- CONSTANTINOVICI, Elena.** Realizarea distincțiilor aspectuale în limba română. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 29 - 35.
- COSNICEANU, Maria.** Nume de familie provenite de la etnonime (I). În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 1 – 2, p. 75 - 81.
- COSNICEANU, Maria.** Vlad Pohilă – proeminent om de cultură. În: *Philologia*. Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 1 – 2, p. 126 - 127.
- COȘERIU, Eugen.** Moldovenismul ... nu se opune românismului, ci este o formă a lui... În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 9 – 16.
- COTELNIC, Teodor.** Ion Ețcu octogenar. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 1 – 2, p. 128 – 135.
- COTELNIC, Teodor.** Observații asupra unor abrevieri în româna contemporană. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 5 – 6, p. 122 - 130.
- DÎRUL, Alexandru.** Varietatea de opoziții „acoperite” de antiteza negație-afirmație. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 36 - 51.
- EREMIA, Anatol.** Arealul onomastic. Sângerei. Numele de familie: originea, structura derivațională, semnificația (III). În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 – 4, p. 76 - 94.

- EREMIA, Anatol.** Cerbul în onomastica românească. În: *Akadosmos*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă. Chișinău, 2013, nr. 4, p. 146 - 147.
- EREMIA, Anatol.** Hidronimia bazinului hidrografic al Mării Negre. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 89 - 93.
- EREMIA, Anatol.** Historical Traditions and Romanian Spirituality în the Toponymy of Bessarabia. În: *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie* (SCOL). Craiova: Editura SITECHI, 2013, nr. 1- 2., p. 26 - 33.
- EREMIA, Anatol.** Ortografierea numelor geografice. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 9 - 12, p. 121 - 129.
- EREMIA, Anatol, STEGĂRESCU-GUȚU, Lilia.** Sate gemene cu denumiri identice. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr.1- 4, p. 162 - 167.
- EREMIA, Anatol.** Traditions historiques et spiritualite roumaine dans la toponymie de la Bessarabie. În: *Studii și cercetări de onomastică și lexicografie* (SCOL). Craiova: Editura SITECH, 2013, nr. 1- 2, p. 26 - 32.
- EREMIA, Anatol.** Ursul în onomastica românească. În: *Akadosmos*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă. Chișinău, 2013, nr. 3, p. 108 -110.
- EREMIA, Anatol.** Zimbrul în toponimia românească. În: *Akadosmos*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă. Chișinău, 2013, nr. 2, p. 132 - 133.
- GABINSCHI, Marcu.** Etimologii onomastice și etnonimice. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 1-2, p. 70-74.
- GABINSCHI, Marcu.** Variante temporale ale unei limbi. Cazul limbii ebraice. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 79 - 88.
- MACOVEI, Dorina.** Termeni ecologici: clasificări și raporturi logice. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria Științe umanistice, 2013, nr.10, p. 43-46.
- MAZNIC, Silvia.** Analiza semantică a verbelor eventive. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 5 - 6, p. 131 - 138.
- MĂTCAȘ, Nicolae.** Destinul limbii, destinul revistei. În: *Limba Română*. Chișinău: 2013, nr. 9 - 12, p. 7 - 11.
- MINCU, Eugenia.** Povestea lui Vasile Vasilache - poveste existențială a românului. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 9 - 12, p. 78 - 87.
- NEGRESCU-BABUȘ, Inna.** Aspecte ale substratului lingvistic românesc în concepția lui B.P. Hasdeu. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 - 4, p. 116 - 122.
- NEGRESCU-BABUȘ, Inna.** Sincronie și diacronie în limbă. Delimitări conceptuale. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 68 - 71.

- NEGRU, Valentina.** Sistemacitatea terminologiei militare vestimentare. În: *Philologie*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 1-2, p. 91 - 99.
- OGLINDĂ, Emilia.** Aspecte ale analizei contrastive din perspectiva lingvisticii cognitive și funcționale. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 9 - 12, p. 105 -114.
- ONOFRAȘ, Maria.** Uzul substantivelor „denumiri de ocupații”. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 19 - 21.
- PAHOMI, Tamara, POPOVSCHI, Liliana.** Reflectarea caracterului sistemic al lexicului în dicționarele ideografice. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 22 - 28.
- PĂCURARU, Veronica.** Cu privire la inovațiile lexicale și dezambiguizarea lor semantică prin expansiune contextuală (abodare epistemologico-lexico-grafică). În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 1 - 2, p. 59 - 69.
- PĂCURARU, Veronica.** La Variation semantique des mots: analyse lexicale et pragmatique. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*, Seria „Științe socioumanistice”, vol. 1. Chișinău, 2013, p. 246 - 249.
- PÂSLARU, Vlad.** Cultivarea limbii și atestarea cadrelor didactice. În: *Didactica Pro*, 2013, nr. 4.
- PÂSLARU, Vlad.** Politici sociolingvistice și integrarea socială a alofonilor din Republica Moldova. În: *Didactica Pro*, 2013, nr. 1, p. 2 - 6.
- PLEȘCA, Ecaterina.** Cercetarea cuvintelor cu etimologie necunoscută: rom. „Smida” cu semnificațiile „grindină” și „fulger” (I). În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 - 4, p. 94 - 104.
- PLEȘCA, Ecaterina.** Contribuții la cercetarea cuvintelor cu etimologie necunoscută: rom. «Smidă» cu semnificațiile „grindină” și „fulger” (II). În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 - 4, p. 94 - 104.
- PLEȘCA, Ecaterina.** Despre cuvântul românesc căuă și concordanțele lui lexico-semantice în arealele baltic și slav. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 94 - 100.
- PLEȘCA, Ecaterina.** Diminutivele în scrierile lui Spiridon Vangheli. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 5 - 6, p. 63 - 74.
- POPA, Gheorghe, TRINCĂ, Lilia.** Unele considerații privind conceptul de

- „dicționar asociativ al limbii române”. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 – 4, p. 64 - 76.
- POPOVSCI, Liliana, PAHOMI, Tamara.** Reflectarea caracterului sistemic al lexicului în dicționarele ideografice. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău: 2013, nr. 14, p. 22 - 28.
- POPOVSCI, Liliana.** Systèmes terminologiques dialectaux (d’après les atlas linguistiques roumains). În: *Anuar științific IRIM*, vol. 12. Chișinău: Print-Caro, 2013, p. 307 - 314.
- POPUȘOI, Carolina.** Tipuri de calcuri de regim verbal prepozițional nerecomandate în limba română din Basarabia. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 7 – 8. p. 120 – 128.
- PURICE, Mihail.** Ca pomul doldora de rod. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 – 4, p. 149 – 151.
- RĂILEANU, Viorica.** Greek Suffixes in the Structure of Last Names in the Republic Moldova. În: *Studii și Cercetări de Onomastică și Lexicologie (SCOL)*. Craiova: Editura SITECHI, 2013, nr. 1 – 2, p. 63 - 75.
- RĂILEANU, Viorica.** Suffixes grecs dans la structure des noms de famille dans la République de Moldavie. În: *Studii și Cercetări de Onomastică și Lexicologie (SCOL)*. Craiova: Editura SITECHI, 2013, nr. 1-2, p. 63 - 74.
- SAVIN, Angela.** Factori motivaționali semiotici privind apariția unităților polilexicale stabile. În: *La Francopolyphonie*, nr. 8, vol. 1 L’interculturalité à travers le linguistique la littérature et la traduction. Chișinău, 2013, p. 120 - 125.
- SAVIN, Angela.** Motivația semnului lingvistic vizavi de conceptul general al interculturalității. În: *La Francopolyphonie*. L’interculturalité à travers le linguistique la littérature et la traduction. Chișinău, 2013, nr.8, vol. 1, p. 59.
- SAVIN-ZGARDAN, Angela.** Motivația omonimelor frazeologice. În: *Analele universității „Dunărea de jos”*, fascicula XXIV. Actele Conferinței internaționale Lexic comun/ lexic specializat. Limba română în timp și spațiu. Galați, 2013, anul VI, nr. 1 – 2, p. 89 - 93.
- SCLIFOS, Valeriu.** Un studiu sincretic actual. În: *Akademios*. Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă. Chișinău, 2013, nr. 4, p. 179 - 181.
- SOBOL, Aliona.** Echivalente românești ale verbelor aspectuale în limba rusă cu prefixul до-. În: *Limba Română*. Chișinău, 2013, nr. 9 -12, p. 114 – 121.
- SPÂNU, Stela.** Promovarea multilingvismului în statele-membre ale UE în contextul migrației. În: *Administrarea Publică*, 2013, nr. 4, p. 107 – 110.
- SPÂNU, Stela.** The Integration of the Republic Moldova Into the European

- Cultural Realities. În: *Administarea Publică*, 2013, nr. 2, p. 101 – 106.
- SPÂNU, Stela.** Traditional and modern teaching/learning methods by using ICT instruments. În: *Administrarea Publică*, 2013, nr. 3, p. 69 – 73.
- STEGĂRESCU-GUȚU, Lilia, EREMIA, Anatol.** Sate gemene cu denumiri identice. În: *Limba Română. Chișinău*, 2013, nr.1- 4, p. 162 – 167.
- TRINCĂ, Lilia, POPA, Gheorghe.** Unele considerații privind conceptul de „dicționar asociativ al limbii române”. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 – 4, p. 64 - 76.
- UNGUREANU, Elena.** Hyperlinkul – un semn lingvistic-tehnologic. În: *Studii de Știință și Cultură*. Arad, 2013, vol. IX, nr. 2, p. 127 - 139.
- UNGUREANU, Elena.** Hipertextul și omniprezența hiperlinkului sau Hipertextul pe înțelesul tuturor. În: *Metaliteratura*, 2013, nr. 1- 2, p. 86 – 97.
- UNGUREANU, Elena.** (Inter)net-lingvistica în societatea informațională globală. În: *La Francopolyphonie*. Chișinău, 2013, nr.8, vol. I, p. 137 - 147.
- UNGUREANU, Violeta.** Factori determinanți în stabilirea referinței. În: *Philologia*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”. Chișinău, 2013, nr. 3 – 4, p. 60 – 64.
- VARZARI, Elena.** Maximele și expresiile latinești – mărci ale modalității textuale subiective. În: *Buletin de lingvistică*. Chișinău, 2013, nr. 14, p. 72 - 78.
- VULPE, Ana, RADU, Zinaida.** Dicționarele tematice: o abordare din perspectivă didactică. În: *Analele universității „Dunărea de jos”, fascicula XXIV. Actele Conferinței internaționale Lexic comun/ lexic specializat. Limba română în timp și spațiu*. Galați, 2013, nr. 1 – 2, p. 470 - 476.

Articole publicate în reviste de popularizare a științei

- EREMIA, Anatol.** Apele Moldovei (aspecte toponimice). În: *Natura*, 2013, nr. 8, p. 7.
- EREMIA, Anatol.** Apele Moldovei în toponimia actuală și istorică. În: *Vânătorul și Pescarul Moldovei*, 2013, nr. 9, p. 13, 18.
- EREMIA, Anatol.** Cerbul în tradițiile populare. În: *Vânătorul și Pescarul Moldovei*, 2013, nr. 12, p. 19.
- EREMIA, Anatol.** Dicționar Cinegetic (I): Adumbriș. Anafor. Apărătură etc. În: *Vânătorul și Pescarul Moldovei*, 2013, nr. 11, p. 1.
- EREMIA, Anatol.** Zimbrul în toponimia românească. În: *Vânătorul și Pescarul Moldovei*, 2013, nr. 8, p. 24.
- EREMIA, Anatol.** Zootoponimie. Cerbul în tradițiile populare românești. În:

- Vânătorul și Pescarul Moldovei*, 2013, nr. 12, p. 12.
- EREMIA, Anatol.** Zootoponimie. Ursul în tradițiile populare românești. În: *Vânătorul și Pescarul Moldovei*, 2013, nr. 10, p. 18.
- EREMIA, Anatol.** Zootoponimie. Zimbrul în tradițiile populare românești. În: *Vânătorul și Pescarul Moldovei*, 2013, nr. 8, p. 24.

Articole publicate în ziare

- BAHNARU, Vasile.** Limba română în Republica Moldova: generalizări vesele și triste. În: *Literatura și Arta*, 2013, 29 august, p. 4.
- BAHNARU, Vasile.** Meandrele științei basarabene. În: *Literatura și Arta*, 2013, 7 noiembrie, p. 6.
- BAHNARU, Vasile.** Note fugare asupra liricii unui profesor de medicină. În: *Literatura și Arta*, 2013, 14 februarie, p. 4.
- BĂRBUȚĂ, Ion.** Mereu la timpul prezent. (Omagiu Elenei Constantinovici). În: *Literatura și Arta*, 2013, 14 noiembrie, p. 4.
- BELINSCHI, Elena, BOTNARCIUC, Vasile, COTELNIC, Teodor.** Profesorul universitar Ion Ețcu la 80 de ani. În: *Literatura și arta*, 2013, 25 aprilie, p. 6.
- BUTUC, Petru.** Teodor Cotelnic, octogenar. În: *Săptămâna*, 2013, 27 septembrie, p. 27.
- CODREANCA, Lidia.** Când ne inundă poezia toamnei. În: *Literatura și Arta*, 2013, 14 noiembrie, p. 4.
- COSNICEANU, Maria.** Armașu. Galben. În: *Timpul*, 2013, 15 noiembrie, p. 23.
- COSNICEANU, Maria.** Baltaga. În: *Timpul*, 2013, 26 aprilie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Băieșu. În: *Timpul*, 2013, 11 ianuarie, p. 25.
- COSNICEANU, Maria.** Botezatu. În: *Timpul*, 2013, 22 martie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Chetroșanu, Cudalbu. În: *Timpul*, 2013, 29 martie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Chintea. În: *Timpul*, 2013, 3 mai, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Crețu. În: *Timpul*, 2013, 5 aprilie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Cristea. Cristei. În: *Timpul*, 2013, 20 iulie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** David. În: *Timpul*, 2013, 14 iunie, p. 22.
- COSNICEANU, Maria.** Dumitraș. În: *Timpul*, 2013, 18 ianuarie, p. 26.
- COSNICEANU, Maria.** Ghilaș. În: *Timpul*, 2013, 6 decembrie, p. 25.
- COSNICEANU, Maria.** Grecu. În: *Timpul*, 2013, 22 noiembrie, p. 23.
- COSNICEANU, Maria.** Haiducu. În: *Timpul*, 2013, 8 martie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Manic. În: *Timpul*, 2013, 10 mai, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Mărgărint. În: *Timpul*, 2013, 21 mai, p. 22.
- COSNICEANU, Maria.** Onică. În: *Timpul*, 2013, 24 mai, p. 28.

- COSNICEANU, Maria.** Panici. În: *Timpul*, 2013, 1 februarie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Popistaș, Răzmeriță. În: *Timpul*, 2013, 29 noiembrie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Poroseci. În: *Timpul*, 2013, 17 mai, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Prodan. În: *Timpul*, 2013, 2 august, p. 24.
- COSNICEANU, Maria, UNGUREANU, Elena.** Profesorul Ion Ețcu: o viață dedicată studiului limbii. În: *Timpul*, 2013, 19 aprilie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Pruteanu. În: *Timpul*, 2013, 25 ianuarie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Robu. În: *Timpul*. 2013, 1 martie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Sârbu. În: *Timpul*. 2013, 31 martie, p. 23.
- COSNICEANU, Maria.** Stanciu. Cornei. În: *Timpul*. 2013, 12 iulie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Stratan, Stratulat. În: *Timpul*. 2013, 21 august, p. 25.
- COSNICEANU, Maria.** Vutcărău. În: *Timpul*, 2013, 12 aprilie, p. 24.
- COSNICEANU, Maria.** Zmeu. În: *Timpul*, 2013, 7 iunie, p. 25.
- COTEINIC, Teodor, BELINSCHI, Elena, BOTNARCIUC, Vasile.** Profesorul universitar Ion Ețcu la 80 de ani. În: *Literatura și arta*, 2013, 25 aprilie, p. 6.
- DUMBRĂVEANU, Albina.** Lupta pentru apărarea limbii române continuă. În: *Jurnal de Chișinău*, 2013, 20 august, p. 15.
- DUMBRĂVEANU, Ion.** Limba română: retrospective și perspective. În: *Literatura și Arta*, 2013, 29 august, p. 7.
- EREMIA, Anatol.** Limba română, factor primordial în procesul de integrare și consolidare a societății. În: *Literatura și arta*, 2013, 14 martie, p. 6.
- EREMIA, Anatol.** Un pedagog de vocație (Prof. Alexandru Tecuci la 80 de ani). În: *Literatura și Arta*, 2013, 29 august, p. 9.
- EȚCU, Ion.** Îndrăgostit de verbul matern. În: *Literatura și Arta*, 2013, 25 aprilie, p. 6.
- MANOLI, Ion.** Cu bunăvoință și franchețe despre prof. Irimia Dumitru. În: *Literatura și Arta*, 2013, nr. 43.
- MANOLI, Ion.** Cu bunăvoință și franchețe despre prof. Ion Dumbrăveanu: 75 de ani de la naștere. În: *Literatura și Arta*, 2013, 14 martie, p. 7.
- PAVEL, Vasile.** Despre atlasele limbii române. În: *Literatura și Arta*, 2013, 20 iunie, p. 8.
- PAVEL, Vasile.** Profesorul Ion Gherman – luptător fervent al reîntregirii. În: *Literatura și Arta*, 2013, nr. 13, 28 martie, p. 2.
- PURICE, Mihail.** Ca pomul doldora de rod. În: *Literatura și Arta*. 2013, 18 septembrie.
- RUSNAC, George.** Transnistrian sau transnistrean. În: *Literatura și Arta*, 2013, 10 octombrie, p. 5.

UNGUREANU, Elena, COSNICEANU, Maria. Profesorul Ion Ețcu: o viață dedicată studiului limbii. În: *Timpul*, 2013, 19 aprilie, p. 24.

VIERU, Lidia. Viața ca o carte (omagiu Albinei Dumbrăveanu). În: *Jurnal de Chișinău*, 2013, 20 septembrie, p. 15.

ZAGAEVSHI, Vladimir. Nume transnistrene în forme cronicărești și derivate ale lor cu sufixe slave. În: *Literatura și Arta*, 2013, 30 mai, p. 7.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC.

SINONIMIA LEXICALĂ ÎN TEXTUL MANUSCRISULUI *SANDIPA*

Galaction VEREBCEANU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0725-4893>

Rezumat. Articolul are ca scop analiza seriilor sinonimice consemnate în textul romanului popular *Sandipa*, ms. rom., cota 824, datat la sfârșitul secolului al XVIII-lea (1798), copiat de Ioan Crăciun din Ștefănești, Dorohoi și păstrat la Biblioteca de Stat Rusă, Moscova. Pentru a ușura consultarea valorii echivalente a cuvintelor, seriile au fost grupate alfabetic, exceptând situațiile în care termenii sunt legați prin coordonare (cu și copulativ sau exprimând raport disjunctiv cu *sau*), prin juxtapunere ori fiind precizate de adverbul de mod explicativ *adică*. Cuvintele cuibului sinonimic sunt prezentate, de regulă, în forma atestată, cu exemple concrete, urmate de trimiteri selective. Examinarea grupurilor sinonimice se face din punctul de vedere al sensului și originii termenilor cuprinși în serii, modulului în care cuvintele s-au menținut sau au dispărut din registrul actual al românei literare.

Cuvinte-cheie: copie, manuscris, roman popular, românesc, sens, serie sinonimică, slav, text.

Abstrakt. The article aims to analyze the synonymous series recorded in the text of the popular novel *Sandipa*, ms. rom., quota 824, dated at the end of the 18th century (1798), copied by Ioan Crăciun from Ștefănești, Dorohoi and kept at the Russian State Library, Moscow. In order to facilitate the consultation of the equivalent value of the words, the series were grouped alphabetically, except for the situations in which the terms are linked by coordination (with and copulative or expressing disjunctive relation with or), by juxtaposition or being specified by the adverb in an explanatory way. The words of the synonymous nest are usually presented in certified form, with concrete examples, followed by selective references. The examination of synonymous groups is made from the point of view of the meaning and origin of the terms included in the series, the way in which the words have been maintained or disappeared from the current register of literary Romanian.

Keywords: copy, manuscript, popular novel, Romanian, meaning, synonymous series, Slavic, text.

Cartea populară *Sandipa*, de proveniență probabilă indiană¹, pătrunsă în literatura românească la începutul secolului al XVIII-lea și difuzată preponderent prin copii manuscrise și, sporadic, prin ediții², este reprezentată de cel

1 „Originea îndepărtată a acestui roman se crede a fi indică, o confirmă numele eroului principal. *Sindipa* este forma grecească a numelui indic *Sidhapati*, care înseamnă „șeful înțelepților” (Chițimia, Simonescu, 1963, p. 349).

2 Vezi Moraru, Velculescu, 1978, p. 407-436.

mai vechi text intitulat *Cuvânt și pocitanii filosofului Sintipa cu împăratul de țara Persie, anume Chira*. Textul, conservat între filele 79^r și 121^v ale unui manuscris miscelaneu și păstrat la Biblioteca Academiei Române (ms. rom. 1436), a fost copiat în 1703 de dascălul Costea de la biserica din Șcheii Brașovului¹, cunoscând, până astăzi, două ediții².

O altă copie a romanului popular, necunoscută autorilor *Bibliografiei analitice a cărților populare laice*, este cea de la 1798, intitulată *Sandipa, adică poveste lui Chir-Împărat* (ms. rom. 824, număr nou 66, *fondul Grigorovici*), păstrată în Secția de manuscrise a Bibliotecii de Stat a Rusiei (Moscova). Textul acestei scrieri populare constituie obiectul investigației noastre din diverse puncte de vedere³.

Un aspect interesant al manuscrisului *Sandipa*, care merită atenție deosebită, este lexicul. În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm seriile sinonimice consemnate. Pentru a înlesni consultarea valorii echivalente a cuvintelor, seriile au fost grupate alfabetic⁴, după primul termen, în forma atestată, cu exemplele concrete, urmate de trimiteri selective. Iată grupurile sinonimice înregistrate.

adică – *anume*: „Sandipa, *adică* Poveste Lui Chir-Împărat” (1^r) – „Pentru însurare au întrebat oarecine odată pre un filosof, *anume* preînțeleptul Săcund” (100^v);

afla – *găsi*: „te du de *află* pe cutare voinic” (38^r) – „Iar votra de babă ... nu putu să *găsască* pe voinicul acela” (38^r);

afla – *ști* – *cunoaște*: „nu este vrednic ca să *află* și să *știe* vicleșugurile muierești” (68^v) – „*Cunoaște* dar, fătul mieu, că în trii ani ... nimic n-ai învățat” (99^v);

ajuta – *folosi*: „eu atunce eram brudiu și fire trupului și a sufletului *nu-m*

1 Vezi Chițimia, Simonescu, 1963, p. 351.

2 Cel mai vechi text românesc al *Sindipei* a fost editat de Ion Chițimia (vezi Chițimia, Simonescu, 1963, p. 353-401), cu o *Introducere* semnată de Dan Simonescu (vezi Chițimia, Simonescu, 1963, p. 349-351), în care este prezentat pe scurt subiectul romanului, menționându-se și alte manuscrise ale scrierii depozitate la Biblioteca Academiei Române. Cea care s-a ocupat îndeaproape de cel mai vechi manuscris românesc al *Sindipei* este cercetătoarea Magdalena Georgescu (vezi Georgescu, 1996, p. 197-320), care, bazându-se pe cele mai moderne principii de editare a manuscriselor vechi, editează textul romanului, ediția propriu-zisă fiind precedată de un minuțios *Studiu lingvistic și filologic* și urmată de un *Glosar*.

3 Despre cercetarea textului *Sandipa*, vezi *Philologia*. 2022, nr. 1, nota 1.

4 A fost păstrată ordinea din serie în situația în care termenii sunt legați prin coordonare (cu și copulativ sau exprimând raport disjunctiv cu *sau*), prin juxtapunere ori fiind precizate de adverbul de mod explicativ *adică*.

agiuta” (92^r) – „dacă nu mă vei asculta, foarte rău vei greși și apoi *nu vei mai pute folosi nimic*” (9^r);

alerga – fugi: „fata ieși di<n> peștiră și-l văzu că *fugi și alergă* fata tare” (28^r);

amăgeu – înșălătoriu: „*acel amăgiu zisă*” (85^r) – „*Iar înșălătoriu zisă*” (88^r);

amăgi – înșăla: „*vicleana fată sâlie cu cuvinte dulci pe cucon și-l amăge*” (28^r) – „*Și baba, neștiind cine ești, mersă și te înșală*” (40^r);

apoi – pe urmă – atunci: „*apoi pe urmă, te vei căi*” (21^v) – „*Și apoi atunci... eu voi împlini voao toț banii*” (83^r);

apuca „*începe*” – *începe*: „*apucasim eu mai înainte ... să te fac să-l omori*” (94^r) – „*îndată începe* dascălul a-i arăta” (4^r);

asin – măgariu: „*s-au culcat în mijlocul asânilor*” (52^r) – „*să o puie pe un măgariu călare*” (96^r);

așiș „*îndată*” (38^v) – *îndată* (33^r): „*pohtescu să mergi în gazdă așiș la ace casă*” (38^v) – „*îndată au purces la om*” (33^r);

aștepta – *îngădui*: „*n-au așteptat până vor treci cele șapte zile*” (10^r) – „*de nu va îngădui cuconul acele 7 zile, va veni viața cuconului la mare primejdii*” (5^v);

au – oare: „*Au nu Ț-am zis noi: până nu vom fi tustrei, să nu dai banii nici la unul?!*” (80^r) – „*Oare câte Ț-am spus și câte Ț-am făcut sânt scrisă la tine?!*” (68^r);

au – ori – sau: „*în naștere a fieștecăruia sânt însămnațe istoriile și des-părțite au spre bunătăți, au spre răutăți din planite sânt aceste*” (100^r) – „*Tot omul, câte le face în lume aceasta, ori de să greșește, ori de face bine, tot pentru folosul său să ostenește*” (93^r-93^v) – „*nimică n-au putut să înveță sau să deprindă*” (2^r);

avuție – bogăție: „*multă avuții ave*” (61^r) – „*are el atâta bogăție*” (88^v);

baie – feredeu: „*au mersu într-o zi la baie*” (34^r) – „*purceasără să meargă la feredeu*” (79^r);

bălaur – șarpe: „*văzu pe bălaur mort*” (44^r) – „*câinile au omorât pe șarpe*” (44^r);

bărbat – om: „*Și chemă pre bărbatul ei*” (13^v) – „*să dusă împăratul la casa acelui om*” (13^v);

bătrân – neputincios: „*tată-tău acum este bătrân și-i neputincios*” (9^v);

bicisnica de mine! (81^r) – *săraca de mine!* (49^r) – *săracan de mine!* (49^r) – *vai de mine!* (65^v);

borî (a-și ~) – vărsa (a-și ~): „*este pricina șarpelui carile ș-au borât otrava*”

(76^r) – „șarpele de nevoie ș-au vărsat veninul” (76^r);

bortă – *gaură*: „să nu cumva mănânce din *bortă* grâu” (54^v) – „întră în peștiră pe o *gaură*” (28^r);

bucura (a se ~) – *vesăli* (a se ~): „împăratul ... să *bucură* și să *vesăli*” (72^r);

bucate – *dămâncat* – *ospățu*: „dusă *bucatele* la plug bărbatului” (63^v) – „dedi peștile la fimeie și-i zisă să-i facă *dămâncat*” (64^r) – „tu să-m gătești *ospățu* și să-m aduci la câmpu” (63^v);

cade (a se ~) – *cuvini* (a se ~): „nu să *cuvine* și nu să *cade* cuvântul împărătescu să rămâie neîmplinit” (19^v);

cam – *can*: „fiind *cam* nalt căpătâiu” (46^r) – „întrând în casă *can* pe taină” (46^r);

casă „cameră” – *cămară*: „întorcându-să în *casă*, văzu pe sluga slujitorului că-l scosesi muiere din *cămară*” (26^r);

călare – *călărește*: „ieși afară pe poartă *călare* pe leu” (52^r) – „tânărul cucon fugi *călărește*” (29^r);

cătră – *spre*: „să întoarsă *cătră* dascalul Sandipa” (77^v) – „nu poate să o întoarcă *spre* dânsul” (45^r);

căuta – *privi* – *vedea*: „râmătoriul rădică capul în sus și *căută* la momiță” (42^r) – „Această căte, ci o *privesc* ochii tăi” (37^r) – „Ia *vezi*-i acole înaintea” (81^r);

cere – *pohti*: „ci *vei ceri* de la mine, îți voi da” (47^r) – „*Pohtește* ci să-ț dau și eu gata sânt să-ț dau” (90^v);

cere – *cerși*: „să făce a o trage tare și-i *cere* dulama ci i-au dat” (49^r) – „*cerșind* eu acel pământ ca să-l lucrez” (16^r);

cerere – *rugăminte*: „ceiu de la împărăție ta să-m faci o *cereri* a me” (14) – „de altă nu este *rugăminte* me, fără decât să-ț poprești mânie” (60^r);

cetate – *oraș* – *târg*: „să apropie la o margine a *cetății*” (84^r) – „le dusă la acel *oraș*” (84^r) – „să dusă în *târgu*” (85^v);

cetitoriu de stele – *astronom*: „Și *cetitoriu de stele*..., ca un iscusit *astronom*, toate le cunoaște din zodiia naștirii omului” (99^v);

ceva – *oarece*: „de voi zice *ceva*, el mă va omori” (99^r) – „să afli și să înveți *oarece*” (61^v);

chef – *poftă*: „să-mi faci *cheful* mieu” (47^v) – „poț îndată să potolești *pofta* me” (67^v);

chivernisală „înțelegere” – *tocmală*: „oi face *chivernisală* cu prietinii mii și-m voi scoate cheltuială” (85^r) – „Rău ai făcut *tocmală*” (88^v);

cineva – *oarecine*: „unde s-au auzit să prinză *cineva* pești proaspăt pe arătură?” (65^v) – „v-au aruncat *oarecine* niște farmice” (47^r);

cucon – *copil* – *fecior* – *fiiu*: „Și luând filosoful pe *cucon*, l-au dus la casa lui” (3^v) – „Și era și un *copil* al lui acole” (20^r) – „Și ave împăratul acela cu *feciorul* un sfetnic” (31^v) – „dedi pre *fiiul* său în mâna Sandipei” (3^v);

culivie – *cușcă*: „avea o pasire ... și o ține în *culevie*, adică în *cușcă*” (17^r);

colun – *cal* (*sălbatic*) – *măgariu*: „găsiră un *colun*, adică un *cal sălbatic*” (27^r) – „să o puie pe un *măgariu* călare” (96^r);

crunt – *plin de sânge*: „văzu stăpânul pe câine *crunt*” (44^r) – „văzu pe bălaur mort și *plin de sânge*” (44^r);

curățenie – *curăție* „cinste”: „Și așe pohti și bărbatul de la dânsa ca să se ferească în *curățenie*” (35^v) – „fiiul tău într-alt chip iș va pitreci tinerețile întru *curăție*” (11^r);

cuvânt – *vorbă*: „să nu grăiesc niciun *cuvânt*” (71^r) – „tot omul să cade să aibă trii porți la *vorbile* sale” (60^v);

dascal – *filosof*: „am auzit că este *dascal* deplin și *filosof* învățat” (2^r);

dăscălie – învățătură – *filosofie*: „inima nu-m pute să-m agiute la *dăscălie* și la învățătură” (92^r) – „am învățat toată *filozofie* ...” (100^v);

de – *dacă*: „*de* vre să be de vreun vas și *dacă* vide ceva necurat, să lăsa nemâncat și nebăut (21^v);

de – *din*: „*de* vre să be *de* vreun vas” (21^v) – „nu mânca bucate ci nu-i plăce, nici be *din* vas ci era nespălat” (22^r);

degrabă – *îndată* – *curând*: „marsă *degrabă* acasă și spusă stăpână-său, iar acel om *îndată* să sculă” (84^v) – „Dă-m *curând* acum” (91^r);

dimon – *drac*: „*Dimonul* cel din miezul nopții m-au prinsu” (52^v) – „el gânde că-i *dracul* cel din miezul nopții” (52^v);

în deșert – *în zădar*: „în deșert umbli după această fimei” (45^r) – „în zădar te ostenești atâta ani” (68^r);

din – *dintru*: „nu mânca bucate ci nu-i plăce, nici be *din* vas ci era nespălat” (22^r) – „am băut apă *dintru* această fântână” (32^v);

face – *făta* – *naște*: „nu-i *face* împărăteasa niciun *cucon*” (1^v) – „tu ești *a făta*” (33^r) – „*născu* împărăteasa un *cucon* făt” (1^v);

fată – *fiică*: „și așa s-au ferit *fata* me, iară acel voinic au tot blăstămat-o pe *fiica* me” (37^r);

făgădui (*a se* ~) – *jura* (*a se* ~): „sosisă și vedea ci *s-au făgăduit* cătră împăratul” (6^r) – „*ficiorul* împăratului i *să jură* tare omului” (32^v);

femeie – *muiere*: „să nu de *femeia* banii” (83^r) – „mergiț la *muierea* și cereți banii” (83^r);

fimeiesc – *muieresc*: „îndată au purces la om și-l află cu fire *fimeiască*”

(33^r) – „n-au mai rămas niciun vicleșug la tine *muierească*” (68^r);

fiiștecare – *cineș*: „Și ave *fiiștecare* câte o pungă de bani și-ș pecetlură *cineș* punga cu pecetea să” (78^v);

fur – *tălharu*: „mi-au luat haina me ce scumpă și *fur* este și *tălharu*” (99^v);

fura – *lua*: „întră un tălhari ca să *fure* asâni” (52^v) – „mi-au luat haina me ce scumpă” (99^v);

gâlceavă – *zgomot*: „auzind *gâlceavă* în peștiră și *zgomot*” (28^r);

grăi – *spune* – *zice* – *vorbi*: „fiiul tău *grăiești*” (70^r) – n-au vrut să *spuie* cuconului și *zisă*” (87^v) – „ascultă cu luoaie aminte toate câte să *vor vorbi* de dânșii” (87^v);

hiară – *jiganie*: „Și ieși afară ... ca o *hiară*” (58^v) – „*jiganie* care de-a purure lăcuieste cu dânșă” (100^v);

iacă – *iată*: „Ce dar *iaca* ce vom face” (6^v) – „tu *iată* cum să te închini împăratului” (98^v);

iară – *iarăș*: „Și ieșiră oamenii *iară* afară” (68^r) – „după ci s-a săvârși nunta, *iarăș* va veni acasă” (31^r);

izbăvi (*a se ~*) – *mântui* (*a se ~*): „eu te voi învăța ci-i face să te *izbăvești* de această pagubă și întâmplare” (81^v) – „să sui degrabă în copaci și să *mântui* de primejdie” (52^v);

încotro – *unde*: „umbla tot după babă încotro merge baba” (36^v) – „ne vom duce de la tine *unde* ne va povățui Dumnezeu” (59^v);

îndărăpt – *înapoi*: „să-l întoarcă îndărăpt” (60^r) – „să întoarsără înapoi la babă” (80^r);

însăimată – *însăimântată*: „purceasă baba însăimată” (81^r) – „deștep-tându-mă însăimântată cu multă frică” (56^v);

între – *pe<n>tre*: „te du și te amestică *pe<n>tre* cetățeni” (87^v) – „stă între dânșii can deoparte” (87^v);

întristat – *trist* – *mâhnit*: „șăzind dascalul foarte tare întristat” (6^r) – „Dascal, ci ești așa *trist* și *mâhnit*?” (6^r);

înțelege – *pricepe*: „Vezi, împărate, și *înțelegi* muierea vicleană cum pe bărbatul ei l-au înșălat” (19^v) – „*Pricep* eu că acum nici tatăl meu nu poate să mă izbăvească” (28^v);

înțelepciune – *minte*: „ș-au făcut răs de înțelepciune lui și de *minte* lui” (19^r);

înveța – *deprinde*: „nimică n-au putut să *înveța* sau să *deprindă*” (2^r);

lecui (*a se ~*) – *tămădui* (*a se ~*): „să poarte dinți de vulpe în gură și să

lecuiești” (95^v) – „*s-au tămăduit* ace giupâneasă” (23^r);

marfă – *negoț*: „câtă este cheltuiala ta cu această *marfă*?” (85^r) – „vindi-m tot *negoțul* tău” (85^r);

mascur – *râmătoriu*: „Un *râmătoriu* ave obicei de merge totdeauna la un smochin” (41^v) – „văzu că mănâncă *mascurul* smochinile cele mai coapte” (41^v);

mâhneciune – *mâhnire*: „împăratul, fiind plin de *mâhneciune*, poronci...” (7^v) – „fiind împăratul întru mare *mâhnire* într-aceea vreme” (8^r);

mânie – *urgie*: „îndată îș opri *mânie* și *urgie*” (19^v);

merge – *păsa*: „acum *mergi* la tată-mieu și-i spune toate câte Ț-am spus” (70^r) – „*pasă* acum de be toată apa mării” (89^r);

mulțemită – *plată*: „nu va pute da *mulțemită* și *plată* muncitorilor” (78^r);

muri – *pieri* – *sfârși* (*a se ~*): „de amărăciune veninului ci-i căzută la inimă *au murit*” (35^r) – „*voi peri* ca o becisnică” (95^r) – „Așa și împărăție ta sângur *te vei sfârși*” (20^v);

necum – *nicidecum*: „nu vom pute avea să-i dăm *necum* tu” (88^v) – „*nicidecum* nu o lăsa până nu i-a spune toată pricina” (81^v);

neînvățat – *nepedepsit*: „până este omul *neînvățat* și *nepedepsit* este un om fără de minte” (78^r);

nemișcată „statornică” – *neclătită*: „și-i piatră scumpă de timelie la înțălepciune ei *nemișcată* și *neclătită*” (50^v);

nevoi (*a se ~*) – *sili* (*a se ~*): „am început *a mă nevoi* în tot chipul ca să pot afla pricina lui” (93^v) – „am început a-l întreba cu dulci cuvinte și în tot chipul *mă silem* ca să scot cuvânt din gura lui” (93^v);

orbu – *întunecat*: „tu vei rămâne obidnic, *orbu* de tot și *întunecat*” (90^v);

opri – *popri*: „nu *ș-ar fi oprit* mânie” (73^v) – „eu l-*am poprit* pe slujitor” (25^v);

osirdie – *silința*: „s-au lipit *osirdie*, *silința* mea lângă darul Lui Dumnezeu” (97^r);

osteni (*a se ~*) – *trudi* (*a se ~*): „omule, în zădar *te ostenești* atâta ani și *te trudești*” (68^r);

otravă – *venin*: „este pricina șarpelui carile *ș-au borât otrava*” (76^r) – „șarpele de nevoie *ș-au vărsat veninul*” (76^v);

părintele (*mieu*) – *tatăl* (*mieu*) – *tătâni-mieu*: „Părintele *mieu*, să știi, împărăție ta, că eu atunce eram brudiu” (92^r) – „Tatăl *mieu*, împărate, mâne vom veni amândoi cu dascalul” (4^v) – „Grăiește *tătâni-mieu* astăzi să mă lasă la vânat” (27^r);

planetă – *zodie* „planetă”: „toate le cunoaște din *zodiia* naștirii omului” (100^r) – „de va *mergi* cuconul și va vorbi cu împăratul, este *planita* rea” (5^v);

pofti – dori – voi – vrea: „ce lucru *pofti* și *dorie*<*i*>, mâine vei vide” (4^v) – „eu *voi* să purceg într-o cale” (45^v) – „pentru ci pricină *vrei* să sai în foc?” (58^r);
rămâne – dovedi: „îvinge”: „Și așe să pricie ficiorul împăratului cu ace fimeie și o *au rămas*-o și o *au dovedit*” (33^r);
răutate – păcat: „nesocotită și neînțeleasă este *răutate* și *păcatul*” (60^v);
rugăciune – rugă: „după multă vreme și *rugăciune* ce făce împăratul i s-au ascultat *ruga* de la Dumnezeu” (1^v);
săvârși – sfârși: „Și după ci *s-a săvârși* nunta, iarăș va veni acasă” (31^r) – „mănâncă câte puțuntel până *vei sfârși* tot” (61^v);
slugă – slujnică: „Și au pus o *slugă* să o învârtească” (18^r) – „ține *slujnica oglinda*” (18^r);
soroc – vadea: „*sorocul* sosisă” (72^v) – „au sosit și *vadea* celor 7 luni” (6^v);
spăimânta (a se ~) – cutremura (a se ~) – speria (a se ~): „foarte tare *s-au spăimântat* și di frică *să cutremură*” (10^v) – „tare plecă a fugi cu calul și *să spărie*” (28^r);
trudă – osteneală: „să ia și plată pentru *truda* și *ostineala* de la împărăție ta” (78^v);
țarină – câmp: „Eu voi să mă duc la țarină, la plug, iar tu să-m gătești ospătu și să-m aduci la *câmpu*” (63^v);
vină – pricină: „nu ar fi fost nici *vina* împăratului, nici al dascalului, ci-*vina* și *pricina* muierii” (73^v);
voință – voie: „*voința* fiului tău ... au fost și *voie* fiului tău” (97^r).

Din cele prezentate mai sus se impun a fi trase mai multe **concluzii**.

Numărul apreciabil de cuvinte și, foarte rar, expresii sau locuțiuni (cca 250 de unități lexicale), caracterizate prin capacitatea de a realiza relații de echivalență, evidențiază bogăția lexicală a textului *Sandipa*.

Seriile sinonimice consemnate (106) sunt alcătuite, majoritar, din 2 termeni (87). Urmează 14 serii conținând 3 termeni și 4 serii cu 4 cuvinte.

Unitățile lexicale sinonimice, în funcție de context, sunt puse în valoare la distanțe mari unul de altul (*ajuta* 92^r – *folosi* 9^r, *anume* 1^r – *adică* 100^r, *apuca* „începe” 94^r – începe 4^r, *fura* 52^v – *lua* 99^v etc.) sau la distanțe relativ apropiate (*măhneciune* 7^v – *măhnire* 8^r, *necum* 88^v – *nicidecum* 81^v etc.) ori, frecvent, în aceeași propoziție sau frază, în această poziție cuvintele sinonimice fiind legate prin coordonare, cu și copulativ (*să afle* și *să știe* 68^v; *să bucură* și *să vesăli* 72^r; *bătrân* și *neputincios* 9^v; *nu să cuvine* și *nu să cade* 19^v; *dascal* și *filosof* 2^r; *fur* și *tălharu* 99^v; n-au vrut să *spuie* ... și *zisă* 87^v; *înțelepciune* și *minte* 19^r;

mânie și urgie” 19^v; trist și mâhnit” 6^r; au rămas-o și o au dovedit” 33^r; vina și pricina” 73^v etc.) sau exprimând raport disjunctiv (să învețe sau să deprindă” 2^r) ori prin juxtapunere (osirdie, silința 97^r) sau fiind precizate de adverbul de mod explicativ *adică* (*culevie*, *adică cușcă* 17^r; *colun*, *adică cal sălbatic* 27^r).

Analizate din punctul de vedere al apartenenței la o anume parte de vorbire, termenii sinonimici sunt în mod obișnuit substantive, adjective, pronume și verbe. Mai rar aceste unități lexicale fac parte din clasa cuvintelor neflexibile (adverb, conjuncție, prepoziție și sporadic interjecție).

În ce privește originea¹ seriilor, importanța elementului latin este semnificativă: doar 10 serii (sau puțin peste 9 la sută) sunt alcătuite din cuvinte cu etimologie nelatină, de regulă slavă: *chef* (tc.) – *poftă* (sl.), *colivie* (sl.) – *cușcă* (ucr.), *dascal* (bg., srb.) – *filosof* (ngr.), *gâlceavă* (bg.) – *zgomot* (srb.), *izbâvi* (sl.) – *mântui* (mg.), *nevoi* (sl.) – *sili* (sl.), *opri* (sl.) – *popri* (sl.), *osteni* (sl.) – *trudi* (sl.), *pricină* (sl.) – *vină* (sl.), *săvârși* (sl.) – a sfârși (sl.), *slugă* (sl.) – *slujnică* (sl.), *soroc* (sl.) – *vadea* (tc.).

În alte câteva serii termenii sunt de origine nelatină sau formații cu bază nelatină: *chivernisală* „înțelegere” (rom. > ngr.) – *tocmală* (rom. > sl.), *lecui* (rom. > sl.) – *tămădui* (mg.), *neclătită* (rom. > sl.) – *nemișcată* „statornică” (rom. > etim. nec.), *osirdie* (sl.) – *silință* (rom. > sl.), *osteneală* (rom. > sl.) – *trudă* (sl.).

Cele mai multe serii – în afară de cele în componența cărora intră cuvinte autohtone sau cuvinte cu etimologie necunoscută ori nesigură – conțin fie doar termeni latini (*afla* – *cunoaște* – *ști*; *alerga* – *fugi*; *amăgi* – *înșela*; *apuca* „începe” – *începe*; *au* – *oare*; *bărbat* – *om*; *cade* – *cueni*; *casă* „cameră” – *cămară*; *deprinde* – *învăța*; *face* – *făta* – *naște*, *femeie* – *muiere*; *fura* – *lua*; *merge* – *păsa*; *rugă* – *rugăciune*; *spăimânta* – *cutremura* – *speria* etc.), fie un cuvânt latin, care intră în alternanță cu unul nelatin, de obicei slav (*afla* (lat.) – *găsi* (sl.), *bortă* (ucr.) – *gaură* (lat.); *căuta* (lat.) – *privi* (sl.) – *vedea* (lat.); *cetate* (lat.) – *oraș* (mg.) – *târg* (sl.); *dori* (lat.) – *pofti* (sl.) – *voi* (sl.) – *vrea* (lat.); *făgădui* (mg.) – *jura* (lat.), *fiară* (lat.) – *jiganie* (sl.); *otravă* (sl.) – *venin* (lat.); *planetă* (lat.) – *zodie* (ngr. etc.)), fie exclusiv formații derivate pe teren românesc cu bază latină (*ceva* – *oarece*; *cinema* – *oarecine*; *curățenie* – *curăție* „cinst”; *femeiesc* – *muieresc*; *fiștecă* – *cineș*; *părintele* (*mieu*) – *tatăl* (*mieu*) – *tătâni-mieu* etc.), fie, în sfârșit, un cuvânt latin și unul format pe teren românesc cu bază derivativă latină (*bătrân* – *neputincios*; *călare* – *călărește*; *cere* – *cerși*; *cerere* – *rugămintă*; *crunt* – *plin de sânge*; *fată* – *fiică*; *mascur* – *râmătoriu* etc.). Din cele expuse mai sus, reiese că relațiile sinonimice în *Sandipa*

1 În determinarea etimologiei cuvintelor cuprinse în serii ne-am condus de MDA II, 2010.

se produc prin folosirea elementului latin, respectiv a formațiilor românești cu bază derivativă latină, și a împrumutului lexical, de cele mai multe ori slav.

Un număr mare de unități și serii sinonimice se mențin în aspectul literar al românei actuale, păstrând în esență relații similare de echivalență lexicală. Numeroase sunt însă și cuvintele – curente în faza veche a limbii, în special în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – care astăzi sunt simțite, ca sens și formă, învechite sau/ și regionale sau/ și populare (*amăgeu, asin, așiș, au, a borî, casă* „cameră”, *cineș, colun, crunt, cucon, curăție, dascăl, dămâncat, feredeu, fiiștecare, fur, îndărăpt, înspăimată, mascur, mahneciune, muiere, muieresc, mulțemită, necum, negoș, a se nevoi, oarecine, osirdie, a păsa, pe<n>tre, a pohti, tătâne, târg* etc.). Această situație, raportată la limba literară, a dus la destrămarea, totală sau parțială, a unor serii.

Cu privire la gradul de identitate funcțională a unităților lexicale este de observat că unele serii sunt de natură contextuală, între mai mulți termeni existând o relație de sinonimie destul de îndepărtată (*cerere – rugăminte, chef – poftă, gâlceavă – zgomot, înțelepciune – minte, întunecat – orbu* etc.).

În fine, se constată că aproximativ jumătate din termenii cuprinși în cele 106 serii sinonimice fac parte din vocabularul fundamental al limbii române vechi¹.

Referințe bibliografice:

1. **CHIȚIMIA, Ion C., SIMONESCU, Dan.** *Cărțile populare în literatura românească.* Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu. Vol. I. [București], 1963.
2. **GEORGESCU, Magdalena.** Sindipa. Text stabilit, studiu lingvistic și filologic, glosar de Magdalena Georgescu. În: *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I. București, 1996, p. 197-320.
3. **GRAUR, Al.** *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române.* București, 1954.
4. **MDA II, 2010 = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”,** *Mic dicționar academic.* 2 volume. București, 2010.
5. **MORARU, Mihai, VELCULESCU, Cătălina.** *Bibliografia analitică a literaturii române vechi.* Volumul I, partea a II-a, Bibliografia analitică a cărților populare laice. București, 1978.
6. **TUDOSE, Claudia.** Vocabularul fundamental al limbii române vechi. În: *Sistemele limbii.* București, 1970, p. 119-164.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC.

1 Vezi Tudose, 1970, p. 119-164, îndeosebi p. 126-148; vezi, pentru fondul principal actual, Graur, 1954.

MODERNISMUL POETIC ROMÂNESC

Alexandru BURLACU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3424-1588>

Rezumat: Modernismul poetic nu se reduce la modelul elaborat pe linia Marcel Raymond – Hugo Friedrich, fenomenul este mult mai bogat decât întreg ansamblul de trăsături definitorii. Nenumăratele oscilații, ambiguități și confuzii în abordarea conceptului de modernism, tratat în opoziție cu cel de tradiționalism, au suscitat o serie de confuzii. Deocamdată, nu dispunem de o istorie a ideii de modernism în spațiul românesc. Arghezi, Blaga, Barbu, Bacovia, Stănescu sau Sorescu l-au rescris în felul lor pe Eminescu. O mutație fundamentală are loc în statutul poetului și al sistemului de imagini, în limbajul poetic. Ies în evidență recuperarea „poeziei pure”, gratuitatea și „plăcerea textului”, reinterpretarea mitului, cultivarea metaforei, instaurarea individuației, a viziunii moderne, a fragmentarismului, ludicului, intertextului etc.

Cuvinte-cheie: Eminescu, tradiție, modern, modernism, modernitate, canonul modernist, neomodernism.

Abstract: Poetic modernism is not reduced to the model elaborated on the line Marcel Raymond – Hugo Friedrich, the phenomenon is much richer than the whole ensemble of defining features. The countless oscillations, ambiguities and confusions in the approach of the concept of modernism, treated in opposition to that of traditionalism, have aroused a series of confusions. For now, we do not have a history of the idea of modernism in the Romanian space. Arghezi, Blaga, Barbu, Bacovia, Stănescu or Sorescu – they rewrote Eminescu in their own way. A fundamental mutation occurs in the status of the poet and the image system, in poetic language. The recovery of „pure poetry”, the gratuity and „pleasure of the text”, the reinterpretation of myth, the cultivation of metaphor, the establishment of individuation, modern vision, fragmentarism, playfulness, intertext, etc. stand out.

Keywords: Eminescu, tradition, modernism, modernism, modernity, modernist canon, neomodernism.

Dicționarele de estetică și teorie literară definesc *modernismul* ca un ansamblu de mișcări în care se includ artele vizuale, arhitectura, muzica și literatura progresivă, care s-a conturat în ultimele două decenii ale secolului XIX, când artiștii s-au revoltat împotriva tradițiilor academice și istorice impuse și considerate standard ale secolelor anterioare. Un adevăr aproape general acceptat e că moderniștii au crezut că prin refuzarea tradiției ar fi putut descoperi noi și radicale feluri de a crea un „altfel de artă”. Se știe că artiști

abstracți, inspirați de mișcarea impresionistă și de lucrările lui Paul Cézanne și Edvard Munch, au pornit conceptual de la presupunerea că atât culoarea, cât și forma – nu reprezentarea lumii naturale – sunt elementele esențiale ale artei vizuale. Astfel, Wassily Kandinsky, Piet Mondrian și Kazimir Malevich au încercat să redefinească arta ca și aranjamentul culorii pure.

O ruptură tranșantă cu poezia romantică are loc în opera lui Edgar Allan Poe, Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Paul Valery, Paul Eluard, Eugenio Montale, T.S. Eliot etc. Charles Baudelaire, animat de poezia lui Edgar Allan Poe, este primul teoretician al modernismului tratat ca un construct al imaginației, în care poezia și matematica sunt legate intrinsec. Poezia modernă, în această ordine de idei, se caracterizează prin ermetism, elitism, fragmentarism, antimimesis, impersonalizare, simboluri și mituri personale. „Poezia modernă, scrie Alexandru Mușina, este profund diferită de toată poezia, reprezintă un alt tip de poezie decât poezia clasică, manieristă sau romantică; între Mallarmé și Giambattista Marino distanța e mai mare decât între același Mallarmé și Maiakovski sau Ezra Pound; cum Ezra Pound ne apare mult mai asemănător lui Rimbaud sau e.e. cummings, decât lui Homer, deși *Cantosurile* poundiene sunt, explicit, o reluare a *Odiseei*” (Mușina, 1997, p. 7).

Despărțirea de trecut se produce la început într-un chip radical și violent. Interpretările criticii autohtone sunt reductibile la opoziția care domină reprezentările criticii autohtone asupra interbelicului și asupra epocii anterioare – între modernism și tradiționalism; opoziție ea însăși întărită în chip exagerat, rigidizată și absolutizată. În descrierea specificului poeziei moderne, trebuie puși în evidență *factorii externi* și *factorii interni* în *reinventarea poeziei*; raportul dintre poet și savant în *explorarea realității*; *criza limbajului*, *criza eului* și *criza realității*. Poezia modernă e antimimetică, edifică o lume virtuală, artificială, o „lume în care omul (desacralizat), a devenit, el, sistemul de referință”, că poezia, în formula lui Kandinski, „e copilul timpului său și cel mai adesea, mamă a sentimentelor noastre”.

Adrian Marino atribuie curentului literar statutul de *idee-forță*, de germe ideatic și de sensibilitate care se generează aparent spontan, proliferază, lansează structuri și viziuni treptat acceptate, care anihilează și contaminează incontrollabil modelul cultural anterior și apoi migrează din cultura care l-a ivit, sub forma unei „autonomii relative”, însă având un „coeficient anumit de agresivitate” în expansiunea sa. Actorii acestui spectacol al dinamicii literaturii sunt: „1. inițiatorii experimentali; 2. protagoniștii noului stil; 3. maestrul;

4. artiștii (*polished craftsmen*); 5. decadenții, a treia „generație a maeștrilor” – fiind totdeauna „clasică”, moment de echilibru al forțelor în ascensiune și decadență.” (Marino, 1976, p.487-488).

Primii, „inițiatorii experimentali” sunt spiritele novatoare, ei adoptă atitudini curajoase în ceea ce privește descoperirea unor noi zone despre care literatura să vorbească, își asumă ascuțitul spirit critic față de vechile valori, pe care le depășesc prin negare, indiferență, parodiare sau corectare (precum romanticii, cu privire la regulile celor trei unități). „Inițiatorii experimentali” și „protagoniștii noului stil” practică noi metode de creație, schimbă, inovează la nivelul formelor, sunt oamenii momentului literar, lecturile lor incită, stârnesc discuții în mediile avizate, pentru ca mai târziu să se decanteze puțini dintre ei printre valorile esențiale. „Maeștrii”, a treia categorie definită de Marino, propun și realizează marile sinteze din punct de vedere tematic, stilistic și estetic, ei rezistă dincolo de timp, devenind canonici, de neegalat în rafinarea limbii literare și în sondarea psihismului uman. „Artiștii (*polished craftsmen*)” rafinează într-o singură direcție, sunt cei care excelează printr-o singulară manieră de spunere, ei rămân în istoria literară ca producătorii unui model poetic a cărui eleganță a limbajului va fi greu de atins, spre exemplu sonetiștii italieni din Trecento și Quattrocento, manieriștii Gongora, Quevedo, Giambattista Marino. Ultima categorie, a decadenților pe care A. Marino îi consideră drept o generație clasică, de reșezare a echilibrului, de potolire a patosului novator, nu trebuie privită în fapt ca fiind, axiologic vorbind, concurentă ori similară maeștrilor, ci mai degrabă aceștia sunt condeiele epigonice obosite, care au (ne)șansa de a se situa cronologic într-un moment de acumulare și decantare a valorilor, moment care îi aduce în poziția de „pitici” aflați pe umerii „uriașilor”, ei nu se pot rupe de atmosfera intelectuală care i-a produs și nici de modelul estetic generat de curentul căruia îi aparțin, însă îi simt apogeul, ei sunt, paradoxal, spiritele crepusculare prin care se deschid zorii unei noi sensibilități artistice. Conștiințe scindate, tragice, aceștia se află la răscrucea dintre marile mutații estetice, filosofice și stilistice.

Tipologia realizată de A. Marino este destul de rigidă pentru o definiție concretă, empirică a faptelor literare, de aceea nu vom găsi decât rar autori care să poată fi definiți printr-o singură etichetă teoretică și nu trebuie pierdută din vedere nici situația neînregimentării în nici una dintre aceste categorii, atunci când scriitorul are o personalitate artistică atât de complexă și nu-și găsește posibilitatea afirmării identității în nicio zonă deschisă de curentul de gândire și sensibilitate contemporan lui. Abordarea teoretică a lui Marino

urmărește existența curentului literar în genere, ca mod de viață culturală, exegeza sa conceptuală abstractizează, fără a eluda din definiția noțiunii ritmul său interior, istoria organică a fenomenului literar: „curent literar constituie un element viu, un *organism* care are ritmul, curba, istoria și destinul său ireversibil” (Marino, 1976, p. 495).

Antologia-monument *Modernismul literar românesc în date (1880-2000) și texte (1880-1949)* în două volume de Gabriela Omăt restructurează reprezentarea noastră despre istoria modernismului românesc și despre protagoniștii lui. În critica și istoria noastră culturală „emergența unei obsesii a termenului «modern», cum observă G. Omăt, începe de la utilizarea lui „modern”, cu sensul cronologic „recent”, „nou”, „contemporan”, „actual”. Odată cu apariția revistei condusă de Al. Macedonski, *Literatorul*, (după Adrian Marino) „o adevărată mină românească de principii estetice moderne”, pornește, pe lângă un eclecticism asumat, „*tradiția modernistă a literaturii române*” (Omăt, 2008, p. 51). Nicolae Manolescu, în *Metamorfozele poeziei*, scrie: „Linia despărțitoare între vechi și nou taie în două pe Macedonski; dar Macedonski își asumă această metamorfoză neobișnuită, trăind-o ca pe propria lui metamorfoză, simbolizând un fenomen general printr-un destin individual. Macedonski nu pare a fi antrenat într-un proces străin, ci pare a provoca el însuși acest proces: a doua oară, de la Eminescu, destinul unui poet se identifică cu destinul general al poeziei. Nu ne putem imagina nașterea poeziei moderne fără cele două fețe de Ianus ale lui Macedonski, una îndreptată către trecut, alta către viitor” (Manolescu, 1968, p. 9).

Macedonski e inițiatorul, experimentatorul și promotorul principiilor poeticii simboliste: al „armoniei imitative”, al versului liber, al „instrumentalismului” (teoretizat de René Ghil, discipol al lui Mallarmé), al corespondențelor muzicale ale „literelor” („Fiecare literă din alfabet reprezentând un ton muzical”). În eseu *Despre logica poeziei* (1880), unul din textele de căpătâi ale noii direcții poetice și memorabilă prin celebra aserțiune: „Logica poeziei este ne-logică față de proză și, tot ce nu e logic fiind absurd, logica poeziei este prin urmare însuși absurdul”. În 1892, Macedonski publică în *Literatorul* manifestul simbolist *Poezia viitorului*, în care simbolismul este proclamat etalon al „poeziei moderne”: „Rolul de căpetenie în poezia modernă îl are poezia *simbolistă* complicată de instrumentalism. [...] poezia modernă a început să graviteze către un ideal cu totul superior și că tinde a se deosebi de proză, de elocvența vulgară ce impresionează pe ignoranți, de succesele de bâlci ale *antitezei*, și că și-a creat în fine un limbaj al ei propriu...”. Ideea modernizării

formelor literare e susținută prin experimentarea, traducerea și popularizarea poeziei parnasiene, simboliste și decadente de școală franceză, publică texte de referință pentru noua poezie, teoretizează procedeul simbolizării în articolul-replică *Symbolismul* (1895). În articolul *În pragul secolului* (1899), Macedonski pledează pentru simbolism, definit ca neoromantism: „Acea mișcare îndrăzneată, avântată spre ideal, a întrupat într-însa închiderea pentru profani a porților templului sacru; crearea unei limbi și a unor formule speciale acestor mari sacerdoți ce se numește *Poezie și Artă*; ținerea socoteli de valoarea de muzică și de culoare a semnelor grafice; deșteptarea de imagini, de senzații și cugetări cu ajutorul formei, crearea de ritmuri noi, flexibilizarea și înavușirea formelor existente, spre a se ajunge la muzică, imagine și culoare, singura poezie adevărată”.

Etapă de tranziție de la junimism la modernism între anii 1900 și 1910 e marcată de „începutul specializării «moderniste» a noțiunii de «modern»” (Gabriela Omăt). Printre momentele semnificative pentru modernismul din prima decadă de secol XX se remarcă: Ștefan Petică; programul „modern” de la *Vieața nouă*; Ion Minulescu, D. Caracostea, Ov. Densusianu, E. Lovinescu. Începutul vehiculării termenului de modernism, în critica literară de la noi, se datorește lui E. Lovinescu. În *Istoria literaturii române contemporane*, criticul face o disociație între „modernismul teoretic”, practicat de el la *Sburătorul*, sub forma unei „bunăvoinți principiale față de toate fenomenele de diferențiere literară”, și „modernismul de avangardă și experimental” al unor reviste de atitudine extremistă, precum *Contimporanul*, *Punct*, *Integral*, *unu* etc. Pentru E. Lovinescu, sincronismul cu mișcările novatoare din momentul prezentului literar european „implică modernismul ca un principiu de progres”. Lovinescu plasează poezia nouă în descendența simbolismului. Nicolae Manolescu e de părere că „într-un anume sens, istoria poeziei românești începe cu simbolismul” (Manolescu, 2008, p. 551).

În detectarea unor elemente relevante pentru istoria modernismului, Gabriela Omăt inserează o schemă „demarcatoare în fluxul de date, sub caracterizările următoare:

1880-1889. Emergența unei obsesii a termenului «modern».

1900-1910. Începutul specializării «moderniste» a noțiunii de «modern».

1911-1924. «Modernism pe toate liniile». «Modernismul» înțeles ca des-cătușare a formelor literare.

1925-1935. Coagularea unei fizionomii contradictorii a modernismului. Modernismul devine instrument canonic și reper al conștiinței literare. «Mo-

dermisme» interferente și concurente: *Sburătorul*, avangarda. «Modernități contramoderniste»: *Gândirea*, generația '27.

1936-1944. Modernismul învingător și declinant.

1945-1955. Dezintegrarea și demonizarea sociologist-vulgară a modernismului. Canonul politizat substituie canonul estetic.

1956-1979. Resurecția modernismului printre «dezghețuri» și redogmatizări. Revalidarea lui, ca grilă canonică, în deceniile șapte și opt, între rezistență și compromis.

1980-2000. Reacția «protocronistă» și insurecția «postmodernistă» contra establishmentului modernist. Descentralizarea și policentrismul postdecembriste, culminație a contestării canonului modernist” (Omăt, 2008, p. 12).

În absența unei istorii a modernismului literar românesc, clasificarea dată constituie un reper orientativ în regândirea, reinterpretarea fenomenului poetic încadrat între anii 1880 și 1980.

Modern, modernism, modernitate. Dificultățile și confuziile definirii conceptelor de modern, modernism și modernitate își au „biografia” și „istoria” lor. *Modernismul*, „de formație mai târzie, cum observă Adrian Marino, (dicționarele îi fixează apariția abia la sfârșitul secolului al XIX-lea), [...] este confundat adesea cu noțiunea, foarte înrudită, de *modern*, însoțit de aceleași dificultăți de analiză. [...] Ambele concepte participă din plin la sfera de idei de «nou», «actual», «prezent», «recent», în interiorul căreia tind să se identifice până la suprapunere. Conținutul lor imediat este temporal, cronologic, din care cauză *modernismul*, ca și *modernul*, preia toate caracterele și servituțile «noului», de la «actualitate», cu toate notele sale, până la «modă». De unde instabilitatea latentă a definiției modernismului și, mai ales, pulverizarea sa permanentă, într-o suită de «modernisme», unele mai noi decât altele” (Marino, 1969, p. 98). Astfel se face că, pe parcursul anilor, modernismul înregistrează mai multe metamorfoze. „[...] Fiecare literatură, epocă, sau perioadă spirituală are sau afirmă «modernismul» său. [...] Modernismul românesc este oarecum sincron, nu însă și identic cu modernismul literaturilor occidentale. [...] Pot fi denumite în mod general drept *moderniste*, aparținând *modernismului*, totalitatea mișcărilor ideologice, artistice și literare, care tind, în forme spontane sau programate, spre ruperea legăturilor de «tradiție», prin atitudini anticlasice, antiacademice, antitraditionale, anticonservatoare, de orice speță, repulsie împinsă uneori până la negativism radical. Ideea de «ruptură» este inclusă, de altfel, în orice secvență temporală care se substituie, prin negare și deci prin anulare, etapei precedente. Din care cauză, *modernismul* – produs

al duratei, al devenirii istorice – implică în mod organic refuzul, contestația, antiteza trecutului. El introduce, în istoria spiritului și a literaturii, discontinuitatea, schimbarea [...] ori de câte ori literatura cunoaște răsturnarea unor poziții, modificarea bruscă a orientării, starea de spirit «modernistă» și-a făcut apariția. Acțiunea sa inevitabilă nu poate fi, în planul confruntărilor literare, decât adversitatea, polemica” [...]. Aceeași ambivalență stă la baza teoriei lui Matei Călinescu despre cele două modernități (una progresist-emanipatoare, cosmopolită, burgheză, laică, diurnă, post-iluministă, alta reacționară, nostalgică, nocturnă). Cum rămâne totuși cu modernismul? Putem crede că avem de-a face cu mai multe modernisme, definibile în funcție de atitudinea lor față de tradiție, față de revoluție, de evoluție și de progres: există, de exemplu, un modernism prospectiv, în cadrul căruia accentul cade pe inovație și pe ruptură, după cum există un modernism retrospectiv, unde fidelitatea față de vechile canoane este cea care dă tonul.

Conceptul modern de poezie e marcat de o „substanțială întărire a «conștiinței lingvistice»; întregul statut clasic al limbajului e răsturnat: cuvântul poetic nu mai e un simplu mijloc de *imitație* a naturii, el *produce o nouă natură* în procesul propriei sale produceri. Poezia nu mai recurge la limbaj, ca la un instrument (fie el și de expresie), ci intră în limbaj, în dinamica lui internă, căutând să-l facă să-și semnifice propriul său principiu generator” (Marino, 1969, p. 101-102).

Modernismul și postmodernismul „nu sunt separate, scrie Ihab Hassan, printr-o Cortină de Fier sau printr-un Zid chinezesc; deoarece istoria e un palimpsest, iar cultura e permeabilă față de timpul trecut, timpul prezent și timpul viitor. Bănuiesc că suntem cu toții, într-o oarecare măsură, victorienii, moderni și postmodernii în același timp” (Hassan, 1987, p. 182).

Canonul modernist. În *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Nicolae Manolescu identifică trei tipuri de canon: „După canonul romantic-național” (1840-1883) și acela clasic-victorian” (1867-1916), în care trebuie cuprinse și reacțiile de tot felul de la răscrucea secolelor XIX și XX, canonul modernist ocupă întreaga epocă interbelică, anticipat de mișcarea simbolistă de la începutul secolului și nu doar prelungit până în 1947, dar trezit la viață de neomodernismul anilor ’60-’70” (după „canonul proletcultist” al anilor ’50, lipsit de „criteriu axiologic”) și prelungit de cel postmodern, pentru că „paradigma postmodernă care succede celei moderne nu a impus și un canon postmodern” (Manolescu, 2008, p. 17).

Preocuparea pentru teoretizare e o condiție *sine qua non* și pentru marii

lirici Tudor Arghezi (*Vers și poezie, Ars poetica*), Lucian Blaga (*Filosofia stilului, Fețele unui veac, Noul stil*), Ion Barbu (*Poetica domnului Arghezi, „Evoluția poeziei lirice” după E. Lovinescu, Poezia leneșe*) ș.a. „Ce s-a petrecut de fapt cu poezia, susține N. Manolescu, a explicat cel mai bine Croce, primul ei teoretician ca fantezie și intuiție, după ce Nietzsche prevăzuse evoluția spre dionisiac a stării de spirit a artistului și moartea apolinicului, determinând practic triumful expresionist” [...] „Schimbarea criteriului poeticului” s-a produs în urma prăbușirii sistemului metric, „odată cu abandonul prozodiei, de care tânărul Blaga, verslibrist declarat, era foarte mândru” [...] „Poemul în proză a fost legitimat în măsura în care era liric. Încăunarea lirismului a aruncat în afara poeziei nu atât proza, cât epicul, didacticul, moralismul, raționalul, considerate nonpoetice pentru că erau obiective și opuse intuitivului, fanteziei, adică celei mai depline subiectivități. E. Lovinescu avea dreptate: poezia va însemna tot mai mult subiectivitate și lirism” [...] „Poezia tradițională era clară și rațională, chiar și când miza pe emoționalitate” [...] „Abia modernii au făcut din obscuritate o condiție naturală a lirismului” [...] „Adâncindu-se în subiectivitate, irațional și obscur, poezia modernă a schimbat, odată cu sensibilitatea dominantă, teritoriul poeticului: în locul aceluia obștesc, comun și general-uman al clasicilor, ca și al romanticilor, a început să cultive unul individual, particular și uneori singular. Privatizarea aceasta a sentimentului se află la originea unei enorme mutații artistice. Sentimentul poetic a încetat să fie nu doar colectiv valabil, dar tot mai personal nerepetabil” (Manolescu, 2008, p. 552).

În prefața la prima ediție a *Structurii liricii moderne*, Hugo Friedrich observa: „Sunt trăsături comune ale unei structuri, ale unei alcătuirii cu o surprinzătoare insistență sub aparențele schimbătoare ale liricii moderne” (Friedrich, 1998, p. 7). Însemnele structurii baudelairiene sunt evidențiate în: depersonalizare, concentrarea și conștiința formei; lirică și matematică, timp crepuscular, estetica urâtului, „plăcerea aristocratică de a displăcea”, creștinism în ruină, idealitatea goală, magia limbajului, fantezie creativă, descompunere și deformare, abstracțiune și arabesc. Caracteristicile structurii rimbauldiene sunt reductibile la: dezorientare, transcendență goală, anormalitate deliberată, „muzică” disonantă, ruptura cu tradiția, poezie citadină, revolta împotriva moștenirii creștine, eul artificial; dezumanizarea, iluminare, realitate distrusă, intensitatea urâtului, irealitate senzorială, fantezie dictatorială, tehnica inserției, poezie abstractă, poezie monologală, dinamica mișcărilor și magia limbajului. În structura liricii lui Mallarmé sunt evidențiate următoarele caracteristici: evo-

luție stilistică, dezumanizare, iubirea și moartea dezumanizate, lirica înțeleasă ca rezistență, ca muncă și ca joc, neantul și forma, exprimarea inexprimabilului, apropierea tăcerii, obscuritate, poezie sugestivă, nu inteligibilă, schema ontologică (îndepărtarea de real, idealitatea, absolutul, neantul, neantul și limbajul), disonanța ontologică, ocultism, magie și magie a limbajului, poezie pură, fantezie dictatorială, abstracțiune și „privire absolută”, singur cu limbajul.

La examinarea liricii europene în secolul al XX-lea exegetul aplică toate aceste concepte definatorii negative. Ferindu-se de simplificări, el subliniază că „în tabloul de ansamblu se conturează două direcții care permit o primă orientare. Sunt aceleași pe care în secolul trecut, le inițiază Rimbaud și Mallarmé. În linii mari avem de a face pe de o parte cu o lirică alogică a formelor libere, pe de altă parte cu o lirică a intelectualității și austerității formelor. Ambele direcții au fost programate în 1929, și chiar în contradicție tranșantă. Una din formule îi aparține Valéry: «Un poem trebuie să fie o serbare a intelectului» (...) Cealaltă formulă s-a născut din protest; autorul e suprarealistul A. Breton. Ea sună astfel: «Un poem trebuie să fie prăbușirea intelectului», iar imediat după aceea urmează: «perfectiunea e trândăvie»” (Friedrich, 2008, p. 140).

O bună parte din poezia nouă, în primul rând avangarda, este trecută cu vederea, omisă din câmpul de investigație. Marcel Raymond, cu două decenii înaintea lui Friedrich, în *De la Baudelaire la suprarealism* întrevedea două ramuri principale în poezia secolului al XX-lea: „*Florile răului* sunt unanim considerate astăzi drept unul din izvoarele vii ale mișcării poetice contemporane. O primă filieră, cea a *artiștilor*, ar duce de la Baudelaire la Mallarmé, apoi la Valéry; o altă filieră, cea a *vizionarilor*, de la Baudelaire la Rimbaud, apoi la ultimii veniți în rândul căutătorilor de aventuri” (Raymond, 1970, p. 61).

S-a afirmat și se afirmă că modernismul poetic nu se reduce la modelul elaborat pe linia Marcel Raymond – Hugo Friedrich, fenomenul este mult mai bogat decât întreg ansamblul de trăsături definatorii: Nenumăratele oscilații, ambiguități și confuzii în abordarea conceptului de modernism, tratat în opoziție cu cel de tradiționalism, au suscitât o serie de întrebări. Deocamdată, nu dispunem de o istorie a ideii de modernism în spațiul românesc. Apar mai multe semne de întrebare cu privire la modul de abordare al așa-numitei „modernități antimoderne” (al relațiilor dintre „modernisme” și „antimodernisme”). Pentru Antoine Compagnon, adevărații antimoderni sunt, în același timp, „niște moderni, încă și tot niște moderni fără voia lor” (Compagnon, 2008, p. 11). În cazul clasicilor modernismului poetic românesc vom constata că Bacovia, Blaga, Barbu, Arghezi trec de la simbolism, expresionism, parna-

sianism la așa-zisele atitudini antimoderne. Azi ei sunt „mai moderni decât modernii”. Un antimodernism în plin modernism. Modernismul adevărat a fost totdeauna antimodern. Ioana Em. Petrescu leagă numele lui Barbu de poetica postmodernismului. Pot fi remarcate mai multe inconsecvențe în „raporturile de includere-excludere din modernism și avangardă”. Insuficient de convingătoare este „structura liricii moderne” propusă de Friedrich, o structură care nu acoperă decât o parte a poeziei moderniste („modernismul înalt”).

Așa cum s-a observat, critica interbelică a pariat aproape exclusiv pe *poezia artiștilor* (prin Mallarmé până la Valéry). Și G. Călinescu și E. Lovinescu au promovat *poezia pură* teoretizată de abatele Bremond”. Vladimir Streinu în studiul *Tradiția conceptului modern de poezie*, publicat în *Pașini de critica literară* (1938) trece în revistă istoria poeticelor din antichitate până la Edgar Allan Poe, care aduce marile inovații; el restituie poeziei noblețea aristotelică a plăcerii, combate ideea de inspirație, poemul construindu-se treptat, cu preciziunea și rigoarea logică a unei probleme de matematică. El pune pe primul plan chestiunea poeziei pure, a colaborării poeziei cu muzica, vorbește despre sugestie. Pe un asemenea drum, care deschidea o nouă epocă, aceea a modernismului, Poe va fi urmat în Europa de Baudelaire, Mallarmé, Paul Valéry. Toate aceste inovații, cărora le subscrie și Vladimir Streinu, își vor găsi ecou într-o măsură mai mică sau mai mare și în lirica românească din secolul XX și mai ales din perioada interbelică.

Modernismul poetic românesc nu poate fi conceput în afara eminescianismului. Se identifică un eminescianism latent. Marin Mincu afirmă că „are loc un fenomen permanent *de infuzie și transfuzie a eminescianismului în corpos-ul, trecut și viitor al literaturii românești*”; eminescianismul reprezintă „un fundament al creativității românești”, „o invariantă specifică” alături de mioritic, „sub auspiciile categoriale” ale căreia „s-a modelat” „specificul nostru național”, exprimat odată cu apariția lui Eminescu (Mincu, 2000, p. 296-297). Marin Mincu e de părere că „vom descoperi un eminescianism oracular la Antim Ivireanu, un eminescianism alegoric la Dimitrie Cantemir, un eminescianism sociogenic și imnic la Heliade, un eminescianism preromantic la Vasile Cârlova, un eminescianism paremiologic la Ion Creangă, un eminescianism filosofic la Vasile Conta, un antieminescianism la Macedonski, un eminescianism epigonic la Vlahuță, un eminescianism mistic și pamfletar la Arghezi, un eminescianism mitic la Blaga, un eminescianism germanic la Ion Barbu, un eminescianism bacovian la Bacovia, un eminescianism inițiativ și vizionar la Sadoveanu, un eminescianism elin la Călinescu, un eminescianism elegiac la

Nichita Stănescu, **un eminescianism viitor la un poet viitor, care deși nu s-a născut este deja marcat de aceeași ereditate**”. Rezumând, „Eminescianismul impune o viziune categorială și un stil cu rădăcini înfipite adânc în tot ce se referă la cultura pre- și post-eminesciană. După Eminescu se vor conștientiza dreptat acele câteva traiecte creative ce vor căpăta o funcție canonizantă”. Mai mult: „Substanța ideologiei eminesciene va fi asimilată de cultura românească, iar sondajele vizionare și onirice ale eminescianismului vor marca definitiv orientarea discursului poetic modern” (Mincu, 2007, p. 12-13).

Insistând pe dominantă estetică a lirismului, ca liant cu epoca, exegeta Ioana Em. Petrescu (*Eminescu și mutațiile poeziei românești*) demonstrează și fixează „reperle unui concept-etalon de «poeticitate»” pentru scriitorii de mai târziu, prin „instituirea unui tip «metaforic» din care se vor revendica Tudor Arghezi, Lucian Blaga și, în raport cu care, modificări structurale vor aduce doar Ion Barbu și Nichita Stănescu, poeți exersând alte modalități de depășire a rupturii „subiect-obiect”. În poezia secolului XX, modelul eminescian stă la baza unei *noi imagini a lumii*. Toți marii poeți – Arghezi, Blaga, Barbu, Bacovia, Stănescu sau Sorescu – l-au rescris în felul lor pe Eminescu. Nichita Stănescu, liderul generației șaizeciste, radicalizează din temelii limbajul, sistemul de convenții poetice. După Eminescu și Arghezi, Stănescu se afirmă ca „întemeietor” al unui nou limbaj, al unei lumi de dincolo de cuvinte. O mutație fundamentală are loc în statutul poetului și al artelor poetice. Ies în evidență recuperarea „poeziei pure”, gratuitatea și „plăcerea textului”, reinterpretarea mitului, cultivarea metaforei, instaurarea individuației, a viziunii moderne, a fragmentarismului, ludicului, intertextului etc. Schimbarea de paradigmă între anii ,60 - ,80 trebuie concepută ca o recuperare, o revenire la modernismul interbelic, fenomen definit de unii ca *neomodernism* sau „remake modernist” (Nicolae Manolescu), sau „tardomodernism” (Mircea Cărtărescu). În centrul universului poetic se situează un eu în criză identitară, figura privilegiată e bufonul, nebunul, unicul capabil să rostească adevărul. Ion Bogdan Lefter pledează pentru reconstrucția conceptuală a modernismului românesc. Exegetul susține că: „În cazul modernismului, sub umbrela conceptuală a marelui curent literar și cultural, își găsesc locul și simbolismul, și parnasianismul, și instrumentalismul, și preraphaelismul, și decadentismul (...), și poezia pură, și avangardele, ca și porțiunile nonreziduale ale sămănătorismului, poporanismului și mai ales ale ortodoxismului și ale tradiționalismului mai «neutru» (tip Ion Pillat, de exemplu)” (Lefter, 2000, p. 182). Neomodernismul, foarte eclectic în momentele lui esențiale, adaptat la tradiționalismul

intrinsec al poeziei anilor ,60 - ,80 are un impact decisiv în metamorfozele tranziției de la modernism la postmodernism.

Referințe bibliografice:

1. **CĂLINESCU, Matei.** *Conceptul modern de poezie.* (De la romantism la avangardism), București: Editura Eminescu, 1972.
2. **COMPAGNON, Antoine.** *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes.* Traducere din limba franceză de Irina Mavrodin și Adina Dinițoiu. Prefață de Mircea Martin. București: Editura Art, 2008.
3. **FRIDRICH, Hugo.** *Structura liricii moderne de la mijlocul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului al XX-lea.* În românește de Dieter Fuhrmann. Prefață de Mircea Martin. București: Editura Univers, 1998.
4. **HASSAN, Ihab.** Sfășierea lui Orfeu: spre un concept de postmodernism. În: *Caiete critice*, 1986, nr. 1-2.
5. **LEFTER, Ion Bogdan.** *Recuperarea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române.* Pitești: Editura Paralela 45, 2000.
6. **MANOLESCU, Nicolae.** *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură.* Pitești: Paralela 45, 2008.
7. **MANOLESCU, Nicolae.** *Metamorfozele poeziei.* București: Editura pentru literatură, 1968.
8. **MARINO, Adrian.** *Dicționar de idei literare. Vol. 1.* București: Editura Eminescu, 1976.
9. **MARINO, Adrian.** *Modern, modernism, modernitate.* București: Editura pentru Literatură Universală, 1969.
10. **MINCU, Marin.** *Paradigma eminesciană.* Constanța: Pontica, 2000.
11. **MINCU, Marin.** Scurtă privire asupra poezității românești. În: *Marin Mincu. O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea (de la Alexandru Macedonski la Cristian Popescu).* Constanța: Editura Pontica, 2007.
12. **MUȘINA, Alexandru.** *Eseu asupra poeziei moderne.* Chișinău: Cartier, 1997.
13. **OMĂT, Gabriela.** *Modernismul literar românesc în date (1880-2000) și texte (1880-1949) Vol. 1.* Cuvânt introductiv, selecția, îngrijirea textelor și cronologie de Gabriela Omăt. București: Editura Institutului Cultural Român, 2008.
14. **RAYMOND, Marcel.** *De la Baudelaire la suprarealism.* În românește de Leonid Dimov. Studiu introductiv de Mircea Martin. București: Editura Univers, 1970.

NOTĂ: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

TEXISTENȚA: AVATAR SAU UN CONCEPT BLAMAT AL POSTMODERNISMULUI?

Florian COPCEA
Drobeta Turnu Severin

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4914-377X>

Abstract: The impact of postmodernism on the multiple faces of contemporary literature is undeniable. However, there are theorists who are convinced of its imminent end. But so far, only theoretically, certain cultural-literary models have been proposed to replace the concept whose values, it is considered, are exhausted, in other words it would belong to the past. Of course, the mutations that occurred in literary theory and criticism by cultivating (in excess?) The paradigm in question generated the recalibration of the authorial discourse, especially that of the eighties. One of the theorists of postmodernism, Mircea Cărtărescu, analyzes in the most professional way the canonical, integrative, contradictory, viable elements of the current and introduces with epistemic logic, in its structural and expressive plan, the term not yet introduced in any textual lexicon. In his view, Texism, on the other hand, is an invented literary reality, having the meaning of an undoubted osmosis between the world and the text, which we could define (starting from the idea that life could be interpreted as a text, as a divine fact) in relation to existence. The legitimization of the word Texist in the theory of literature thus becomes a necessary imperative in the analysis and interpretation of literature.

Key words: literature, theory, modernism, postmodernism, Mircea Cărtărescu, textistics, canon, literary criticism.

Rezumat: Impactul postmodernismului asupra fețelor multiple ale literaturii contemporane este incontestabil. Cu toate acestea există teoreticieni care sunt convingeți de sfârșitul lui iminent. Dar până acum, doar teoretic, au fost propuse anumite modele cultural-literare de înlocuire a conceptului ale cărui valori, se consideră, sunt epuizate, cu alte cuvinte ar aparține trecutului. Desigur, mutațiile survenite în teoria și critica literară prin cultivarea (în exces?) a paradigmei în discuție au generat recalibrarea discursului auctorial, îndeosebi al celui cu apartenență la optzeciști. Unul dintre teoreticienii postmodernismului, Mircea Cărtărescu, analizează în cel mai profesionist mod elementele canonice, integratoare, contradictorii, viabile ale curentului și introduce cu logică epistemică, în planul structural și expresiv al acestuia, termenul încă neintrodus în vreun lexicon de *texistență*. În viziunea sa, *texistența*, reprezentând o realitate literară inventată, având semnificația unei osmoze indubitabile între lume și text, pe care am putea să o definim (plecând de la ideea că viața ar putea fi interpretată ca un text, ca un dat divin) construit în raport cu existența. Legitimarea cuvântului *texistență* în teoria literaturii devine, astfel, un imperativ necesar în analiza și interpretarea literaturii.

Cuvinte-cheie: literatură, teorie, modernism, postmodernism, Mircea Cărtărescu, texistență, canon, critică literară.

„Demonul teoriei” scriiturii contemporane deși „a obosit”, cum ne sugerează Eugen Simion, nu se află, câtuși de puțin, în perversa ipostază, simptomatică și absurdă, de a nega „ireductibilul” demonstrației că „literatura (postmodern(ist)ă – n.n.) nu spune niciodată că știe ceva, ci că știe câte ceva; sau mai degrabă, că știe multe – că știe foarte multe despre oameni” (Roland Barthes, 1987, p. 350). Din acest motiv respingem anticipațiunile furioase, circumspecte ale unor spirite intelectuale pesimiste care îi cântă prohodul, chiar dacă, într-un anumit fel se află, paradoxal, în stare acută de presupusă degradare/deformare datorată, evident, postmodernismului. Fără a nega influența „conceptului-valiză” menționat asupra travaliului ce îl presupun metamorfozele ontologice și epistemologice ale tezei dispariției sale, vom arăta că nu excludem prezența, dincolo de orice aparență, a unei noi/posibile paradigme care să indice resetarea unuia dintre modelele culturale canonizate, pretins a fi „o față a modernității” (M. Călinescu, 1995, p. 259). Concluzia criticului este că „postmodernismul nu este un nume nou dat unei realități, structuri mentale sau viziune asupra lumii ci o perspectivă din care se pot pune anumite întrebări despre modernitate în cele câteva întrebări ale ei”. În ce măsură instanța revizuirii salvează postmodernismul aflat, într-adevăr, în criză, este o chestiune care ține de poziția și atitudinea teoreticienilor față de tendința lor de manifestare contrapunctuală a fenomenului. Sfârșitul postmodernismului nu a sosit. Nu fiindcă nu s-au găsit încă alternative ale înlocuirii sale. Nici că cineva poate demonstra că după el au apărut direcții literare neviabile în literatura postmodern(ist)ă. Nici că mitul acesteia din urmă și-a încheiat existența sau că ar aparține trecutului. Nici că și-a epuizat resursele. În context putem adăuga argumentul lui Gianni Vattimo, care, într-un anume fel, caracterizează filozofia postmodernității profund afectată de contradicții: „Postmodernitatea nu este epoca unei gândiri, nu atât fragmentare, cât și a pluralității, chiar trecerea de la unitate la pluralitate e o formă de slăbire. Gândirea slabă acceptă elementele posmodernității, sfârșitul metafizicii, sfârșitul fizicii, sfârșitul viziunii unitare. Aceste sfârșituri nu sunt decese după care să ții doliu ci niște eliberări”.

Linda Hutcheon este de părere „că preocuparea primordială a postmodernismului este aceea de a denaturaliza anumite trăsături dominante ale modului nostru de viață”, aserțiunea înscriindu-se pe linia „dezinvestirii” (în accepția atribuită cuvântului de Roland Barthes) limbajului literar postmodern.

Conceptul de postmodernism, așa cum a fost el teoretizat (în pofida rezistenței invocată de scepticii contestatari): „o categorie interpretativă, un

instrument hermeneutic” (Ihab Hassan, 2003, p. 305), continuă să-și păstreze autoritatea de „filtru prin care privim istoria, interpretăm realitatea, ne vedem pe noi înșine”, altfel spus să rămână – în imaginarul critic-teoretic actual – „umbra noastră”. De fapt, la nivel structural, devine și mai imperativă convingerea că „mutațiile” organice suferite de multiplele arhitecturi ale limbajului dominant, paradigmatic, favorizează renașterea sa din propria-i cenușă. Desigur, este prematur să ne pronunțăm în legătură cu o eventuală moarte a postmodernismului (chiar dacă există voci care reclamă reciclarea/substituirea lui în „digimodernism, pseudomodernism, hipermodernism, transmodernism, postpostmodernism, cosmodernism”). Suntem de acord, (re)definirea postmodernismului literar este tot mai dificilă, orice nouă poziționare corespunzând, actualmente, cerinței de sincronizare la epoca viciată de „consumerism și conformism” în care trăim. Englezul Alan Kirby, în volumul *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*, (2009, p. 113), remarcă fără somație că „ceea ce urmează după postmodernism este încă mult mai radical decât postmodernismul însuși”. Studiul criticului și istoricului literar Theodor Codreanu, *Transmodernismul*, ne propune și alte „înfățișări” reevaluate/cosmetizate ale conceptului *postmodernism*: „transmodernism, hipermodernism, paramodernism, new modernity, globmodernism, geomodernism, post-post-modernism, postmodernism premodern ș.a.”

Din considerente lesne de înțeles, nu vom stăruii asupra decadenței postmodernismului, în schimb vom încerca să „punem în abis”, în construcția noastră analitică, câteva aserțiuni formulate contextual, în aparență cu efect polemic, pe marginea modelului cultural diegetic amintit. Pentru a asigura opiniilor noastre greutate și credibilitate, fără invocarea vreunui motiv anume care ar putea fi generat de împrejurare, vom transcrie câteva scurte fragmente din exegeza *Postmodernismul românesc* (p. 183-184, p. 201-202) a lui Mircea Cărtărescu: „Dacă atitudinea generației mai vârstnice de critici [...] față de fenomenul postmodern este una care accentuează *continuitatea* cu trecutul și caracterul *soft* al schimbării – văzută doar ca o deplasare de accente –, viziunea criticilor optzeciști [...] tinde să marcheze *ruptura* față de modelele teoretice anterioare. Postmodernismul este, pentru cei mai mulți dintre ei, o adevărată schimbare de paradigmă culturală, semn al intrării într-o nouă lume, lumea postmodernă. Este versiunea *hard* a teoriei literare postmoderne în spațiul românesc, versiune care, deși neconfirmată încă pe deplin de practica artistică (în general mult mai puțin coerentă decât modelele teoretice), tinde să se impună. [...] Este semnificativ faptul că exact în

perioada 1983-1984, când în conștiința autorilor și a criticii apare conceptul de postmodernism, istoria generației '80 ca fenomen viu și progresiv ia, practic, sfârșit. Stilul optzecist este, de fapt, fixat și în poezie, și în proză înainte de apariția la optzeciști a unei conștiințe postmoderne, așa încât, paradoxal, cea mai «postmodernă» grupare artistică a contemporaneității românești se află, de fapt, pe *drumul* către postmodernism... Apariția în zona românească a conceptului de postmodernism a fost, de aceea, un șoc pentru optzeciști, acționând ca un catalizator al identității artistice a acestora. [...] Paradigma nou creată a limpezit în mare măsură situația reală a lumii românești, așa încât astăzi aderența intelectualității la postmodernism înseamnă nu doar un *shifting* estetic în zona artelor, ci o opțiune existențială și morală: acceptarea democrației burgheze de tip occidental, bazată pe liberalism, toleranță, pluralism și drepturile omului, și în același timp respingerea tribalismului naționalist încă atât de puternic în Europa Răsăriteană. Poate că o specificare în plus ar trebui făcută: angajamentul în lumea postmodernă ar mai putea însemna și ieșirea culturii române din zona tradițională a influențelor vest-europene (franceză, germană etc.) și orientarea ei, pentru prima dată în istoria națională, către cultura de tip nord-american, astăzi un adevărat arhetip al postmodernității. [...] Distanța dintre modernism și postmodernism a fost de multe ori adâncită exagerat pentru a marca o ruptură brutală, «revoluționară» (de fapt, de tip modernist-avangardist) a noilor generații cu cele vechi. «Postmodern» a ajuns să însemne fie «optzecist» sau «nouăzecist», fie, pur și simplu, [...] *valoros* în contextul literaturii actuale, pe când «modernist» (echivalent cu «șaizecist» sau «șaptezecist») e luat uneori în sensul de *demodat*, învechit, *lipsit de valoare*. Aceste idiosincrazii sunt nedrepte și regretabile, căci noile mișcări au nevoie, dincolo de practica artistică propriu-zisă (niciodată atât de radicală ca teoria) de o afirmare rapidă, chiar și simplistă, a unei identități ușor observabile”.

Este evident, postmodernismul, preluând și cosmetizând concepte artistice consacrate și canonizate în literatură, a încurajat, din unghiul de observație al convenției auctoriale, actul de configurare creatoare a multiplelor reflexe pe care, cu generozitate, i le rezervă realitatea și, deopotrivă, paradigmele ficționale. Oricare ar fi însă forma sub care se manifestă post-modernismul, balansând între „modernism” și „avangardism”, „și nu prin negare, ci prin recuperare: el nu este antimodernist, nici antiavangardist” (Nicolae Manolescu, 1986, p. 55), nu și-a epuizat potențialul creator, chiar dacă a deviat de la realismul modernist, cum aserționează Tom Wolfe (în eseul *Stalking the Billion Footed Beast: A Literary Manifesto for the New Social Novel* publicat în

„Harper’s Magazine”, 1989, p. 45-56). Nu este deloc o noutate, deconstrucția conceptului de tip umbrelă, cum am putea numi, în astfel de condiții, postmodernismul, presupune, adesea, acreditarea ideii că, odată făptuită, „regulile de joc ale științei, literaturii și artelor” (J.-F. Lyotard, 1979, p. 35) vor determina abandonarea formulelor abstracționiste și vor ridica barierele dintre artă și viață, dintre text și lume, dintre real și utopie. Fără a ne îndoi de concepția textuală asupra acesteia din urmă sau de trăsăturile absconse ale eclecticismului pus în valoare de canon, trebuie să fim de acord că literatura (cu o factologie prin excelență dinamică) este, într-adevăr, o artă a cuvântului, sau, cum o definea Ezra Pound, „limbajul încărcat cu sens în gradul maxim posibil”. Este evident faptul că de-a lungul istoriei omenirii criteriile de evaluare ale literaturii au suportat modificări substanțiale, în genere, prin apariția unor curente estetice care au influențat categoric limbajul scris. Mai apropiate de zilele noastre, modernismul și postmodernismul, s-au dovedit a fi instrumentele prin care literatura a devenit concomitent un discurs asupra realității și un obiect întemeiat al trăirii estetice. Întrucât nu intenționăm să pătrundem în „anatomia” conceptului de literatură, ne vom opri în excursul nostru la unul dintre factorii cu efecte și implicații majore asupra instanței limbajului „cuvintele nu mai sunt, în mod iluzoriu, înțelese ca simple instrumente, ci lansate asemeni unor proiectile, explozii, vibrații, mașinării o imensă savoare: prin scriitură, cunoașterea devine o sărbătoare” (R. Barthes, 1987, p. 351). Pe cale de consecință, introducând în ecuație trăsăturile postmodernismului stabilite de Ihab Hassan, care sunt, să recunoaștem, investite cu un pronunțat „caracter difuz și eratic”, ne-am propus să ne aliniem emergenței mișcării pozitivismului, astfel încât să putem sonda, dintr-o subtilă și viguroasă optică, tendințele moderne de respingere a imageriei realității. Totuși, chiar dacă unele dintre reprezentările distinctive ale axiomelor lui Ihab Hassan se referă la noțiuni operabile doar în postmodernitate, geneza lor, revendicată de la constanta hermeneuticii care, să fie clar, le speculează „surplusul de sens” (G. Genette, 1972, p. 288), încurajează perspectivele fracturale, incomode ale literaturii contemporane. Revenind, prescripțiile argumentative ale lui I. Hassan, elaborate metodic, deși au apetență modernistă, fără a fi depășite istoric, sunt sincronizate explicit și implicit la reflexul inevitabil de „dedoxificare” a stării de fapt, lăsând sau cedând locul, totuși, convenționalismului empirico-critic. Apanajul deconstrucției este, în motivația lui stilistică, produsul mimesis-ului reificat al mitului scriiturii (în logica lui R. Barthes), motivând „o debordare, o transportare a stilului spre alte teritorii ale limbajului și ale subiectului, departe

de un cod clasat (cod perimat al unei clase condamnate)”.

Orientările hermeneutice actuale solicită o explorare extatică, epistemologică, a interpretării tuturor elementelor constitutive ale postmodernismului, unele dintre ele impunând aprehensiunea prin intuiție a punctului de reflecție generator de regândire/reconstrucție a existențialității Ființei pătrunsă în Text și a Textului întrupat în conștiința Ființei. Mihai Cimpoi (2009, p. 10 - 11) a exprimat o viziune și mai subtilă privind reprezentarea literaturii: „Între Text și Viață se pune un semn de identitate absolută; textul e trăit (*construit*) ca viață sublimată, în timp ce postmoderniștii «trăiesc» textul ca Text *construit*”.

Să fim de acord asupra dicotomiilor enunțate al căror sens reclamă, în termenii lui I.A. Richards (*Principii ale criticii literare*, 1974, p. 285), postulatul „adaptării” altor forme de scriitură dispuse să parvină la un sistem inovativ, de justificare a „realului limbii în dezvoltarea memoriei și a imaginației” sau, cum sugerează R. Barthes, „un reflex fără alegere”. Să mergem chiar mai departe decât atât, intoleranța conservatorilor față de orice idei destabilizatoare, lipsite de prejudecăți, provoacă hiperestezia (I.A. Richards, 1974, p. 146), neputința acută, complexă, văduvită de proeminență, de a perverti sisteme novatoare, *a priori*, de ipostaziere a intelectului. Este limpede, scepticismul poate deveni un obstacol serios în calea evoluției teoriei critice. Într-o atare împrejurare, egocentrismul își arogă dreptul de a subzista în stereotipiile discursului preexistent.

Pe astfel de temeuri ne întemeiem clarificările teoretice pe care le aducem, etimologic vorbind, în definirea și susținerea semnificației termenului de *existență*, adjucecat de la unul dintre cei mai creativi teoreticieni români ai momentului: Mircea Cărtărescu. El îi concede conceptului și avansează observația că „actul de a scrie” un text poate fi „înțeles și ca un act de existență” preluat, explică Eugen Simion (*Fragmente critice, II*, 1998, p. 103) „după un model propus de Ihab Hassan”. În esența ei, noțiunea de *existență*, nu este exclus, să fie privită polemic, cu obiecțiuni, unele fatalmente prototipice, de teoreticienii refractari la inovații lingvistice, reacție firească, reproșurile fiind justificate prin faptul că nu corespund – să-l readucem în discuție pe R. Barthes – *limbii tuturor*. Deocamdată *existența* se impune ca un concept/arhetip al postmodernismului literar care, dincolo de relativizări, reprezintă proiecția în creația postmodernă a universului interior și exterior al autorului în care canonul își dispută supremația. L-am putea identifica în interiorul teoriilor postmoderne, fără riscuri, și drept *obiect* perceptibil al interpretării destinat, evident, figurării liniei de demarcației dintre lume și text. În mod vizibil, *existența* pretinde prezența unui avatar dezvoltat într-un context estetic

specific în scopul sporirii semnificațiilor și deschiderilor noi hermeneutici postmoderniste investită, într-un prim gest, cu obligația de a-și asuma și reface realitatea prin contopirea și nu substituirea textului cu existența. Condiția literaturii postmodern(ist)e, cu precădere favorizată, orice altceva s-ar spune, de nihilism și de încorporarea realității și vieții (despre care M. Proust afirma: singura viață cu adevărat trăită e literatura) în discursul critic, capătă, prin procedura amintită, sensuri înnoitoare, a căror identitate nu poate fi imediat înțeleasă, evident, în afara genezei tradiționale a scriiturii. În actul literar adecvarea simbiotică provocată „între trăire și scriitură” (R. Jean), este producătoare, în ficționalitatea canonului postmodernist, de valori „istoricizabile” imediat validate de fundamentalității postmodernității. În cursul *Principii de estetică*, la pagina 112, George Călinescu avea să proclame, pe un ton parțial polemic, (și câtă dreptate avea!), că rostul criticului și istoricului literar este acela de a așeza „în timp fenomene care au structuri complexe, care nu sunt simple fapte perceptibile pe două dimensiuni”.

Este o fatalitate că termenul de *texistență* încă nu a fost „oficializat” lingvistic și nici inclus în lexiconul termenilor și noțiunilor de filozofie, istorie, teorie și critică literară. El nu este asimilat nici ca experiment de nihilității teoreticieni ai fenomenului postmodernist românesc. Se pare că nici complicitatea dintre realitatea facerii analitice a scriiturii și existența auctorială nu se bucură de interes în studiul literaturii, deși schimbările survenite în corpusul ei au darul de a îmbogăți instrumentarul de formare al conceptelor operaționale utilizate în analiza/comentarea anumitor aspecte literare.

Revenind, termenul de *texistență* nu poate fi considerat inexistent sau definit numai drept un receptacul-accesoriu al postmodernismului. Dincolo de formulările de tranziție sau – cum le-ar putea clasifica scepticii – anoste, *texistența* este o certitudine, o invenție care se cere unanim atestată, prin care interpretările literare postmoderniste sunt văzute „rizomic”, „ca o carte”, „ca teatru”, așa cum în 1970 Ernst Robert Curtius o explică în exegeza *Literatura europeană și evul mediu latin*. La rândul său, Radu Petrescu (*Oceanul întors*, 1956) (re)figurează „viața ca text” reiterând existența ființială a creatorului cu scriitura (= t[existența]).

„Conceptul de *texistență* – nota eseista Simona Constantinovici în studiul *Pisica lui Schrödinger. Despre vis și texistență în literatura lui Mircea Cărtărescu* (2013, p. 164-175) –, unic în literatura română și universală, inventat de prozator (Mircea Cărtărescu – n.n.) pentru a(-și) explica scrisul, se poate defini prin *visul ca viață* sau *viața ca vis*. Dacă admitem că *viața* (trăită) sau

existență = vis și *vis* = *text*, activat sub amprenta subconștientului, atunci lesne am putea inversa (permuta) termenii sub semnul relației de *tranzivitate* (dacă $A = B$ și $B = C$, atunci și $A = C$), ajungând la echivalența *existență* = *text*[...] visul e mai mult decât o povestire (cu cap și coadă), e *TEXISTENȚĂ*. Textul care devine existență și existența care devine text. Dublă direcționare. Dublu sens. Visul e *temă*, *simbol*, *poveste* (text narativ), context, pretext etc. E ceea ce însoțește textul, ceea ce-l fragmentează, ca, mai apoi, să-l reasambleze, e *realitate* (din perspectiva povestitorului înrăit, dedat la vis, visare etc.) și *ficțiune* (din perspectiva cititorului degustător asiduu de literatură). Visul cărtărescian e *pisica lui Schrödinger*. Nu vom ști niciodată cât e realitate și cât e ficțiune. Unde începe și unde se sfârșește...”. O etimologie identică a *textistenței* sugerează și Daniel Cristea-Enache (în *București Far West*, 2005, p. 559), susținând că „textul și existența” „au fuzionat” în poezia „[...] generației optzeciste”: „Avem așadar [...] un continuum viață-text, o *textistență* amară și sumbră”. Același just raționament ne este oferit și în *Concert de deschidere* (2001, p. 196, 254, 324, 379): „Nu întâmplător, Mircea Cărtărescu, unul dintre liderii generației, a inventat termenul *textistență*, prin care – după propriile-i cuvinte – textul și existența...” sau: „Fapt demn de remarcat, și unii dintre *optzeciști* s-au apropiat sensibil de noua formulă – dar, printre ei, miza e în continuare una *textuală*: viața și textul fuzionează într-o *textistență*...” și: „...Mircea Cărtărescu nu este, nu are, la drept vorbind, de ce să fie *nemulțumit* – atât ca om, cât și ca scriitor. *Textistența* lui (simplific voit termenul) e bogată, împlinită și ferită de riscuri. Bine, bine, [...] dar ce-i cu pisica lui Heidenberg? Ce-are ea a face cu *optzecismul*, în general, și cu *textistența* lui Mircea Cărtărescu, în particular?”; sau: „...Și totuși, a decupa dintr-o realitate complexă (și mereu în mișcare, în evoluție, tocmai pentru că e *vie*) propriul program literar și existențial (fie el și nediferențiat, ca o *textistență*, ca o bandă a lui Möbius invocată obsesiv), a-l absolutiza și a-l canoniza, impunându-l ca o unică normă, iar pe de altă parte, a face țândări (e un fel de a spune!) tot ceea ce nu intră în *sistema* ta, măturând apoi cioburile cu grijă și făcându-le loc sub preșul istoriei: o asemenea atitudine nu mi se pare cătuși de puțin *postmodernă*, ci, dimpotrivă, *fals postmodernă*”. În volumul de critică literară *Timpul lecturii: selecție de cronicar* (Oprea, 2002, p. 321) Nicolae Oprea este la fel de categoric: „existența este *textistență*”, „contopire a textului cu viața”.

Asupra conceptului de *textistență* s-au mai pronunțat, în scrierile lor: Alexandru Burlacu, *Textistențe* (vol I-V), Chișinău, 2007 – 2020); Emilia Parpală Afona, *Poezia semiotică*, Editura Sitech, Craiova, 1994; Geo Vasile, *Poezia ro-*

mână între milenii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002; Florin Manolescu, *Litere în tranziție*, Editura Cartea Românească, București, 1998; Aliona Grati, Nina Corcinschi, *Dicționar de teorie literară*, Editura Arc, Chișinău, 2017; Răzvan Voncu, *Un precursor al postmodernismului*, România literară, nr. 46/2020 ș.a.

În consecință, abordarea termenului de *textistență* vădește, fără rezerve, necesara lui omologare în teoria, istoria și critica literară. Altfel spus, *textistența*, în sensul cel mai larg al cuvântului, configurează perspectiva „coborârii artei în cotidian” (Jean-Francois Lyotard) și, astfel, a coexistentului realității: „scrisul face viața” (Eugen Simion).

Referințe bibliografice:

1. **BARTHES, Roland.** *Romanul scriiturii*. București: Editura Univers, 1987.
2. **CĂLINESCU, George.** *Principii de estetică*. Iași: Editura Junimea, 1996.
3. **CĂLINESCU, Matei.** *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, deadență, kitsch, postmo-dernism*. Iași: Editura Polirom, 2005.
4. **CĂRTĂRESCU, Mircea.** *Postmodernismul românesc*. București: Editura Humanitas, 2010.
5. **CIMPOI, Mihai.** *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor*. Iași: Princeps Edit, 2009.
6. **CODREANU, Theodor.** *Transmodernismul*. Iași: Editura Junimea, 2005.
7. **CONSTANTINOVICI, Simona.** *Pisica lui Schrödinger. Despre vis și existență în literatura lui Mircea Cărtărescu*. În: *Novi Sad: revista Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, nr. 1, 2013.
8. **CURTIUS, Robert Erns.** *Literatura europeană și evul mediu latin*. București: Editura Univers, 1970.
9. **ENACHE-CRISTEA, Daniel.** *București Far West*. București: Editura Albatros, 2005.
10. **ENACHE-CRISTEA, Daniel.** *Concert de deschidere*. București: Editura Fundației Culturale Române, 2001.
11. **GENETTE, Gérard.** *Poetică și stilistică. Orientări moderne*. București: Editura Univers, 1972.
12. **HASSAN, Ihab.** *Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust*. Sydney: Modern Greek Studies Association Australia and New Zealand, vol. XI, 2003.
13. **HUTCHEON, Linda.** *Politica postmodernismului*. București: Editura Univers, 1997.
14. **KIRBY, Alan.** *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. New York: Editura Continuum, 2009.
15. **LYOTARD, Jean-François.** *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Paris: Éditions de Minuit, 1979.
16. **MANOLESCU, Nicolae.** *Poeții pereche*. București: Caiete critice, nr.1-2/1986.
17. **OPREA, Nicolae.** *Timpul lecturii. Selecție de cronici*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2002.
18. **PETRESCU, Radu.** *Oceanul întors (Caiet Jurnal – 1956)*. Pitești: Editura Paralela 45, 2001.
19. **RICHARDS, Ivor Armstrong.** *Principii ale criticii literare*. București: Editura Univers, 1974.
20. **SIMION, Eugen.** *Fragmente critice, II*. Craiova: Fundația Scrisul Românesc, 1998.
21. **VATTIMIO, Gianni.** *Sfârșitul modernității*. Constanța: Editura Pontika, 1993.
22. **WOLFE, Tom.** *Stalking the Billion Footed Beast: A Literary Manifesto for the New Social Novel*. În: *Harper's Magazine*, nr. 1674, New York, noiembrie 1989.

FENOMENUL CREANGĂ ÎN EVOCĂRI POETICE

Dumitru APETRI

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4374-2154>

Rezumat: În lucrare se constată că sunt numeroși poeții români care îl elogiază pe marele prozator Creangă, dar autorul cuprinde în vizor doar creația a cinci nume contemporane exponențiale: L. Deleanu, V. Levițchi, Gr. Vieru, N. Dabija și Arc. Suceveanu. Poeziile și poemele acestora evocă autenticitatea și farmecul capodoperei „Amintiri din copilărie” și a minunatelor povești crengiene. E scoasă în evidență prețioasa „simbioză organică a dorului cu umorul” (Ovidiu Bîrlea) și veridicitatea trăirilor umane care îi determină pe cititori să se identifice cu personajele și situațiile zugrăvite de neîntrecutul povestitor. Totodată se apelează la opiniile unor critici și istorici literari contemporani care tratează în exegezele lor impactul operei crengiene asupra creației literare din Basarabia.

Cuvinte-cheie: fenomen, evocare, trăire, inspirație, veridicitate, identificare, impact.

Summary: The paper states that there are many Romanian poets who praise the great prose writer Creanga, but the author includes only the creation of five exponential contemporary names: L. Deleanu, V. Levitchi, Gr. Vieru, N. Dabija and Arc. Suceveanu. Their poetries and poems evoke the authenticity and charm of the masterpiece „Childhood Memories” and the wonderful Creanga’ stories. The precious “organic symbiosis of longing with humour” (Ovidiu Bîrlea) and the veracity of human feelings that determine the readers to identify with the characters and situations painted by the unsurpassed narrator are highlighted. At the same time, some of the contemporary literary critics and historians are quoted who treat in their exegesis the impact of the crengian work on the literary creation in Bessarabia.

Key-words: phenomenon, evocation, experience, inspiration, truthfulness, identification.

Circulă o vorbă impresionantă: dacă nu li s-ar spune povești, copiii nu ar mai fi copii și ar îmbătrâni pe neprins de veste. E un lucru de înțeles, doar povestea e farmec și duioșie, călătorie imaginară pe tărâmurile fantastice, învăluite de mister, în care totdeauna învinge binele. Totodată, sipețelul fermecat al poveștii adună înțelepciune, povață, îndemn la cugetare, la fapte nobile și chiar vitejești. Povestea e izvorul de apă vie ce ne potolește setea de frumos, ne insuflă dragoste de viață și acțiune, revigorându-ne astfel forțele.

Să sporească acest tezaur de neprețuit – Povestea – Providența l-a ales dintre români pe Nică al lui Ștefan a Petrei miruindu-l cu darul excepțional de maestru al slovei artistice. Când s-a apucat să creeze povești, s-a văzut: tot ce ieșea de sub

pana lui emana vrajă și înțelepciune și își lua zborul peste ani și secole. Pentru că Maestrul vrăjitor a fost înzestrat și cu alte însușiri: mărinimie, bunătate, noblețe, spirit umoristic și o dorință nemărginită de împărtășire, de dăruire.

În lucrarea „Creangă-al veșniciei noastre”, prozatorul și eseistul Ioan Mânăscuț menționa: „Creangă avea fantasticul talent al esențializării; el este creanga noastră de aur, un punct de reper esențial al spiritualității românești” (Mânăscuț, 2016, p. 92-93). Fiind un mare și permanent punct de reper, fenomenul Creangă îi inspiră mereu pe scriitori (prozatori, poeți, dramaturgi, memorialiști), dar și pe diverși slujitori ai altor genuri de artă: cineaști, muzicieni, regizori, pictori, actori, graficieni etc. Critica și știința literară au scos în evidență marea empatie de care s-a bucurat totdeauna Ion Creangă în spațiul spiritual de la est de Prut. La începutul mileniului de față, savantul filolog Mihai Cimpoi constata că basarabenii dau dovadă de un „crengianism fundamental” (Cimpoi, 2002, p. 150). Ideea a fost preluată și dezvoltată de istoricul literar și profesorul Alexandru Burlacu. Într-o lucrare a sa, opera crengiană e văzută ca etalon și „modelul cel mai fascinant” pentru creatorii de valori literare din Basarabia (Burlacu, 2002, p. 144). Aserțiuni judicioase la această temă aflăm și în studiul monografic „Ion Creangă. Spectacolul disimulării” semnat de criticul literar și eseistul Adrian Dinu Rachieru, în special, în compartimentul „Umbră” lui Ion Creangă în Basarabia¹.

Numeroși sunt poeții români care l-au elogiat pe sfătosul bunic din Humulești în operele lor⁵. Dar, în rândurile ce urmează, ne vom referi doar la cinci nume exponențiale din ultimele 7-8 decenii: Liviu Deleanu și Vasile Levițchi din generația în vârstă, Grigore Vieru, copil al anilor de război, Nicolae Dabija și Arcadie Suceveanu din falanga *Ochiului al treilea*.

Liviu Deleanu și-a dezvăluit sentimentele în emoționantul sonet „Creangă”. Cităm: „Sfătosule bunic din Humulești,/ Cât haz ai pus, cât păs și câtă jale/ În tâlcul slovei tale țărănești/ Din zilele copilăriei tale”. Da! O copilărie mai interesantă, mai plină de ghidușii și mai povățuitoare ca cea zugrăvită de marele humuleștean, în capodopera sa „Amintiri din copilărie”, nu vom găsi în literatura română. Încă în anii '60, la aproximativ un centenar de la apariția poveștilor, distinsul folclorist și etnolog Ovidiu Birlea, într-un fundamental studiu, constata că moștenirea literară, luată de el în discuție, vedește „o sim-

1 A se vedea în acest sens volumele omagiale „Simplu ca sufletul”. Alcătuire: A.V. Ciocanu și M. F. Papuc, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1976 și „Creangă – veșnic verde...”. Alcătuire: A.V. Ciocanu și M. F. Papuc, Ediția a II-a, revăzută și îngrijită. Chișinău: Literatura Artistică, 1987.

bioză organică a dorului cu umorul” (Bîrlea, 1967, p. 237). La acești prețioși parametri ai creației crengiene, lărgind întrucâtva noțiunea, s-a referit, la începutul secolului actual, și Elena Mărăscu, profesoară de limba și literatura engleză la Universitatea din Turnu Severin, România. Întreprinzând, în lucrarea sa de doctorat, o cercetare comparată a universului copilăriei și a imaginii copilului la Charles Dickens, Ion Creangă și Mark Twain, exegeta a ajuns la concluzia că scriitorul român se impune față de ceilalți prin îmbinarea măiestrită a lirismului cu umorul.

Dar să revenim la Deleanu. În strofa a doua a sonetului, poetul se referă la marea influență a clasicului nostru asupra scriitorilor ce l-au urmat în timp: „Ai ticluit nepoților povești/ Pe prispele Țicăului din vale,/ Ca-n Sadoveanu-apoi să dăinuiești/ Și-n alți rapozi de slove și chimvale”. Într-adevăr, tematica și motivele prozei crengiene dăinuie în diverse scrieri din posteritatea genialului prozator. Cât privește spațiul dintre Prut și Nistru, ilustrativ este în acest sens recentul studiu monografic „Ion Creangă și proza basarabeană” (Chișinău: Gunivas, 2020; Tipogr. „Fox Trading”, 278 p.) semnat de Iraidă Costin-Băicean, profesoară la Universitatea de Stat din Bălți.

Același Ioan Mânăscuță, într-un alt eseu din volumul nominalizat, eseu intitulat „Minunea de a-l avea”, precizează: „Creangă este o minune a poporului nostru, o minune care se perpetuează în fiecare suflet, trezind la viață vaste stratificări de simțire și înțelegere” (Mânăscuță, 2016, p. 94). Anume acest aspect al ecourilor trezite de opera crengiană în ființa urmașilor, precum și senzația unei fascinante rudenessi sufletești cu universul crengian constituie laitmotivul poeziei lui Vasile Levițchi „Nu știu alții cum sînt”: „Pe Nică al lui Ștefăn a Petrei/ L-am avut tovarăș de joacă,/ Am crescut la prichiciul vetrei/ Și-mpreună zburdam pe toloacă (...)/Mă lua-n lumea lui și pe mine/ La cireșe, la târg, la scădat – / Miraje de basm și icoane senine/ La fel ca la mine-n în sat.../ Și nu-i moldovean să nu spună/ Înțelept și domol cuvânt:/Eu cu Nică am crescut împreună,/ Nu știu alții cum sînt...”

Tot Ovidiu Bîrlea, în exegeza citată, preciza că „*Harap Alb* este, fără îndoială, cel mai frumos basm al lui Creangă și din întreaga noastră literatură” (Bîrlea, 1967, p. 64). Anume splendoarea și unicitatea acestei scrieri, credem noi, l-a făcut pe bucovineanul V. Levițchi să-i consacre creația poetică „*Odă lui Harap Alb*”. Cântarea evocă faptul că ființa umană are menirea să încerce căi neumblate, tărâmurii virgine și să persevereze aidoma feciorului de crai din poveste. Întrucât în atare acțiuni primejdiile sunt de neocolit, important este, accentuează poetul, „Cu cine te prinzi tovarăș de drum?” Adeseori suntem

ademeniți de o „viață lungă cu drum scurt de la pat la masă”, dar „ni-s dragi totuși drumeții-ndrăzneți”; de aceea, zice autorul odei, drumul feciorului de crai „nu-l schimbăm pe nimic”.

Întortocheate drumuri și vieți,
Fiecare din noi e-un drumeț.
Dar singur e greu. Primejdii duium.
Cu cine te prinzi tovarăș de drum?

Acesta e mesajul important și de preț, pe care l-a lansat fermecătoarea și înțeleapta poveste crengiană „Harap Alb”.

Iezii din poemul lui Grigore Vieru „Iezii lui Creangă” întruchipează gingășia, farmecul și frumusețea spațiului rural, fragilitatea acestei splendori naturale. Dornici de comunicare cu ființele umane inocente care sunt copiii, ieduții din poveste vin la marginea orașului. Copilașii caută să-i ademenească, să-i apropie, dar ei rămân mirați și nedumeriți când văd cum „micii butași de vie năzuiesc să se-nfrunte cu nămile de fier, cu motoare”. O atare priveliște îi stânjenește și plăpândelessele ființe se retrag în tihna satului. Intervin aici trăirile eului liric, nobila lui dorință ca în peisajul urban să existe „câte-o vie, câte-o verde grădină”, în care să poată zburda și iezii lui Creangă. E aici nostalgia armoniei și a frumuseții care, de regulă, și spre marele nostru regret, lipsește din spațiile urbane. Involuntar, poemul ne duce spre opinia lui Ion Barbu, conform căreia misiunea artei poetice e aceea de a fi „o amintire a unui sens pierdut de frumusețe”.

Fragmente de tablouri rurale, aureolate de prezența genialului Creangă și a personajelor sale emblematice (Verde Împărat, Harap Alb), aflăm în poezia lui Nicolae Dabija „La marginea vierii”. Copilașii dansează „pe roua ce plouă din ram”, iezii zburdă neconținut, dar minunea cea mare pentru prichindei se produce doar atunci când apare în prag bunul Creangă – neîntrecutul făuritor de povești.

E un fapt cunoscut că prietenia lui Creangă cu Eminescu a fost una fascinantă, neîntâlnită în istoria literară chiar până în zilele noastre. E un „exemplu de prietenie de peste veacuri”, zice N. Dabija în poemul „Eminescu și Creangă”.

În ore tainice de tot, câte odată,
când iese dintre tei luna de său –
Creangă și Eminescu mi se-arată
stând în cerdacul casei din Țicău.

Neordinarele întâlniri umpleau cu balsam sufletele acestor doi magicieni ai slovei artistice, dar, în mod inevitabil, surveneau despărțirile ce erau greu de suportat, de aceea poemul se încheie printr-o rugă: atunci când marii prieteni

se vor revedea, cerurile să potopească drumurile cu troiene năprasnice și „să nu mai poată nimeni să-i despartă”.

Pe ideea afinității de trăiri umane între personajele crengiene și copiii de ieri și de azi din întregul areal românesc se sprijină și poemul lui Arcadie Suceveanu, „Nică al lui Ștefan a Petrei”. Când îl „strigă vara dulce din cireși”, prichindelul din poem se înțelege cu cel din cartea crengiană „doar din priviri” și pornesc cot la cot să parcurgă luminosul și fermecătorul tărâm al copilăriei și adolescenței: hoinăresc prin lunci, pasc împreună *Capra cu trei iezi*, prind *pupăza din tei*, se scufundă în apele răcoritoare și întremătoare ale *Ozanei*, strâng mure pe furiș „în ochi de Smărădințe”, pătrund pe furiș și în acea școală în care Trăsnea se chinuia să însușească reguli gramaticale năstrușnice. După toate aceste plăcute peripeții, revelatorul poem se încheie cu un catren care, încă odată, accentuează originea și identitatea bravilor călători.

Apoi, ca băieți de treabă,
Adormim într-un târziu:
El – în cartea lui moș Creangă,
Eu – pe fila ce v-o scriu.

În încheiere, țin să subliniez că articolul de față doar atât și-a propus să cuprindă: cinci poeți reprezentativi pentru timpul lor de afirmare, dar uniți printr-un crez de o noblețe aparte: să-l venereze prin evocările lor poetice pe clasicul Ion Creangă – „Homer al nostru”, prozatorul care duce neconținut faima neamului românesc în lume.

Referințe bibliografice:

1. **BÎRLEA Ovidiu.** *Poveștile lui Creangă*. București: Editura pentru literatură, 1967.
2. **BURLACU Alexandru.** *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău: Editura Tehnica-Info, 2002.
3. **CIMPOI Mihai.** *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ediția a III-a revăzută și adăugită. București: Editura Fundației Culturale Române, 2002.
4. **COSTIN-BĂICEAN Iraida.** *Ion Creangă și proza basarabeană*. Chișinău: Gunivas, 2020.
5. **MĂRĂSCU Elena.** *Universul Copilăriei și imaginea copilului la Charles Dickens, Ion Creangă și Mark Twain*. Autoreferat al tezei de doctor în filologie. Chișinău, 2005.
6. **MÂNĂSCURTĂ Ioan.** *Deslușirea semnelor*. Chișinău: Princeps, 2016.
7. **RACHIERU Adrian Dinu.** *Ion Creangă. Spectacolul disimulării*. Timișoara: David Press Print, 2012.

NOTĂ: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

VASILE ALECSANDRI ȘI CIRCULAȚIA VERSIUNILOR MIORITICE DIN BASARABIA

Tatiana BUTNARU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5771-9081>

Rezumat: În articolul de față am încercat să dezvăluim influența exercitată de Alecsandri în procesul de circulație a versiunilor mioritice din Basarabia. Odată ce *Miorița* este capodopera, care i-a înveșnicit numele, orientându-l spre gloria de poet național, această baladă mai poate fi privită drept sinteză a activității sale creatoare, „o comoară de adevărată poezie” și simțiri artistice alese, deschizându-i noi perspective în cariera sa de creație. Circulația versiunilor mioritice din contextul basarabian nu diferă esențial de varianta lui Vasile Alecsandri, care s-a dovedit a fi un model ipotetic, simbolul unei realități spirituale „simțită în toate tipurile și subtipurile motivului”, cu o vastă sferă de extindere în mai multe regiuni ale țării, în funcție de particularitățile lor teritoriale. Tipul Alecsandri se regăsește în mai multe versiuni mioritice într-un context etnologic specific, acesta fiind influențat de o notă particulară, dar și de o serie de trăsături individualizatoare, prin acele dimensiuni estetice menite să dezvăluie puterea creatoare a geniului anonim.

Cuvinte-cheie: tipologie, variantă-arhetip, revelație mitologică, spectacol mioritic, motive fundamentale, arhetipuri legendare, analogie metaforică.

Abstract: In this article we have tried to reveal the influence exerted by Alecsandri in the process of circulating the Mioritic versions from Bessarabia. Once *Miorița* is the masterpiece, which made her name eternal, orienting her towards the glory of national poet, this ballad can still be seen as a synthesis of her creative activity, „a treasure of true poetry” and chosen artistic feelings, opening her new perspectives in his creative career. The circulation of Mioritic versions in the Bessarabian context does not differ significantly from the Vasile Alecsandri variant, which proved to be a hypothetical model, the symbol of a spiritual reality „felt in all types and subtypes of reason”, with a wide scope in several regions of depending on their territorial particularities. The Alecsandri type is found in several Mioritic versions in a specific ethnological context, this being influenced by a particular note, but also a series of individualizing features, through those aesthetic dimensions meant to reveal the creative power of the anonymous genius.

Keywords: typology, variant-archetype, mythological revelation, mioritic show, fundamental motifs, legendary archetypes, metaphorical analogy.

Balada *Miorița*, acest miracol al creativității populare, este capodopera care a înveșnicit numele lui V. Alecsandri, i-a asigurat gloria de poet național.

La fel ca și A. Russo, bardul de la Mircești, a contribuit în mod substanțial la valorificarea subiectului mioritic, a încercat să ne transmită din adâncuri de secole vibrațiile sufletului popular și, după cum relatează M. Eminescu la 1879, el ne-a oferit spre veșnică dăinuire „acea inspirațiune fără seamăn, acel suspin al brazilor și al izvoarelor de pe Carpați, acea doină măiastră” (Rașcu, 1936, p. 140), cristalizată în temeinicia existenței milenare a românilor. „Lauda” adusă lui Alecsandri este sentimentul de considerațiune față de geniul anonim, care „s-a adăpat la acele limpezi izvoare și, de aceea, prin tot ce a scris se simte, că umblă una și acele suflări răcoritoare care suflă după vârfurile cele înalte”. Or, de la V. Alecsandri și până în zilele noastre, „din străfundurile memoriei ritualurilor dacice, balada *Miorița* este păstrată în limbile cântăreților populari, ca un gust de duminică, gust de cer albastru” (Stănescu, 1990, p. 4), vorba lui N. Stănescu, pentru a se îngemăna cu dimensiunile ancestrale ale veșniciei, devenind o expresie a valorilor primordiale ale existenței noastre milenare. V. Alecsandri avea certitudinea că întrevește în *Miorița* una dintre cele mai alese simțiri poetice, „comori neprețuite”, „icoane vii”, este sinteza activității sale creatoare pe tot parcursul vieții. El a găsit „cheia de desfecare” a unor zăcăminte folclorice autentice, pentru a raporta simțirea poetică trăită la miracolul inspirației populare, prin aprofundarea unui bilanț al sensibilității poporului. Meritul lui V. Alecsandri constă în aceea, că va rămâne în analele istoriei, drept „descoperitorul folclorului românesc, adică al valorilor poetice populare” nu numai în contextul românesc, dar și pentru „străinătate” (Chițimia, 1968, p. 35), astfel bardul de la Mircești „a pus în circulație culturală capodoperele epicii populare române în versuri” (Chițimia, 1968, p. 35), și-a adus aportul nemijlocit la integrarea „poeziei populare în literatura Europei” (Chițimia, 1968, p. 15). Or, așa cum subliniază unul din admiratorii poetului, „V. Alecsandri lărgeste câmpul aprecierii folclorice și, depășind meritele etnografice, istorice și etice ale acestuia, celebrează strălucita lui valoare artistică” (Dima, 1965, p. 11). Colaborarea cu A. Russo, în procesul de valorificare a tezaurului estetic popular, călătoria întreprinsă împreună în munții Moldovei în 1842, a fost de bun augur, pentru destinul artistic al poetului, i-a deschis niște perspective noi în cariera sa de creație, moment elucidat de acesta în prefața culegerii sale de poezie populară de la 1852: „... Am adunat în deosebite călătorii prin munții și prin câmpiile înflorite ale țării noastre o mare parte din poeziile populare, și acum săvârșind coordonarea lor, le închin patriei mele, ca cea mai dreaptă avere a ei, fapt datorită căruia și-a asumat pe tot parcursul vieții „un nou drept la recunoștința patriei pentru o asemenea îmbogățire a literaturii

naționale”. Or, folclorul a constituit pentru Alecsandri nu numai „o simplă pasiune romantică, dar și o componentă a vieții sale sufletești” (Chițimia, 1968, p. 21). Dragostea de țară și venerația pentru poezia populară, în același timp, și pentru balada *Miorița*, l-au determinat să-și exteriorizeze gândurile cu deplină considerațiune și discernământ artistic, să întrevadă în contextul creativității folclorice „comori neprețuite de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezări pline de originalitate și avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română” (Chițimia, 1968, p. 21). Din aceste considerente, poetul are certitudinea să-și exprime sentimentul de mândrie față de valorile incontestabile din spiritualitatea milenară a poporului, „dreptul de a se fâli cu geniul neamului său” condensat în *Miorița*, fie în alte scrieri folclorice selectate de dânsul. De la bun început, Alecsandri a sesizat în balada *Miorița* o lucrare de valoare unică în patrimoniul nostru folcloric, „căreia nu i se poate găsi cu ușurință un egal” (Chițimia, 1968, p. 21), s-a referit la tablourile componente ale baladei, semnificația peisajului natural, portretul ciobanului mioritic, monologurile, dialogurile dintre personaje, imaginile și procedeele artistice, ceea ce l-a determinat să mărturisească cu justificat temei: „Dacă natura binevoitoare m-ar fi înzestrat cu un geniu atât de mare pentru a compune *Miorița*, mi-ar fi făcut onoare și aș fi fost destul de egoist să n-o public decât sub numele meu” (Crăciunescu, 1874, p. 327).

Specialiștii în domeniu au recunoscut în unanimitate aportul lui V. Alecsandri la valorificarea poeziei populare, au întrevăzut în fenomenul de reconstituire a scrierilor populare „monumentul care s-a înălțat mai larg și mai sus decât toate celelalte ale epocii lui,” și care „...a întrunit într-un fluviu bogat și limpede toate tendințele și curente epocii lui în aprecierea folclorului și în inventarierea lui” (Papadima, 1965, p. 7). Fenomenul spiritual *Miorița* s-a încetățenit în cultura românească și, în același timp, în activitatea scriitoricească a lui V. Alecsandri, se manifestă printr-un moment suprem de revigorare, de perenitate continuă a tradiției autohtone. „Arhetipul Russo-Alecsandri” (Vrabie, 1966, p. 248), despre care se vorbește în unele studii de specialitate, a devenit un model ipotetic, simbolul unei realități spirituale, „simțită în toate tipurile și subtipurile motivului (Vrabie, 1966, p. 210), cu o vastă sferă de extindere în diferite zone ale țării, „dovedind sensibilitate și fantezie”, oferind capacitatea „să zămislească alte variante” (Vrabie, 1966, p. 249). Din aceste considerente, se presupune „că motivul mioritic circulă frecvent în întreg spațiul carpato-dunărean” (Vrabie, 1966, p. 249), în funcție de anumite particularități teritoriale, de anumite circumstanțe etnologice, iar tipul V. Alecsandri

se regăsește într-o complexitate de variante. Fenomenul acesta demonstrează cu justificat temei aserțiunea expusă, că „diferite alte tipuri ale *Mioriței*, de o rară frumusețe, care împânzesc țara, dovedesc marea putere de creație a poporului” (Chițimia, 1968, p. 22), pentru a confirma viabilitatea și aria de răspândire a acestui subiect baladesc.

Circulația versiunilor mioritice în Basarabia nu diferă esențial de varianta lui V. Alecsandri, care prin realizarea ei artistică deosebită, a fost apreciată în unanimitate drept o adevărată capodoperă. De subliniat, aria de răspândire a subiectului se află într-o anumită corelație cu această variantă – arhetip și se manifestă prin evoluția „tipologiei formelor *Mioriței*, de la cele mai simple la cele mai dezvoltate, devine principalul instrument pentru descifrarea naturii motivului ” (Caracostea, Bârlea, 1971, p. 125), la anumite niveluri de realizare artistică. În arealul etnologic din Basarabia, se observă o localizare a „complexului mioritic”, determinând nivelurile de evoluție caracteristice pentru această regiune, exprimată prin „tipul moldovean” (Vrabie, 1966, p. 267) sau tipul Vasile Alecsandri, care se regăsește în mai multe variante. Se are în vedere, menținerea acestor subiecte mioritice, într-un context etnologic specific, influențate fiind printr-o notă particulară, dar și o serie de trăsături individualizatoare, prin acele dimensiuni estetice menite să dezvăluie puterea creatoare a geniului anonim. „Nu există nici un tablou sau un vers din *Miorița* lui Alecsandri, subliniază I. Chițimia, care să nu se găsească în vreuna din numeroasele variante culese de atunci încolo pe întinsul țării, unele fiind prezentate și în forma transilvăneană de colind, care au o vechime mai mare decât balada” (Chițimia, 1968, p. 22).

Odată ce *Miorița* se prezintă drept o sinteză a sufletului românesc, vedem că evoluția baladei se manifestă „către un tip cu profil de conglomerat” (Vrabie, 1966, p. 215), unde și-a găsit expresie cristalizarea artistică a vieții poporului, perenitatea mitului său existențial, meditațiile ontologice despre viață și moarte, motivul comuniunii om – natură, dragostea și sacrificiul matern. Desăvârșirea artistică a acestei capodopere este concretizată prin echilibrul perfect al compoziției, prin stăpânirea deplină a limbii, prin plasticitate și bogăția imaginilor artistice, prin împletirea modalităților de expunere și prin îmbinarea armonioasă a elementelor epice, lirice, dramatice.

În studiul său fundamental *Miorița, Tipologie, circulație, geneză, texte*, A. Fochi se referă la circulația variantelor mioritice din Basarabia (Fochi, 1964, p. 974-980), precum și în unele regiuni ale diasporei românești, prezentate prin selectarea șabloanelor, includerea în circulație și instituționalizarea lor,

prin ordonarea ciclică a acestora. Se are în vedere delimitarea unui teritoriu etnografic, unde se mizează pe localizarea formelor folclorice, printr-o modalitate metaforică de comunicare, în strânsă legătură cu morfologia motivului. La rândul său, O. Densușianu, în lucrarea „*Două aspecte ale lirismului nostru păstoresc*”, sugerează ideea că *Miorița* „face impresia că este rămășiță a unei epopei păstorești bine reprezentată la noi mai demult? Prin decăderea vieții ciobănești, această producțiune epică ne putem explica de ce de la o vreme a trebuit să rămână în umbră, pe când poeziile lirice s-au putut păstra mai bine prin caracterul lor, prin ceea ce exprimau ca fond sufletesc permanent, cu toate schimbările întâmplare în viața țaranului. Reducându-se însă producțiunea epică străveche, viziunea poetică din care ea pornea a continuat totuși să supraviețuiască sub unele forme răzlețe și cu răsunetele pe care am văzut că le-a lăsat în doine” (Densușianu, 1966, p. 329). Deși aserțiunea este discutabilă, ea ar putea fi argumentată în baza materialului factologic de circulație folclorică, pentru a elucida realitatea artistică prin intermediul unor exemple concludente. De subliniat, în unele versiuni mioritice depistate în arealul basarabean, narațiunea epică începe cu niște acorduri lirice copleșitoare unde persistă niște nuanțe de doină sau chiar de bocet, ceea ce amintește în subtext de vibrațiile sufletești din versurile din tinerețe ale lui V. Alecsandri.

Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai țin.
Doina cânt, doina șoptesc,
Tot cu doina viețuesc.

(V. Alecsandri, *Doina*.)

Geniul popular întruchipat prin „păstoriul câmpurilor și al munților noștri” (Russo, 1989, p. 282), parcurge un itinerar spiritual complex, ca din adâncuri de secole, să confirme orientarea spre niște rosturi existențiale multiple, fiind marcat de o stare sufletească specifică, redată prin „melancolia nici prea grea, nici prea ușoară a unui suflet care suie și coboară, pe un plan ondulat indefinit,” sau „dorul unui suflet care vrea să treacă dealul ca obstacol al sorții și care totdeauna va mai avea de trecut încă un deal. Sau duiosia unui suflet care circulă sub zodia unui destin ce-și are suișul și coborâșul, înălțările și cufundările de nivel și fără sfârșit” (Blaga, 1969, p. 85).

Cine zâșe doina, doina,
Să- i șie sfântî gura

(AF IFRBPH, 1963, f. 241-242),

Astfel începe un text baladesc înregistrat în sudul Basarabiei, ca mai apoi să fie transfigurat un peisaj tradițional, aproape similar cu cel din viziunea V. Alecsandri:

Ia te uită cum urcă și coboară
Și drumul îl măsoară
Trei cârduri de miei,
Cu trei ciobănei

(IFRBPH, 1963, p.241-242).

Analogia metaforică a doinei cu *Miorița* nu este întâmplătoare și va da glas unei sfâșieri lăuntrice izvorâte din substraturile creativității populare. Astfel, unele versiuni înregistrate pe teren poartă titlul de *Doina Mioriței*, ceea ce demonstrează caracterul sincretic al speciilor folclorice, o posibilă influență venită, anume, prin filiera lui V. Alecsandri. Or, după cum mărturisea însuși poetul „... care român nu și-a dorit patria cu lacrimi, când s-a găsit în străinătate? Și care nu se simte pătruns de o jale tainică și nesfârșită, când aude buciul și doinele de la munte” (Chițimia, 1968, p. 21). „Doina Mioriței” este o imagine individualizatoare și semnifică un bilanț al sensibilității populare, relevă caracterul perpetuu al vieții, al mișcării, al evoluției, vedem o expresie metaforică a sufletului românesc, a rosturilor sale existențiale, are loc lărgirea orizonturilor estetice din sfera inspirației general-populare. Localizarea subiectului mioritic are loc într-un cadru vizionar, cu accente de doină sau cântec liric, căpătând nuanță de colind și chiar de plugușor, care păstrează, în linii mari, legătura cu matricea stilistică. Or, după sugestia poetului român V. Voiculescu „Miorița, baladă epică [...] poate fi revendicată pe de-a întregul de lirică, întrucât în ea epicul adevărat, adică lupta între păstori șiuciderea celui mai ortoman, nu se mai potrivește astăzi (sau n-a existat niciodată), și întreaga baladă e plină numai de confidențele păstorului către oaia năzdrăvană, cu minunatele metafore lirice ce încheie poemul” (Voiculescu, 1986, p. 14). Gama sentimentelor este complexă și se extinde în raport cu „scara motivelor”, chiar dacă autorul anonim, în funcție de variante, întreprinde careva modificări și omite unele fragmente, bunăoară, există variante unde lipsește evocarea măicuței bătrâne aflată în căutarea fiului, „mândru ciobănel/ tras ca prin inel”, uneori se face abstracție de descrierea peisajului, a nunții cosmice în sânul naturii. Există situații când localizarea cadrului natural din viziunea V. Alecsandri va fi substituită prin niște asociații metaforice similare, cu deschidere spre anumite orizonturi de percepție a intuiției populare. Drama existențială a ciobanului mioritic, așa cum încearcă să ne convingă V. Alecsandri, este

exteriorizată printr-o sensibilizare specifică, în conformitate cu arhetipurile mitice legendare, ea aprofundează bogăția de gândire românească, îi conferă plasticitate și armonie. Valoarea simbolică de reprezentare are tangență cu orizontul „spațiului-matrice”, unde variantele străvechii balade păstorești s-au cristalizat prin imagini poetice inedite, cum ar fi „*Pe un picior de plaiu / Pe-o gură de raiu*” (AF IFRBPH, 1963, 109, p. 188-190), „*Pe-un șuvoi de ploaie*” (AF IFRBPH, 1963, 110, p. 185-186), acestea fiind determinate prin extinderea posibilităților de transfigurare artistică ale geniului anonim. Atestând forme poetice noi în textele baladești, aflate în circulație în spațiul etnologic din Basarabia, concomitent, putem evidenția și unele procedee stilistice, șabloane parvenite din scrierile lui V. Alecsandri. O imagine unică, în acest sens, ne oferă una din variantele *Mioriței* înregistrată în regiunea Odesa, unde, declanșarea spectacolului mioritic cu trăsăturile lui lirice individualizatoare are loc:

„Pe-o gură de raie,
Pe-o bură de ploaie”

(AF IFRBPH, 1968, p. 4-6),

ca apoi să transpară printr-o sintetizare valorică a resorturilor spirituale ale existenței omenești, autorul anonim încercând „să mioritizeze” nu numai „împrejurările ce alcătuiesc un orizont spațial al existenței” (Butnaru, 2004, p. 68), dar și trăirile, sentimentele omenești. Tipul Alecsandri se regăsește în mai multe variante, unde invocarea „spațiului-matrice”, adică plaiul, devine latura componentă a sufletului popular, este o parte integrantă a ființei lui colective. Metaforele și imaginile au deschidere către un spațiu sacru de valori circumscrise într-o lumină inițiatică, sunt orientate spre estimarea unor sensuri primordiale, cu un substrat mitologic străvechi. Drama vizată în *Miorița* se manifestă prin revelația mitologică de reintegrare într-un peisaj natural, unde autorul popular are inspirația de a dezvălui ideea „unor stări primare, geomorfe a vieții pe pământ reprezentată prin asocierea vegetalului” (Rusu, 2005, p. 55), în deplină armonie cu „poezia plaiurilor noastre și sufletul ciobanului român și înduioșările și seninătatea lui” (Densușianu, 1966, p. 416). Poetizarea plaiului, omniprezentă la V. Alecsandri, indică o stare de efervescentă lăuntrică, cu o anumită înclinare de a preciza desfășurarea în timp a turmelor de oi, dezvăluind o atmosferă specifică, de o reală expresivitate:

Coborât-au, coborât
Păcurarii de la munte
Cu oile cele multe

(AF IFRBPH, 1987, f. 207-208).

Această coborâre lentă face referință la varietatea formelor de viață păstorească, dezvăluită, în special, în varianta înregistrată de A. Russo, în perioada zilelor de surghiun la Soveja, „mai puțin elaborată artistic” decât la V. Alecsandri, dar cu „unele mărturii ale aspectului folcloric natural” (Cirimpei, 2004, p. 4), de subordonare a sensibilității populare unor arhetipuri artistice fundamentale. Se are în vedere, niște meditații ontologice și existențiale, de o reală sugestivitate, precum s-ar prezenta versurile ce urmează în continuare:

Pe valea Banatului
Pasc oile Badiului,
Toate-s mândre și cornute
Și cu lăsături pe frunte.
Cât îi Banatul de mare
Trei feluri de drumuri are,
Unu-i drumul de piatră,
De merge o lume toată,
Unu-i de pământ,
De merg ciobanii pe rând,
Trec trei turme de cârlani
Și cu ele trei ciobani...

(AF IFRBPH, 1963, f. 166).

Fragmentul este înregistrat în Cazangic-Leova și, după toate probabilitățile, pare să fie o „o rămășiță” (Densuseanu, 1966 p. 416) din complexul mioritic, despre care s-a vorbit anterior. Se poate presupune că populația din localitatea respectivă ar fi cunoscut migrațiunile păstorilor, căile de circulație ciobănească, „drumul Banatului”, cu o posibilă legătură dintre sudul Basarabiei și Câmpia Dunării. Am putea demonstra autenticitatea fenomenului respectiv în baza unor variante ale *Mioriței* depistate, anume, în regiunea Banat (România), unde se vorbește de „coborârea” ciobanilor din munte „*jos la vale*”, probabil, la iernatul turmelor. De astă dată, drama păstorească este localizată într-un peisaj specific regiunii muntoase:

Colo sus la munte,
Neaua de-un genunche,
Dară jos la vale
Neaua și mai mare
(Fochi, 1966, p. 717),

ca mai apoi calea ciobanilor să fie amplasată într-un decor mai agreabil:
Pe răzor de vie,
Merge, Cine merge!
Doi, trei păcurari

(Fochi, 1966 p. 717).

Printre altele, D. Caracostea ar exprima o părere, potrivit căreia, în spațiul etnologic din Basarabia, *Miorița* ar avea mai mult o valoare documentară, demonstrând, în același timp, răspândirea motivului într-o arie geografică extinsă. Astfel, într-o variantă depistată anume în contextul etnologic basarabean, D. Caracostea vede „în monologul ciobanului marcat de presentimentul morții doar un fel de testament, dorința lui cum să fie înmormântat” (Caracostea, 1969, p. 155). Aserțiunea pare să fie unilaterală și nu poate exprima o viziune de ansamblu despre circulația versiunilor mioritice din arealul pruto-nistean. Informațiile despre transhumanța păstorească „este surprinzătoare, ca documentare și descripție, ceea ce dovedește cunoașterea directă și nu din auzite a vieții pastorale (Chițimia, 1968, p. 21). Moartea inițiată în sânul naturii transpare drept un act solemn de inițiere și întrevede o stare ontologică, de unde survine sensul mișcării ciclice, al continuității, în corespundere cu succesiunea anotimpurilor, curgerea ireversibilă a timpului. Pe de altă parte, tipologia păstorească, așa cum este influențată de modelul Alecsandri, mai presupune atașamentul celui predispus trecerii inevitabile unei adevărate nemijlocite față de mediul, în care s-a aflat în timpul vieții. De aceea, în monologul său testamentar ciobanul insistă:

„Să-mi săpați un mormântel,
Frumușel și rotunjel –
În târlița oilor,
În djiocjoru meilor”

(AF IFRBPH, 1960, f. 3).

Aceste „cugetări simple și primitive” la prima vedere, în accepția lui Alecsandri, sunt „îmbrăcate în mantia regală a poeziei” (Vrabie, 1966, p. 263) și ar putea deveni o provocare pentru mai multe discuții, asigurându-le o circulație în context universal. Odată ce viața și moartea transpare într-o relație indisolubilă, balada „Miorița se străduie să facă suportabilă și rațională moartea ca idee trăită” (Niculescu, p.452), cu alte cuvinte, există certitudinea de a anihila deosebirea dintre ele, prin îndeplinirea anumitor ritualuri ale trecerii din sfera îndeletnicirilor profesionale. Fluierul „de soc” sau „de fag”, precum și celelalte elemente ritualice, care vor precedă moartea inițiată a păstorului în

sânul naturii, asociată cu „o nuntă de proporții și de și de structură cosmică” (Vulcănescu, 1987, p. 251), capătă o funcție magică, generatoare de seninătate și profunzime lirică. În cele din urmă, aceste contururi transcendente vor aprofunda o situație simbolică și relevă ideea de continuitate a vieții dincolo de tărâmurile veșniciei, este „dorul stânei îndepărtate” (Caracostea, Bârlea, 1971, p. 138). Poetizarea mioritică are tangență cu o serie de versiuni, ce se află într-o anumită dependență de străvechea „epopee păstorească”, le unește printr-o anumită concepție, printr-un complex de elemente apropiate în plan tipologic de modelul Alecsandri. Or, după cum ne sugerează însuși V. Alecsandri „nu poate fi o zicere mai poetică și totodată mai potrivită pentru descrierea morții” (Vârgolici, 1971, p.152), decât cea din balada *Miorița*.

Mitul ciobanului mioritic, cu multiplele lui subtilități stilistice, constituie un punct tangențial de concentrare a meditațiilor lirice, de esențializare a unor stări sufletești, unde „reflexele de lumină și culoare” (Chițimia, 1968, p. 21), au deschidere spre tainele lumii. Conotația individualizatoare a textelor baladești aflate în circulație, se manifestă nu atât prin exteriorizarea liniei de subiect, cât mai ales, prin adâncime morală, prin sugestivitatea emoțională a imaginilor, prin profunzimea sentimentelor și trăirilor. Odissea ciobănașului este amplasată în jurul unei idei plene „de preamărire a vieții și nostalgică resemnare în fața trecerii inevitabile, în bucuria simplă de proclamare a filosoficului „a fi” ca dovadă supremă a existenței umane” (Butnaru, 2004, p. 133). Versurile:

„Cine mi-a văzut,
Cine-a cunoscut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel
Fețișoara lui,
Spuma laptelui,
Mustăcioara lui,
Spicul grâului...”

(AF IFRBPH,1963, p. 185-186),

exprimă o situație poetică de profunzime mitică. Este un incomensurabil poem de iubire, unde persistă demonica ardere interioară a unui sentiment tulburător, manifestat prin grija față de aproapele din preajmă. Din această perspectivă, poate fi explicată și dorința personajului epic de a-și proteja măicuța de o veste imprevizibilă, idee vehiculată de însuși V. Alecsandri, care vedea în episodul respectiv o situație poetică de un dramatism profund, „ca moartea

ciobănașului să fie tăinuită ca inima bieteii măicuțe să fie cruțată de durere” (Vrabie, 1966, p. 216). În raport cu celelalte „părți alcătuitoare”, fragmentul unde transpare „măicuța bătrână” reprezintă „un tip mai vechi al baladei” (Caracostea, 1969, p. 95), fiind înrudită genetic cu toate motivele ce persistă în varianta V. Alecsandri. Fără fragmentul despre „maica bătrână, balada ar fi pierdut mult din semnificația ei emoțională, așa cum ar fi dorit s-o transmită cititorului V. Alecsandri. Or, marele secret al dăinuirii mioritice, constă nu numai în resemnare, idee susținută în studiile unor folcloriști (Hăncu, 1993, p. 38), dar printr-o dragoste absolut creștinească, prin bunătate și înțelegere sufletească. Soluția mioritică se desprinde din ceea ce E. Cioran numește „miracol românesc” (Cioran, 1990, p. 101), unde „geniul mioritic e condamnat la închiderea în posibil” (Cioran, 1990, p. 40), fapt ce-i permite omului să se ridice la o nouă treaptă valorică. Depășirea convențiilor, a stereotipurilor poate fi privită drept o depășire a metodelor de cercetare și analiză a textelor mioritice și includerea acestora într-un nou sistem de evaluare și apreciere. În cazul răspândirii diferitor versiuni ale *Mioriței*, de la V. Alecsandri încoace, este vorba de un nou mit, actualizat și reîmprospătat prin numeroasele posibilități de transcendere prin vicisitudinile timpului istoric, în corespundere cu numeroasele suplicii ale destinului omenesc.

Așa cum este prezentată pe drumurile transhumanței mioritice, „măicuța bătrână” are capacitatea de a comunica cu elementele ancestrale, „soarele și luna”, „brazi și pălținași”, „munții mari”, iarba, zarea, câmpia, ceea ce demonstrează tainica ei comuniune cu universul, integrarea ei organică într-un grandios spectacol cosmic. Într-o variantă înregistrată în Colibași-Vulcănești, eroina se adresează Dunării, pentru a afla vești despre feciorul dispărut:

Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulberi,
Apă curgătoare
Și nevăzătoare.
Tu nu mi-ai văzut
Pe munte trecând
Făt de-un voinicel
Nant și sprâncenat...

(AF IFRBPH, 1963, p. 149).

Apropierea de modelul Alecsandri pare să fie evidentă, lăsând uneori impresia de simple prelucrări sau imitații ale sistemului său poetic. Avem în vedere, „de o trecere improvizată, de o legătură căutată” (Densușianu, 1966,

p. 133) cu alte forme de transfigurare artistică, iar versurile improvizate vor deveni „o copulă în actul de comunicare ” (Fochi, 1964, p. 212-219) între diferite epizode ale baladei, în special, când este vorba de testamentul ciobanului sau metafora morții inițiatice în natură. De subliniat, motivul măicuței bătrâne din diferite versiuni ale subiectului mioritic capătă o răspândire „cvasi generală” (Densușianu, 1966, p. 222), devine o „temă fundamentală” pentru o serie întreagă de subiecte baladești apropiate de versiunea V. Alecsandri. Fenomenul este explicabil, întrucât autorul anonim are nevoie de prezența acestui personaj, ce se manifestă din plin în eposul nuvelistic, oferind o nouă cheie de aprofundare a stărilor și trăirilor sufletești. Episodul unde măicuța bătrână transpare într-un cadru existențial concret:

„Cu brâul de lână,
Pe câmp alergând,
Din gură strigând,
Pe toți întrebând”

(AF IFRBPH, 1963, p. 149),

după sugestia unor folcloriști, justifică tocmai o fabulație mai bogată a motivului și „introduce materialul în zona universală” (Vrabie, 1996, p. 241). Ocupând un loc bine determinat în complexul mioritic, circulația motivului este încadrat în limitele descrierii reale și poartă un caracter generalizator, el poate fi întâlnit în folclorul mai multor popoare, având semnificația unui excepțional element cultural. La interpretarea personajului respectiv, Oct. Buhociu întrevade în *Miorița* „o mamă îndurerată ce-și caută fiul pe drumurile turmelor trans-humanței, de pe tărâmurile Mării Negre pe culmile Carpaților”, „o matroană creatoare a ființei umane locale” (Buhociu, 1979, p. 297), identificată cu stihiiile naturii, cerul, apele, pământul, pentru a-și îndeplini rolul său primordial în menținerea rosturilor existențiale supreme. Ideea ar putea fi continuată, aducând pentru confirmare și alte aserțiuni, care vizează personajul baladesc drept „unul dintre pilonii simbolici esențiali, adânc ancorați în realitatea etnografică și în fondul mitologic arhaic”(Coman, 1980, p. 220-224). Asemenea unor divinități mitologice, ce persistă în panteonul românesc, dar și în cel al culturii universale, eroina va transpare într-un context ritualic bine individualizat mai semnifică în același timp „moartea și renașterea naturii, reluarea ciclului calendaristic, puterea binefăcătoare a revenirii primăverii” (Buhociu, 1979, p. 297), adică de perpetuare și menținere a ritmurilor primordiale ale vieții.

Circulația subiectelor mioritice în spațiul etnologic din Basarabia rămâne și în continuare o problemă deschisă, iar fenomenul V. Alecsandri, care s-a

îngemănat cu valorile perene ale geniului anonim, se impune în fața posterității, drept „un nume mare, legat de poezia populară românească, ca element fundamental în literatură, în a doua jumătate a secolului al 19-lea” (Chițimia, 1968, p. 35). Ceea ce a realizat Alecsandri în procesul de valorificare a baladei *Miorița*, rămâne să dăinuie ca un veșnic răsărit de soare și se va menține „pentru tot timpul, vorba lui T. Maiorescu, „drept o comoară de adevărată poezie și totodată de limbă sănătoasă, de notițe caracteristice asupra datinilor sociale, asupra istoriei naționale, și cu drept cuvânt, asupra vieții poporului român” (Maiorescu, 1868, p. 301), aprofundează în permanență viabilitatea tradiției autohtone în contextul universal de valori.

Referințe bibliografice:

1. **AF IFRBPH**, 1960, ms.128, f.3, Trebujeni - Orhei, inf .S.Popușoi, culeg. Gr. Botezatu.
2. **AF IFRBPH**, 1963, ms.144, f.143-144, Hănăsenii Noi - Leova, inf. E.Gonța, culeg. M.Savin.
3. **AF IFRBPH**, 1963, ms.147, f.188-190, Fundul Galben - Hâncești, inf. C. Bezanovschi, culeg.N.Băieșu.
4. **AF IFRBPH**, 1963, ms.147, f.185-186, Fundul Galben - Hâncești, inf. Ș. Perciun, culeg. N. Băieșu.
5. **AF IFRBPH**, 1963, ms.147, f.166, Cazangic - Leova, inf. Z.Maticiu, culeg. N. Băieșu.
6. **AF IFRBPH**, 1963, ms.145, f.149, Colibași - Vulcănești, inf. A.Iaconea, culeg. A. Hâncu.
7. **AF IFRBPH**, 1968, ms.178, f.4-6, Dolinscoe (Anadol) Reni - Odesa, inf. D. Fetelea, culeg. Gr. Botezatu.
8. **AF IFRBPH**, 1987, ms.391, f.207-208, Sotolvenco (Slatina) - Tcacev-Transcarpatia, inf. M. Pricop, culeg. V. Cirimpei.
9. **BLAGA, Lucian**. *Trilogia culturii*. București: Editura, E.P.L.U., 1969.
10. **BUHOCIU, Octavian**. *Folclorul de iarnă „Zorile” în poezia păstorească*. București: Editura Minerva, 1979.
11. **BUTNARU, Tatiana**. *Orientări folclorice în poezia postbelică din Basarabia*. Chișinău: Tipografia Reclama, 2004.
12. **CARACOSTEA, Dumitru**. *Poezia tradițională română*, V. I, București: Editura pentru Literatură, 1969.
13. **CARACOSTEA, Dumitru**. *Poezia tradițională română*, V. II, București: Editura pentru Literatură, 1969.
14. **CARACOSTEA, Dumitru, BÂRLEA, Ovidiu**. *Problemele tipologiei folclorice*. București: Editura Minerva, 1971.
15. **CIORAN, Emil**. *Schimbarea la față a României*. București: Editura Humanitas, 1990.
16. **CIRIMPEI, Victor**. *Drama ciobanului nefericit. În: Timpul*, 2004.
17. **CHIȚIMIA, Ion**. *Folcloriști și folcloristică*. București: Editura Academiei, 1968.
18. **CRĂCIUNESCU, L.** *Le peuple roumain d'après ses chants nationaux*. Paris, 1874, p.327.
19. **COMAN, Mihai**. *Izvoare mitice*. București: Editura Cartea Românească, 1980.
20. **DENSUȘIANU, Ovid**. *Viața păstorească în poezia noastră populară*. București: Editura pentru Literatură, 1966.
21. **DIMA, Alexandru**. *Spiritul folcloric al operei lui Vasile Alecsandri. În: Gazeta literară*, 12, nr.37, 9 septembrie, 1965.
22. **FOCHI, Adrian**. *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*. București: Editura Academiei, 1964.

23. **HÂNCU, Andrei.** Geneza „Mioriței” – mit și realitate. În: *Revistă de lingvistică și știință literară*, 1995, nr.5.
24. **MANOLESCU, Titu.** Asupra poeziei noastre populare. În: *Convorbiri literare*, 1868.
25. **PAPADIMA, Ovidiu.** Descoperirea poeziei populare. În: *Gazeta literară*, an. 12, nr.37, 9 septembrie, 1965.
26. **RACU, Iulian.** *Eminescu și Alecsandri*. București, 1936.
27. **RUSSO, Alecu.** Poezia populară. În: *Opere*. Îngr. text, note și comentarii de E. Levit și I. Vasilenco. Chișinău: Editura Literatura Artistică, 1989.
28. **STĂNESCU, Nichita.** Născut din cântecul țării. În: *Literatura și arta*, 18 iulie, 1990.
29. **VRABIE, Gheorghe.** *Balada populară română*, București: Editura Academiei, 1966.
30. **VOICULESCU, Vasile.** *Lirica populară românească*. București: Editura Cartea Românească, 1986.
31. **VARGOLICI, Teodor.** Romantizmul. Preluarea folclorului ca tematică și forme de expresie. În: *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*. București: Editura Academiei, 1971.
32. **VULCĂNESCU, Romulus.** *Mitologie română*. București: Editura Academiei, 1987.

NOTĂ: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

TRADIȚIA MILENARĂ A MĂRȚIȘORULUI – SIMBOLUL REGENERĂRII NOASTRE SPIRITUALE

Victor PLETOSU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3673-6186>

Rezumat: Mărțișorul este un obiect simbolic obținut prin răsucirea a 2 fire de lână, purtat la începutul primăverii în scopuri apotropaice și inaugurale, având menirea de a proteja purtătorul și de a-l înzestra cu virtuți. În contextul datinilor de la începutul lunii martie, la români, Mărțișorul se înscrie între practicile care mediază trecerea la un nou ciclu vital.

Cuvinte-cheie: patrimoniul cultural imaterial, mărțișor bicolor, obiect simbolic, semnificații simbolice, reînnoirea timpului, tradiții populare.

Abstract: The martsishor is a symbolic object made by twisting two woolen threads, worn at the beginning of spring, having apotropaic and inaugural aims, having the function of protecting the bearer, and offering virtues. In the context of the customs from the beginning of March, among the Romanians, the Martsishor belongs to the practices that mediate the passage towards a new life cycle.

Keywords: intangible cultural heritage, bicolor martsishor, symbolic object, symbolic significances, renewal of time, traditional customs.

Tradiția milenară a Mărțișorului vestește sosirea primăverii, renașterea naturii și înnoirea întregii firi, în unison cu muncile câmpului, pregătirea semințelor pentru semănat și începutul Postului Mare dinaintea sărbătorii „Învierea Mântuitorului Iisus Hristos”. Despre originea și conținutul mitologic al Mărțișorului, menționăm că e o moștenire culturală veche, avându-și obârșia tainică în credințele vechi și practicile agrare, când strămoșii noștri serbau la întâi martie primăvara și începutul noului an agricol. Arheologii au descoperit obiecte cu o vechime de mii de ani care pot fi considerate mărțișoare. Ele au forma unor mici pietre de râu vopsite în alb și roșu, înșirate pe ață, pentru a fi purtate la gât. În conștiința și în concepția lor despre lume și despre viață, geto-dacii reprezentau universul și percepeau geneza vieții prin simbolul mărțișorului: roșu feminin și albul masculin, pământul și cerul, soarele și ziua, luna și întunericul nopții, dragostea și viața, încât, suntem tentați să credem că în folclor sunt sedimentate marile înțeleșuri ale existenței umane.

După cum ne mărturisește folcloristul Nicolae Băieșu, etimologic, termenul de *mărțișor* este legat de numele popular care s-a dat primei luni de primăvară,

deoarece martie este luna creației și marchează un nou început (Băieșu, 2007, p. 310-317). În străvechiul calendar roman anul începea la 1 martie, odată cu anul agricol. În mitologia romană, la început, zeul Marte era considerat zeul renașterii naturii primăvara și protector al agriculturii, iar mai târziu – apărător al pământului patriei și zeu al războiului pentru că la Idele lui Marte începeau campaniile militare. În cinstea zeului Marte a fost denumită prima lună a anului (martie) și a doua zi a săptămânii (marți). Zeul Marte este asociat cu voinicul care s-a luptat cu zmeul, l-a învins și a salvat soarele. Rănit fiind, a sângerat pe zăpadă și au răsărit ghiociei, iar culorile mărtișorului fac trimitere la sângele roșu vărsat pe zăpada imaculată, ce denotă mitul sacrificiului de sine în numele creației. Astfel, mărtișorul întruchipează triumful primăverii asupra iernii, victoria binelui și a dragostei asupra forțelor răului. Aducerea împreună a contrariilor: frig-cald, ziua-noaptea, iarna-vara, soare-lună, bărbat-femeie, viață-moarte, pentru a asigura echilibrul în toată lumea, mai ales, în preajma echinocțiului de primăvară. Șnurul mărtișorului semnifică unitatea contrariilor: contopirea roșului ce reprezintă focul, aurul răsăritului soarelui și esența feminină cu albul, ce simbolizează albastrul văzduhului, zefirul, mișcarea norilor, cerul nemărginit, credința tainică, candoarea zăpezii și voinicul ghiocel, fiind asociat înțelepciunii masculine. Împletirea armonioasă a firului timpului alb al iernii cu roșul soarelui primăverii înseamnă purificare și inaugurare.

O altă legendă ilustrează tabloul naturii, în care, zâna Primăvara-Cosânzeana a ieșit prea devreme în a crângului poiană și, deodată, a zărit printre tufișuri cum răsare un ghiocel elegant din bluza imaculată de zăpadă. Preafrumoasa zână s-a aplecat ca să ferească neaua și să-l ocrotească. Dar, baba Iarna, care nu dorea să plece, s-a înfuriat și a chemat Crivățul ca să înghețe floarea și a rănit-o pe zâna Primăvara la deget cu niște măracini. Atunci o picătură de sânge a curs peste floare, făcând-o să reînvie – semn că primăvara încântătoare a învins iarna. Ghiocelul este asociat curajului, semn al sfârșitului de iarnă. Latinii au numit ghiociei cu termenul „galantus”, ceea ce înseamnă elegant. Ne fascinează poezia „Ghiocelul” scrisă de Otilia Cazimir, care plămăiește imagini sugestive de o puternică energie spirituală: „De sub un bulgăre-nghețat/
Cu căciulița albă de zăpadă,/ Un ghiocel sfios și speriat/
Își scoate căpușoru-n vânt să vadă./ Iar bietul ghiocel abia se vede/
Prin fulgii moi de puf ce prind să cearnă./ Se-nalță-n picioruș, nu-i vine-a crede.../ – Ia uite, frate, parcă-i miez de iarnă!/
Și căpușoru-i cade ostenit./ Învinețit de frig, se înfioară:/ – Nu-mi pare rău că mor... M-am cam grăbit,/ Dar am adus o nouă primăvară!”

Vasile Alecsandri, poetul suitei de pasteluri și cel mai inspirat cântăreț

al primăverii prin dulcea reverie folclorică, descrie o adevărată sărbătoare a sufletului în poezia „Sfârșitul iernii”: „S-a dus zăpada albă de pe întinsul țării,/ S-au dus zilele Babei și nopțile vegherii, Lumina e mai caldă și-n inimă pătrunde,/ Prin râpi adânci zăpada de soare se ascunde./ Pâraiele umflate curg iute șopotind/ Și mugurii pe creangă se văd îmbobocind”. Ca mai apoi, bardul de la Mircești să contemple priveliștea mirifică în poezia „Oaspeții primăverii”: „Ah! iată primăvara cu sânu-i de verdeață!/ În lume-i veselie, amor, sperare, viață/ Și cerul, și pământul preschimbă sărutări/ Prin raze aurite și vesele cântări!”. Începe „Concertul în luncă” și natura îmbracă haina verde a veseliei, iar florile își deschid corolele mândre și multicolore fascinate de privighetoarea cântăreață revenită-n primăvară, ce se înalță împropătând văzduhul cu o comoară de triluri în lumina trandafirie a zorilor dimineții. Splendoarea acestui spectacol pitoresc este definită de romanticul romancier francez Victor Hugo: „Primăvara este sărbătoarea infinitului”.

În lucrarea „Sub semnul Mărțișorului”, fenomenul etnofolcloric este prezentat ca o paradigmă lăsată de strămoșii noștri cu substrat mistic, semnificații arhaice și o profundă încărcătură simbolico-rituală, semantică și emoțională, fiind un subiect de investigație abordat de numeroși cercetători consacrați ai culturii tradiționale (Buzilă, 2015, p. 100).

Deoarece este un talisman solar, reminiscență a cultului soarelui, puterea mărțișorului constă în armonioasa împletire într-un șnur al firelor de culori diferite deschise interpretărilor. În vechime se purtau mărțișoare tricolore: alb, roșu și negru – culorile culturii Cucuteni. Albul masculin simbolizează voinicul, zăpada imaculată, credința și înțelepciunea bărbatului. Roșul semnifică vitalitatea femeii și este asociat cu sacrificiul necesar pentru un nou început – sângele și dragostea care dăruiește viață. Negrul era considerat culoarea fertilității și a pământului roditor.

Suntem marcați de semnele Mărțișorului, exprimate prin împletirea inseparabilă a firelor șnurului clasic bicolor. Sunt semne cusute din flori, clopoței și suflete-pereche ca să ne țină uniți împreună și să ne protejeze. Albul masculin înseamnă protecție și roșul feminin e sacrificiul. Sunt cele două lichide care ne asigură existența: laptele (apa) și sângele. Împletirea armonioasă a acestor două culori simbolizează regenerarea și matricea vieții, în sensul că roșul și albul se alătură într-o renaștere perpetuă, țesând nucleul magic al ciclului etern al vieții.

Obiceiul Mărțișorului reflectă, în mod artistic, etosul neamului, munca, traiul și tiparele vieții rustice, fiind generat de necesitatea comunicării omului cu natura și divinitatea. Vechile denumiri ale lunii martie sunt: „curgător”,

deoarece din mustul zăpezii se formează pârâiașe ce cântă melodii de jale, sau „germănar”, pentru că e timpul propice pentru semănat și are loc încolțirea semințelor. În culegerea de texte etnofolclorice „Folclor din Moldova”, autoarea Ludmila Romanciuc-Dutcovschi descrie că în ajun de întâi martie are loc curățenia generală în case și în gospodărie, toate țesăturile sunt scuturate și așternute rostindu-se expresia: „Puricii afară,/ Soarele-n casă,/ Puricii afară,/ Martie-n casă./ Toată iarna m-a mâncat/ Un purice nespălat,/ Mărțișor cum a sosit,/ Puricul mi-a izgonit./ Martie-n casă,/ Puricii afară” (Ruseștii Noi, 1992, inf. Maria Cătănoi, 85 ani), considerată aducătoare de spor și prospetime (Romanciuc-Dutcovschi, 2012, p. 209-210).

Criticul și istoricul literar George Călinescu ne călăuzește într-un alt timp, în panteonul mitologic autohton, ca să cunoaștem „mitul etnogenezei” – unul din miturile fundamentale ale poporului român, care are la bază legenda populară românească a lui Traian și Dochia, versificată de Gheorghe Asachi. Se spune că Dochia era fiica (în alte variante sora) regelui Decebal al Daciei, care se afla sub amenințarea Imperiului Roman. Dochia era foarte frumoasă, mulți crăișori doreau să o pețască, dar ea – nici să audă de măritiș. Împăratul Traian (în alte variante nepotul împăratului Traian, Hadrian) hotărî să o ia pe mândra Dochia de soție. Dar ea fugi pe muntele Ceahlău și se rugă divinității să o prefacă într-o stâncă pentru a nu-și părăsi pământul și neamul.

Etnograful Ion Ghinoiu în lucrarea „Obiceiuri populare de peste an” menționează că Dochia e o divinitate mitologică agrară și maternă la vârsta senectuții, serbată la întâi martie, când geto-dacii trăgeau prima brazdă pe pământul negru cu plugul pregătit în luna lui făurar și venerau zeița-mamă care ne hrănește. Zeița-mumă este arhetipul Dochiei în etnogeneza mitică simbolizând natura ce moare spre renaștere, puterea binefăcătoare a revenirii primăverii, adică de perpetuare și de menținere a ritmurilor primordiale ale vieții. Deoarece în concepția populară, moartea Dochiei este considerată hotarul dintre anotimpul cel friguros și cel călduros, tradiția Mărțișorului relevă ritualul de înnoire a timpului la moartea și renașterea simbolică a Babei Dochia (Ghinoiu, 1997, p. 64). Asemeni ursitoarelor care torc firul vieții la nașterea copilului, Dochia toarce firul anului la renașterea naturii și astfel, se perindă ciclul vieții pe pământ. În lucrarea „Obiceiuri populare de peste an”, etnologul Ion Ghinoiu a denumit mărțișorul „funie formată din zilele, săptămânile și lunile anului adunate și răsucite într-un șnur bicolor” care este tors de Baba Dochia în timp ce urcă cu turma de oi spre creasta muntelui (Ghinoiu, 1997, p. 120). În perioada creștinismului, se crede că Dochia și-a luat numele de la

Sfânta Cuvioasă Muceniță Evdochia, sărbătorită de biserica ortodoxă la 1/14 martie. Începând cu aceste zile baba își scutură cele douăsprezece cojoace.

Primele zile ale lunii martie sunt considerate zilele schimbătoare ale Babei Dochia, posomorâtă, care plânge cu ploi și râde cu soare, arătându-și mânia pentru că fiul ei, Dragobete – zânel dragostei, o iubea nespus de mult pe preafrumoasa zână a florilor – Primăvara. Dragobete este zeul iubirii, întruchipat de un flăcău voinic, chipeș și frumos ca soarele, cu vorba dulce ca mierea și sărutul ca jăraticul. E „nașul cosmic” ce oficia logodna tinerilor și ritualul de nuntire a păsărilor și a animalelor ce se împerechează. Potrivit unei legende, foarte răspândită în arealul românesc, Dochia o trimise pe zâna Primăvara la râu cu un ghem de lână neagră să o spele până se va face albă. Ajutată de un înger (Mărțișor), preafrumoasa zână a spălat lâna în apa rece și cristalină până s-a făcut albă ca spuma laptelui, dar i-au sângerat mâinile și-i curgeau lacrimi pe față. Văzând minunea, Dochia o trimise din nou să-i aducă un coș cu ghiocei din pădure. Făcându-i-se milă de ea, „Mărțișor” interveni iarăși și o ajută să se întoarcă acasă cu flori. Cătrănită la chip, Baba Dochia porni cu turma sa de oi spre creasta muntelui în căutarea ghioceilor. Urcând dealul se-ncinse de căldură. Soarele bătea și vântul îi șopti să lase unul câte unul cele douăsprezece cojoace. Atunci „Mărțișor” a împrumutat de la fratele său „Făurar” câteva zile cu vifor și a suflat asupra babei, care a înghețat cu oile pe loc prefăcându-se în stane de piatră, ce sunt și astăzi mărturie pe muntele Ceahlău.

La sfârșitul sec. al XIX-lea, Simion Florea Marian a publicat mai multe legende despre Baba Dochia. Academicianul folclorist relatează în prețiosul studiu etnografic „Sărbătorile la români” din anul 1898 că în Moldova, Muntenia, Dobrogea și Bucovina există obiceiul ca în prima zi de primăvară părinții să lege copiilor la mână sau la gât o monedă de aur sau argint pe un găitan din două fire răsucite din mătase roșie și albă numit *mărțișor*, *mărțișuș* sau *marț*, care servește drept „amuletă” pentru cei care-l poartă cu demnitate (Marian, 1994, p. 313). Există o credință general-răspândită că purtătorii vor avea sănătate și belșug tot anul împrejur, fiind viguroși și curați ca argintul. Savantul consemnează că în unele localități copiii poartă mărțișoare primele 12 zile ale lunii martie, apoi le atârnă de ramurile unui pom înflorit pentru a rodi. Își pun o dorință în gând ca să fie frumoși ca mugurașii pomului și să le meargă bine în viață. În concepția populară, la începutul lunii aprilie pomii sunt împodobiți cu mărțișoare sau sunt legate la coarnele animalelor domestice în cadrul riturilor agrare, considerându-se că le sporește puterea și fertilitatea, și alungă spiritele rele. În prima zi a lui Mărțișor, în unele localități, menționează folcloristul, se

sărbătorește și Dragobete, zi în care flăcăii și fetele mari merg la pădure. Flăcăii aprind ruguri și organizează jocuri în jurul focului. Fetele culeg primele flori de primăvară și se spală pe față cu „apa zânelor” pe care o obțin strângând ultima zăpadă, care se crede că are proprietăți magice în cadrul ritualurilor de înfrumusețare a chipului și al descântecelor de dragoste (Marian, 1994, p. 317-318).

Mărțișorul este un simbol al speranței, mesager al prieteniei și al dragostei, fiind dăruit celor dragi și prins la piept, aduce noroc. În prima zi a lui martie fetele și femeile primesc mărțișoare de la copii, flăcăi și bărbați, și le poartă în piept pe durata lunii martie ca semn al sosirii primăverii. Deseori, împreună cu mărțișorul se aduce în dar și un buchet de flori timpurii: ghiociei, brândușe, toporași, viorele și brebenei, care trezesc admirația prin mireasma suavă a verdelui crud și mătasea firului de iarbă fină. Astfel, dăruim și prindem la piept mărțișoare cu chipul soarelui ca să fim emisarii cerului și ai pământului, ca să-l facem binevoitor pe mărețul soare pentru a ne înzestra cu putere, bucurie și sănătate, iar inima să ne fie luminată de focul iubirii. În prezent, în localitățile din raionul Ialoveni, mărțișorul este purtat în piept pe durata lunii martie, apoi este prins de crengile unui pom înflorit pentru a spori rodul plantelor agricole, menite să aducă belșug în gospodăriile oamenilor. Astfel, redăm cu recunoștință mărțișorul naturii-mame, intuind o formă de comunicare cu părinții noștri ancestrali, având visul împlinit că am descoperit obârșia tradițiilor etnofolclorice în cultura geto-dacă.

Plinătatea spectrului de manifestări ale obiceiului este relevantă în întregul areal balcanic, mai ales, în spațiile locuite de aromâni. Astfel, în anul 2016 Mărțișorul a fost inclus în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității, inițiată de UNESCO, de către România, Republica Moldova, Bulgaria și Macedonia, marcându-i-se dimensiunea internațională. Pentru a contribui la salvagardarea culturii tradiționale, dosarul de patrimoniu cuprinde practicile asociate zilei de întâi martie. Este o responsabilitate asumată de autoritățile acestor state și de organizațiile societății civile ca să sporească vizibilitatea și să întrețină viabilitatea acestui element de patrimoniu, desfășurând o activitate complexă de cercetare, documentare, conservare și valorificare, fapt ce contribuie, esențial, la perceperea justă a constituentelor ce caracterizează originalitatea comunității tradiționale românești și a specificului imanent al patrimoniului cultural național în contextul celui european și mondial.

Mărțișorul a devenit și un simbol al artei concertistice, ce ne prinde aripi să zburăm în universul creației artistice. Îl regăsim și în formula de festival organizat în scop spectacular. În spiritul frumoasei tradiții a Mărțișorului, an de

an, la întâi martie, în toată țara se desfășoară Festivalul Internațional de Muzică „Mărțișor” – cel mai popular și longeviv festival, care a fost inaugurat în anul 1966 și a adunat în palmares peste 56 de ediții. Originalitatea acestei manifestări culturale de prestigiu constă în diversitatea modalităților de expresie și a limbajului artistic ce reflectă simbolistica sărbătorii, pentru a valorifica și pentru a conserva, într-un mod firesc, valențele Mărțișorului, exprimate prin melos, vers, dans, culoare și costum tradițional. În cadrul acestui spectacol extraordinar sunt admirate vocile primăverii, ale soliștilor profesioniști, care cunosc în profunzime tainele muzicii și care aduc în dar mărțișoare muzicale publicului meloman. Pe aripile cântecului, în unison cu armonia naturii și splendoarea renașterii, Festivalul „Mărțișor” reunește artiști consacrați și colective artistice reprezentative din țară și de peste hotare, devenind un eveniment cultural de rezonanță internațională. Răsună pe scena festivalului creații artistice celebre din tezaurul național și universal interpretate de Orchestra Națională de Muzică Populară „Lăutarii”, Ansamblul Național Academic de Dansuri Populare „Joc”, Orchestra Națională Simfonică a Companiei „Teleradio-Moldova” etc. O altă conotație a Festivalului „Mărțișor” sunt aniversările maestrului compozitor și academician Eugen Doga, pentru care muzica este un izvor de armonie divină. În suavele melodii din creația maestrului se avântă inima omului pentru că oglindesc autentic expresia vie a sufletului națiunii aflat în bucuria sărbătorii.

Pentru a sensibiliza purtătorii acestui act cultural, mai cu seamă generațiile în creștere, în localitățile raionului Ialoveni este marcată tradiția frumoasă a Mărțișorului prin îmbrăcarea portului popular și organizarea atelierelor de confecționare a mărțișoarelor, unde copiii deprind tehnici și experiențe de lucru de la meșterii populari, cât și de la artiștii amatori din ansamblurile etnofolclorice pentru a fi perpetuat talentul creatorilor de artă. Astfel, are loc transmiterea valorilor estetice, cognitive și artistice ale moștenirii culturale prin intermediul comunicării între generații. Copiii prind în piept mărțișoare mamelor, bunicilor, învățătoarelor, iar tinerii organizează câte un flashmob în centrul localității și dăruie mărțișoare doamnelor și domnișoarelor adresându-le cordiale mesaje de felicitare cu prilejul sărbătorii „8 martie – Ziua internațională a femeii”. Deoarece fenomenul etno-cultural Mărțișorul concentrează sincretic valorile esențiale ale folclorului literar, muzical, coregrafic și dramatic, administrația publică în colaborare cu instituțiile de educație și cultură organizează diverse serate literare și spectacole muzical-coregrafice pentru promovarea talentelor veritabile, autentice și inspirate ale tinerei generații și cultivarea lor în spiritul civic al creatorilor și purtătorilor de patrimoniu cultural imaterial viu.

Subliniem că datina Mărțișorului a supraviețuit veacurilor și este un fenomen viu în practica folclorică, care evoluează și exercită o complexitate de funcții relevante: funcția de protecție (apotropaică), funcția de purificare și de vindecare, de fertilitate sporită și de rodnicie a pământului, de prosperitate în gospodărie, precum și funcția axiologică de transmitere a valorilor. Practicile augural-magice reduse ale obiceiului, atunci când îl purtăm în piept sau la mâini, au menirea de a ne ocroti sănătatea de energiile nefaste și de deochi, ce se manifestă în preajma trecerii de la iarnă la primăvară. De asemenea, animalelor fătate de curând, mieilor și vițelilor, li se prinde un canaf roșu la gât, pentru că încep o experiență a comunicării cu soarele în spațiul lor existențial. Funia de lână sau de mătase a mărțișorului ne cuprinde și ne apără cu încărcătura sa spirituală asemeni coloanelor infinitului sculptate pe porțile de lemn, care sunt tot praguri ce marchează trecerea omului prin anotimpurile vieții și filtrează binele de rău în cadrul actelor ceremoniale. Astfel, aflați sub protecția mărțișorului, înțeles ca un mediator cultural, oamenii traversează cele mai importante sărbători ale primăverii.

Emblemă distinctă a acestei manifestări etnofolclorice, „mărțișorul”-obiect este, prin excelență, gingașul vestitor al primăverii, simbolul reînvierii și re-vigorării naturii, al reînnoirii timpului, al renașterii naționale, al primenirii noastre spirituale și ambasadorul cultural al țării noastre în lume.

Referințe bibliografice:

1. *Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului. Texte inedite*. Volumul I. Alcătuire, îngrijirea textelor, comentarii: Nicolae Băieșu, Ana Graur, Andrei Hîncu. Chișinău: Elan Poligraf, 2007.
2. **GHINOIU, Ion**. *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1997.
3. **MARIAN, Simion Florea**. Baba Dochia. În: *Marian, Simion Florea. Sărbătorile la români. Studiu etnografic*. Vol. I. Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu. București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 281-318.
4. **ROMANCIUC-DUTCOVSKI, Ludmila**. *Folclor din Moldova*. Chișinău: Arc, 2012.
5. *Sub semnul Mărțișorului*. Coordonator științific: Varvara Buzilă. Redactor literar și traducător în engleză: Andrei Prohin. Referent științific: academician Sabina Ispas. Design și procesare computerizată: Alexandru Ermurache. Fotografii: Adrian Cucereavii. Chișinău: Bons Office SRL, 2015.

NOTĂ: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

INTERVIU CU MARIAN GH. SIMION. NU CRED CĂ DISCIPLINELE UMANISTE AU PIERDUT DIN VEDERE IDEALUL DE A FACE LUMEA MAI BUNĂ...

Nina CORCINSCHI

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-4903-4477>

Nina Corcinschi: *Dragă Marian Gh. Simion, sunteți doctor în politica internațională și drept, sunteți și istoric al religiilor, cercetați raporturile dintre conflicte politice și religie, ce credeți despre războiul declanșat de Rusia în Ucraina? Cum e posibil un asemenea declin al umanității în zilele noastre, după secole de dezvoltare a spiritualității, culturii și conștiinței religioase?*

Marian Gh. Simion: Dragă Nina Corcinschi, invadarea Ucrainei de către Rusia nu este un război religios. Este mai degrabă un război de identitate ce se desfășoară pe platforma unei mitologii a pan-slavismului. De asemenea, nu știu sigur dacă în cadrul acestei tragedii aflată în plină desfășurare este vorba neapărat despre un declin al umanității. Mai degrabă – de o manifestare perenă a violenței umane. Indiferent de cât de avansată ar fi o civilizație din punct de vedere spiritual, științific, tehnologic, cultural, educațional, sanitar etc., astfel de episoade de violență colectivă au existat și vor exista.

Progresul social de care ne bucurăm astăzi, nu înseamnă că omul îl pedepsește pe semenul său mai puțin. Îl pedepsește mai subtil și mai eficient, și într-o manieră în care se simte tot mai deconectat emoțional de suferința semenului. În acest sens, probabil că putem privi realitatea violenței și a dezumanizării semenului nu ca pe o sincopă în istoria progresului și evoluției societății umane sau ca pe un declin temporar, ci ca pe ceva fundamental naturii umane. *Homo homini lupus est*, spuneau latinii. Adică omul este dintotdeauna prădătorul omului.

Cât despre religie, dacă o privim ca pe un factor de echilibru social, aceasta este într-adevăr o instituție care a avut și continuă să aibă un rol formativ în

civilizarea omului. Comunitatea umană s-a solidificat în jurul conceptului de sacru, în jurul ideii unei forțe sau a unei entități nevăzute care îl protejează pe om, dar în egală măsură îl și pedepsește, în schimbul loialității și a obedienței. Este vorba de obediența manifestată față de ceea ce Rudolf Otto numea drept *mysterium tremendum et fascinans*, adică un mister în fața căruia tremurăm, dar care ne și fascinează.

Civilizația noastră creștină, dacă ne raportăm la preceptele evangheliei ca epicentru ideologic, ar trebui să fie o civilizație eminentamente pacifistă. Din păcate, în istoria sa, civilizația creștină a contrazis profund aceste precepte pacifiste ale evangheliei. Teologii chiar au recunoscut și acceptat manifestările criminale din istoria creștinismului ca pe o normalitate antropologică, ca pe un șir de evenimente ce se înscriu în cadrul unei istorii sacre și fac parte dintr-un plan divin. Teologii și clericii ne-au consolat totuși cu ideea că violența și crima organizată, în special cea la nivel de stat, reprezintă o teodicee terapeutică și eshatologică derivată din consecințele păcatului strămoșesc.

Așadar, pe de-o parte religia îl înobilează pe om, iar pe de altă parte îi pune la dispoziție instrumentele morții sub contingențele sacrului, prin care o ființă umană considerată adversar, este prezentată drept epicentrul poluării morale. Practic, adversarul este asumat ca un virus letal, care trebuie eliminat prin violență, în sensul unei salubrități eshatologice. În acest context interpretativ, religia în general și creștinismul în particular, în momentele de criză colectivă, au justificat violența și crima fără nicio ezitare.

Nina Corcinschi: *Patriarhul Kiril, binecuvântând războiul de agresiune al Rusiei, mi se pare o situație desprinsă dintr-un film horror. Să fie reacția lui Kiril un simptom al decreștinizării rușilor, al modului infect, fals, deformat în care și-au asumat sfintele porunci: nu ucide, nu fura, nu pretinde la avutul vecinului etc.? Al ortodoxismului redus la ritual și tradiție, șters de orice profunzimi?*

Marian Gh. Simion: În privința actualului patriarh al Rusiei, este important să nu ne îmbătăm cu apă rece și să idealizăm chestiunea de stat sau să ignorăm aspectele psihologice ale situației. Trebuie să înțelegem că printre clerici se ascund unii dintre cei mai perversi politrucii, pentru care generoasele idealuri pacifiste ale creștinismului nu sunt decât povestiri din pădurea Vieneză. Aceștia discreditează biserica în înțelegerea acesteia ca instituție divino-umană, iar prin pietism își asumă un statut de supraumanitate morală, comportându-se ca semi-divinități în fața credincioșilor. De aici se desprinde imaginea credinciosului care îngenunchează în fața lor, le sărută odăjdiile, le cântă osanale etc. Profitând de tabuurile dogmatice care le protejează poziția

de putere socială, aceștia se comportă ca niște semi-divinități. Controlând ritualul, ei, de fapt, controlează societatea în sine.

De asemenea, este important să reținem că în teologia ortodoxă dogmatică și simbolică întâlnim multe tabuuri acceptate drept teologumene, dar care, prin interpretarea ocazională atribuită, sunt acordate spiritului evangheliei numai la nivel declarativ, nu și la cel funcțional. Chiar dacă aceste tabuuri au uneori consecințe practice devastatoare, ele nu vor fi contestate, deoarece, pe termen lung, servesc intereselor de putere ale ierarhiei. Prin teologumenele propuse de Dionisie Areopagitul, ierarhia și-a reclamat un mandat celest, care nu a fost contestat în interiorul bisericii. Iar pentru că aceste interese sunt pe termen lung, nimeni nu îndrăznește să pună în discuție sau, Doamne ferește!, să șubrezească pretențiile de superioritate morală a clerului, chiar și atunci când reprezentanții ai clerului se comportă în mod inadecvat, ca niște eretici și demagogi, etalând un cinism teologic greu de imaginat.

De exemplu, din punctul de vedere al teologiei morale ortodoxe, patriarhul Kiril, chiar dacă nu folosește mitraliera să ucidă o femeie sau un copil ucrainian, îi ucide indirect, prin binecuvântarea armelor și prin binecuvântarea soldaților, conștient de faptul că mulți dintre aceștia nu sunt decât niște derbedei îmbrăcați în tunică militară, care nuucid în spirit de autoapărare, ci torturează, violează, fură și omoară din plăcere demonică și pentru că li s-a dat putere nelimitată. Dreptul canonic ortodox este ignorat, chiar dacă în teologia morală ortodoxă, atât uciderea directă cât și cea indirectă reprezintă păcate de moarte duhovnicească. Discută teologii ortodocși în mod deschis și asumat aceste aspecte? Foarte rar sau poate deloc!

Cât despre ruși, ca popor și cultură religioasă, nu despre decreștinare e vorba. Mai degrabă ar trebui să ne întrebăm dacă au fost vreodată creștinați în adevăratul sens al cuvântului.

Dacă privim în trecutul Rusiei (chiar și într-o manieră superficială), vom vedea că după creștinarea prințului Vladimir, în 988, cărțile de spiritualitate creștină răsăriteană, traduse din grecește, au rămas în cea mai mare măsură un privilegiu al elitei politice și monastice ruse. Impactul social al noii religii a fost minim și existent doar la nivel formal. Oamenii de rând au continuat să creadă în ritualuri și superstiții moștenite de la străbuni. Așa cum mărturisea teologul rus Alexandru Schmemann, deși rușii au fost spudeii grecilor, păgânismul a continuat să prospere sub plapuma creștinismului. După jugul mongol, elita rusă a impus teologia bizantină doar la nivel artistic, estetic și liturgic — dând naștere unor noi forme lipsite de fond. Mai târziu, după căderea Bizanțului

în 1453, teologia bizantină a fost folosită ca instrument politic în grandoarea Moscovei de a fi recunoscută drept cea de-a treia Romă. Din aceste motive, creștinarea rușilor a avut numai un impact politic și estetic, nu a transformat în mod fundamental mentalitatea rusului, în spiritul evangheliei.

Dacă rușii au contribuit cu niște idei la dezvoltarea teologiei ortodoxe, acestea au gravitat în primul rând în jurul dualismului primitiv și existențial, care a contrazis însăși ideea de iertare și reconciliere specifică evangheliei—un dualism proteic pentru politicile religioase rusești.

În al doilea rând, atitudinea rușilor față de lege a fost și a rămas una de repudiere, insistând, așa cum spunea teologul rus Vladimir Solovyov, pe ideea că păcatul este născut din lege și sugerând că păcatul nu ar mai exista, în cazul în care am elimina legea. Consecința logică a acestei atitudini este clară: acolo unde nu există lege, locul este ocupat de fără-de-lege. Aceste fărădelegi le vedem comise acum în războiul din Ucraina.

În al treilea rând, gândirea legislativă rusă a fost dintotdeauna una diadică. De aceea, în rezolvarea problemelor sociale și personale, rușii nu s-au raportat la existența unei legi înțelese ca mecanism terț, obiectiv și aplicabil fiecărui individ din societate. Rușii s-au raportat doar la legea făcută de fiecare competitor în parte. Competiția s-a desfășurat printr-un duel necinstit, evidențiind atât absența legii externe terțe, cât și prezența funcțională minimă a unui arbitru — de obicei un monah cu autoritate spirituală — care, adesea, din motive de siguranță personală, s-a dat de partea învingătorului, susținând legea acestuia.

De aceea, nu putem vorbi de un posibil efect pozitiv al celor zece porunci asupra gândirii lui Putin, a lui Kiril sau a unui soldat pornit să ucidă, să violeze sau să fure ceva de valoare.

Așadar, ortodoxismul rusesc a fost și rămâne superficial, deoarece puterea ritualului și a ceremonialului public au fost orientate către întărirea autorității elitei politice și religioase, în timp ce arta sacră rusă nu a fost suficientă pentru a elimina comportamentul primitiv, nomad și barbar al stepelor eurasiatice.

Nina Corcinschi: *Sadismul cu care rușii omoară, violează, torturează pe frații lor, ucrainenii, denotă, din punctul meu de vedere, o malformare gravă a umanului, o înfrângere a tuturor valorilor care întemeiază o civilizație. Literatura, artele ar trebui să ne facă mai buni, mai umani, deoarece expresia artistică „lucrează” la componente, precum sensibilitatea, imaginația, empatia, gândirea critică. Asistăm astăzi însă la atrocități inimaginabile, comise de ruși, și la un fenomen nu mai puțin periculos, la suite de susținători români ai agresiunii*

rusești. Ce credeți că a pierdut din vedere literatura, artele, disciplinele umaniste de-a lungul istoriei, din moment ce n-au putut elimina sau măcar diminua fenomenul barbariei în societatea contemporană?

Marian Gh. Simion: Ceea ce spuneți este trist, dar adevărat. Pentru a înțelege psihologia ce stă la baza raportului omului cu violența, a inabilității emoționale și cognitive a agresorului pentru empatie, nu cred că e suficientă o singură explicație. Vom înțelege mai bine lucrurile numai dacă apelăm la rezultatele cercetărilor, precum experimentul închisorii Stanford, teoria disonanței cognitive, efectul Stockholm și altele.

Binele, adevărul, frumosul—virtuți teologice ce țin nu numai de idealismul religios, dar și de creativitatea laică (arte vizuale, poezie, muzică), reprezintă partea frumoasă a omului.

În piramida lui Maslow, toate aceste valori se situează la vârful piramidei, unde omul atinge autorealizarea. Dar, până a ajunge acolo, omul are nevoie de siguranță fizică, de dragoste și apartenență, are nevoie de autorespect. Când individul este privat de toate aceste nevoi de bază, el, de cele mai multe ori, nu mai este generos, empatic, ci se reîntoarce la starea de primitivism și gândește cu creierul reptilian. Nu cred că disciplinele umaniste au pierdut din vedere idealul de a face lumea mai bună. Educarea omului, în sensul plener al expresiei, presupune nu doar efortul învățătorului, ci, mai ales, efortul elevului. Iar mulți elevi ai disciplinelor umaniste rămân pur și simplu surzi în raport cu mesajul acestora.

Omul care aprobă atrocitățile comise de Rusia împotriva Ucrainei este o ființă frustrată și neîmplinită ontologic, pe care o „împlinește” suferința celui-lalt. El își etalează prostia și răutatea, pentru că vrea să compenseze un gol, în raport cu semenul său educat, rafinat, talentat, manierat, care întruchipează binele, adevărul și frumosul.

Nina Corcinschi: *Ce raport mai există astăzi între istorie și sacralitate?*

Marian Gh. Simion: Întrebarea este una complexă, deoarece atinge problematica eternului sacru și a temporalității istorice în procesul de formare a identității colective. Subiectul e prea amplu, pentru a putea fi dezvoltat aici (poate, într-o altă discuție). Cert este faptul că istoria întotdeauna este scrisă de învingători, iar dacă istoria nu este contrazisă în timp util de evenimente contradictorii – devine sacralizată, iar protagoniștii ei devin mit și legendă. De aceea, mulți analiști suspectează că Putin vrea să scrie propria lui istorie—inspirat probabil de brutalitatea legendară a lui Ivan cel Groaznic — și să devină o persoană mitică, o emblemă a rusului etern.

Marian Gh. Simion este doctor în politica internațională și drept, al Universității Northeastern din SUA și deține un postdoctorat în religii comparate, fenomenologie și diplomatie religioasă, de la Universitatea Harvard, unde este și cadru didactic, din 2006.

Este autorul studiilor: *Metodologia cercetării în studiile de pace ortodoxe. Manual universitar* (2016), *Religion and public policy: human rights, conflict, and ethics* (2015), *Religion in political conflict: a constructivist theoretical model for public policy analysis, design and implementation* (2012), *Overcoming violence: religion, conflict and peacebuilding* (2010), *Tracing contours: reflections on world mission and Christianity* (2010).

PROZA LUI VLADIMIR BEȘLEAGĂ ÎN LUMINA MITOCRITICII

Margareta CURTESCU

Creația lui Vladimir Beșleagă a cunoscut multiple și diverse interpretări, exegeza literară acordându-i o atenție generoasă (în acest sens, a se vedea studiile critice, semnate de Nicolae Bilețchi, Ion Ciocanu, Alexandru Burlacu, Ana Ghilaș, Ion Simuț, Andrei Țurcanu, Aliona Grati, Maria Șleahitișchi, Felicia Cenușă, Oxana Gherman). Ce s-ar mai putea spune nou la acest capitol? – se întreabă Nadejda Ivanov în volumul *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*¹ și, pentru a evita reiterarea unor concepte și idei emise anterior, interpretează romanele *Zbor frânt*, *Viața și moartea nefericitului Filimon...* și *Jurnalul de vise* (nepublicat) al prozatorului în dimensiunea unei lecturi psihoarhetipale, cu ecouri din simbologia literară. În capitolul *Prolegomene metodologice*, autoarea își explică astfel perspectiva exegetică: „Obiectul nostru de studiu este unul ce ține de domeniul sensibilului ca orizonturi imagine de cunoaștere. Prin urmare, ne interesează mai mult manifestările de profunzime ale imaginilor literare din creația lui Vladimir Beșleagă decât aspecte pur estetice ale creației sale” (p. 11). Ca un ultim accent și un rezumat pertinent al disimulărilor din volum, postfața include dialogul tinerei cercetătoare cu maestrul, în care sunt punctate și explicate detalii relevante din viața și creația scriitorului nanogenar.

Expuse exhaustiv și convingător, ideile din studiu se regăsesc în zonele gândirii mitice, ale reprezentărilor arhetipale și ale semnificațiilor mito-poetice. Disocierile din capitolele „*Zborul frânt*” între *dislocarea memoriei și regăsirea ființială*, *Reconstituirea sinelui și chemarea feminității*, *Amintirile ca rostire a ființei*, *Drama copilului interior*, *Reprezentări și experiențe arhetipale ale apei*, „*Viața*” și „*Moartea*” *nefericitului Filimon sau aspirațiile unității primordiale* se pliază pe conceptele de *arhetip*, *inconștient*, *imaginar*, *anima*, *sine individual*, *sine colectiv*, *relația suprapersonală autor-operă* etc. Structurate în

1 Nadejda Ivanov. *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*. Chișinău: Știința, 2021.

conformitate cu aceste noțiuni teoretice și subordonate opiniilor personale, conținuturile volumului conceptualizează aspecte inedite ale demersurilor românești, orizontul interpretativ incluzând valorificarea unor elemente textuale de profunzime. În acest sens, sunt urmărite și explicate calea individuației personajelor, scindarea și regăsirea ființială a lui Isai din *Zbor frânt*, reconstituirea sinelui lui Filimon prin actualizarea factorului feminin reprimat, impactul rememorării în refacerea ontologică a aceluiași nefericit Filimon; comentate pertinent reprezentările arhetipale ale apei în ambele romane, relevantă drama copilului interior cu referință la ambii protagoniști etc. – toate coagulând o arie complexă a problematicii. În acest mod, este reliefat clar referentul investigației, autoarea afirmând că „Cercetătorului imaginarului îi revine sarcina să deslușească împreună cu protagoniștii romanelor universul lor nocturn, abisal, să găsească legătura dintre o imagine simbolică recurentă, obsesivă și natura conflictului său interior, să proiecteze o „punte” de înțelegere a figurilor mitologie, arhetipale și a trăirilor originare” (p. 16).

Trecute prin grila mitocriticii, a unor teorii notorii, interpretate, în special, „sub aspectul psihologiei analitice jungiene”, romanele de introspecție ale lui Vladimir Beșleagă dobândesc conotații noi, căci exegeta le inventariază nivelele subiacente aplicând „alte instrumente analitice decât cele reduționiste puse la dispoziția criticii de text, instrumente care să dezvolte subsidiarul psihicului și relația acestuia cu inconștientul colectiv” (p. 13). Perspectivă indusă de arhetipologia literară îi conferă profunzime cercetării, Nadejda Ivanov propunându-și să exploreze imaginarul artistic al prozatorului, să dezlege enigmaticele ontologice ale protagoniștilor Isai și Filimon, să le releve efigiile labirintice, structurile psihice scindate, să interpreteze imaginile recurente din opera scriitorului. Incursiunea în labirinturile interioare ale personajelor o conduc pe autoare spre concluzia că „Atât Isai, cât și Filimon sunt brusc capturați de un blocaj existențial-ontologic, din care nu vor fi eliberați până nu-și vor răspunde la întrebarea fundamentală: cine sunt eu? Singura cale spre sine reprezintă conectarea prezentului la trecut. Prin fluxul conștiinței, al memoriei involuntare, se descătușează limitele și se intensifică actul pătrunderii în profunzimea inefabilă a eurilor protagoniștilor. E drumul spre abisurile ființei, spre copilărie și *copilul interior*”. (p. 59)

Interioritățile scindate ale lui Isai și Filimon nu sunt considerate doar cazuri separate, accidentale, ci, raportate la contextele social și cultural din care fac parte, își extind semnificațiile până la ideea de traumă colectivă. În capitolul *Amintirile ca rostire a ființei*, conceptul este ilustrat prin punerea în relație antitetică a imaginilor maternă și paternă din ambele romane. În opi-

nia cercetătoarei, „Făptura mamei va iniția neofitul în decriptarea codurilor și simbolurilor din labirintul conștiinței, va rupe vraja fricii de moarte”, în schimb, tatăl este „*factorul distructiv*, expresia regimului totalitar comunist, căci „ajunge (...) să captureze și să necrozeze conștiința protagoniștilor, provocându-le o viață schizoidă și plină de frici” (p. 47). În aceeași ordine de idei, susține autoarea, „Simbolurile romanului *Viața și moartea nefericitului Filimon...*, publicat în 1988, încearcă demascarea condiției terifiante a individului capturat în acest stat totalitar ...” (ibidem).

După lectura studiului, ceea ce se remarcă, în primul rând, este că Nadejda Ivanov reușește să organizeze o cercetare punctuală, să o conducă atent, cu precauție – pentru a nu depăși niște limite și a nu aluneca în speculații inutile. În același timp, sunt delimitate clar *axa exegetică* și *algoritmul de analiză*, susținute de comentariile pertinente ale conceptelor lui Carl Gustav Jung, Gilbert Durand, Mircea Eliade, Gaston Bachelard, Corin Braga ș. a., fapt ce fundamentează teoretic demersul științific și îi imprimă unitate. Cititorului avizat i se propune un prețios dosar de receptare critică a unor subiecte ce țin de trierea psihanalitică a universului ficțional al operei literare, în fine, de „hermeneutica profunzimilor”.

Rezultat dintr-o lectură percutantă a romanelor *Zbor frânt* și *Viața și moartea nefericitului Filimon...* și din dificila operație care a presupus descifrarea imaginarului oniric al manuscrisului *Jurnalul de vise*, studiul *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine* aduce în prim-plan cercetarea racordată la tenebrele imaginarului artistic, la oscilațiile neînțelese ale ființei abisale, la un teritoriu psihic deopotrivă complex și fascinant, ceea ce-l determină pe Corin Braga să afirme că „Nadejda Ivanov este o promotoare a acestor abordări inovative, pe care o aplică cu inteligență și finețe operei complexe a lui Vladimir Beșleagă”. În acest sens, plasată în orizontul mitocriticii, trecută prin prisma manifestărilor ființiale, proza scriitorului basarabean îi deschide lectorului profunzimi nebănuite și noi valențe conotative.

Remarcăm calitatea demersului explicativ, succesiune logică a ideilor, prezența argumentului plauzibil, în vederea proiectării unei imagini cât mai complete a imaginarului artistic al lui Vladimir Beșleagă. Evidențiate riguros, ideile sunt susținute prin numeroase referințe la operele teoretice și prin exemple selectate din proza scriitorului, ceea ce îi probează autoarei abilitățile de cercetare și cele analitice. Nadejda Ivanov reușește astfel să configureze un sistem de idei explicit, racordat la un cadru teoretic clar definit, evaluat într-o perspectivă interpretativă echilibrată și probat, la diferite niveluri, în textele românești.

O INVESTIGAȚIE PSIHANALITICĂ JUNGIANĂ A OPEREI LUI VLADIMIR BEȘLEAGĂ

Olesea GÎRLEA

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7427-3509>

Studiul Nadejdei Ivanov *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*, apărut la editura Știința în anul 2021, este centrat pe drama personajelor scriitorului basarabean și pe structurile mitice (care implică mitanaliza în accepția lui G. Durand). Autoarea pornește de la un demers de analiză psihologică întreprinsă de cercetătoarea Ana Ghilaș și de la dimensiunea hermeneutică a straturilor de profunzime dezvoltată de criticul Andrei Țurcanu; face referire la reprezentările mitice proiectate în traumele unor personaje din proza lui Vladimir Beșleagă, în special a unor imagini recurente.

Cartea este dialogică și face conexiuni la unele polemici neîncheiate ivite încă din procesul de susținerea a tezei de doctor al autoarei despre proza lui Mircea Eliade cu titlul *Arhetipul animus-anima în proza lui Mircea Eliade*, confesiune pe care o remarcăm la pagina 14 a studiului de față, prin care autoarea și-a păstrat dreptul la replică și oferă explicațiile de rigoare peste ani: „La acel moment, grila de interpretare aplicată asupra prozei lui Mircea Eliade a stârnit nedumeriri în rândul unor cercetători de la noi, care au pus mai degrabă incidența cercetării pe seama unor, zise, „elucubrații” și viziuni precare asupra investigațiilor specifice profunzimii psihologice, afirmații bizare urmate de altele de același gen: „Ce poate avea în comun Eliade și Jung pentru a putea fi puși într-o teză de doctorat?” Acest tip de afirmații nu doar că au demonstrat nepregătirea specifică din domeniul cercetării imaginilor arhetipale din perspectiva psihologiei jungiene, dar s-au dovedit în timp că sunt nefondate, această modalitate impusă de noi în discursul criticii basarabene fiind în momentul de față îmbrățișată și de alți colegi de breaslă ca ceva firesc”. La sfârșitul studiului Nadejdei Ivanov (la pagina 101) găsim inserată ideea clară că pentru Mircea Eliade, Jung a fost un reper intelectual și un model în cercetările sale la care a făcut referință constant: „Este marele merit a lui Jung de a fi depășit psihanaliza freudiană plecând chiar de la psihologie și de

a fi restaurat astfel semnificația spirituală a imaginii” (apud. Eliade, *Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul religios*, București: Humanitas, p. 18)

Autoarea își propune și reușește cu prisosință să găsească o legătură dintre o imagine simbolică recurentă, obsesivă și natura conflictului interior. Întrebarea aparent retorică: Ce se mai poate scrie despre primul roman al lui Vl. Beșleagă, dacă de la debut s-au publicat câteva studii și monografiile? își găsește răspuns pe parcursul cărții.

Nadejda Ivanov își propune o investigație psihanalitică jungiană a protagonistului (Isai) și a celorlalte personaje din romanul *Zbor frânt* (Ile, mama, bunicul, fiul). Prin acest mod de abordare, personajele au nu doar o funcție narativă, ci și una simbolică, transcendentă. Autoarea urmărește traiectoria procesului psihologic al reconstrucției Sinelui protagonistului, simbolurile arhetipale sugerate de contextul romanului, decodifică mesajul inconștient furnizat de simboluri și imagini. Spre deosebire de predecesorii critici (Al. Burlacu, A. Grati, A. Țurcanu, O. Gherman ș. a.) care urmăreau dominantă narativă în romanul lui Vl. Beșleagă, autoarea își propune să pună accentul pe procesul de individuație al personajelor.

Romanul *Zbor frânt*, în viziunea autoarei, reprezintă o conștiință a epocii, tema războiului și a repercusiunilor asupra omului, relațiile familiale (mamă - frate, tata, sora), itinerarul căutării fratelui, imaginile tulburătoare din inconștient. Fracturile din inconștientul lui Filimon din romanul *Viața și moartea nefericitului Filimon* constituie subiect de investigație prin care se realizează transcenderea lui din realitatea cotidiană în una simbolică, autoarea supune investigației figura emblematică a mamei, amintirile, trăirile, experiențele personajelor.

Merită a fi menționate conceptele teoretice cu care operează în acest studiu, și anume, *arhetipul* (în accepție jungiană), *visul*, *casa*, *bătrânul înțelept*, *umbra*, *mama*, *tatăl*, *sinele*, *frații gemeni*; conceptele arhetip de *apă* și *casă* (în accepție bachelardiană) pe care autoarea le explică în subsolul paginilor studiului, evitând astfel unele neînțelegeri și confuzii ai termenilor. Impresionează și inventarul bibliografic la zi, cu sursele cele mai recente în domeniul explorării imaginarului, cum ar fi *Cartea roșie* a lui C. G. Jung (studiu important, care lipsește în bibliotecile din Chișinău), studiile lui Corin Braga *Zece studii de arhetipologie și Psihobiografii*, volumele lui C. G. Jung apărute în seria *Opere complete* la editura Trei din București, studiul lui Neumann, J. J. Wunenburger, Heinrich Zimmer, Lavinia Bârlogeanu, Marie Louise von Franz.

Amintirile și memoriile în care sunt ancorate evenimentele tragice sunt

parte a investigației procesului de individualizare, la fel și relația afectivă cu mama e unul din elementele cheie ale interpretării prozei lui Vladimir Beșleagă de către autoare. La nivel de strategie textuală nararea fragmentară, discursivă a evenimentelor din romanele lui Beșleagă (*Zbor... și Moartea...*), suita de interogații sunt un indiciu al intruziunii în partea umbrată a personalității, în trecutul copilăriei, care provoacă cumplita suferință interioară, proba inițierii în cunoașterea lui Filimon. Autoarea realizează paralele și găsește relații de similitudini dintre romanele lui Vl. Beșleagă și romanul alegoric *Trei ceasuri în iad* de Savatie Baștovoi, *Despre eroi și morminte* de Ernesto Sabato, *Noi* de Evghenii Zamiatin, *Siddhartha* de Herman Hesse.

Una dintre concluziile individuale ale Nadejdei Ivanov, care se impune ca o marcă în domeniul interpretărilor critice, este faptul că autoarea consideră, pe bună dreptate, că romanele *Zbor frânt* și *Viața și moartea nefericitului Filimon* depășesc limitele unor romane psihologice și se încadrează în tipologia romanelor de introspecție. Decriptarea mesajului latent al imaginii simbolice a apei, constituie un alt demers de investigare al Nadejdei Ivanov, acesta este un indiciu clar că în pofida numeroaselor abordări critice, astăzi se mai poate spune ceva nou și original despre opera scriitorului basarabean.

Flashback-urile din memoria personală, memoria altor personaje și memoria colectivă, care persistă în monologurile interioare ale personajelor sunt indicii ale fracturii identității personale și naționale. Autoarea explorează conceptul de *vis* în explicație jungiană în care *mama, tatăl, casa, femeia străină* constituie simboluri cheie din *Jurnalul de vise* al scriitorului Vl. Beșleagă. După cum se știe metoda comparatistă a viselor pacienților era asociată de Jung cu fragmente din substratul mitologic, cultural, religios al imaginilor onirice.

Impresionează și modestia autoarei care menționează că a reușit să comenteze o mică parte din „spontaneitatea trăirilor și a semnificațiilor” din *Jurnalul de vise* și lansează un apel către cititorul și cercetătorul literar: „să plonjeze cu temeritate în această matrice creatoare insolită cu încrederea întâlnirii într-o lumea a abisurilor umane și a regăsirii dincolo de eul conștient și analitic al scriitorului Vl. Beșleagă, a unor zone ființiale nocturne revelatoare” (p. 102), să exploreze în subteranele sufletului, acea *umbră* (concept jungian) a personalității prin care se dezvăluie partea întunecată a individului.

În loc de postfață autoarea propune un dialog literar cu Vladimir Beșleagă, în care abordează subiectul jurnalelor pe care le ține domnia sa, detalii și confesiuni despre felul cum au fost scrise romanele *Zbor frânt* și *Viața și moartea nefericitului Filimon*, momente și explicații biografice

În pofida disensiunilor care au apărut la susținerea tezei sale de doctorat, Nadejda Ivanov nu s-a retras într-un con de umbră, ci a găsit argumente concludente la replicile de atunci, mai mult decât atât a venit cu un studiu nou și consistent, prin care demonstrează că astăzi se mai pot face cercetări temerare prin aplicarea unei grile de lectură arhetipală mit- și psihanalitică.

Referințe bibliografice:

1. **IVANOV Nadejda.** *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*, Chișinău: Știința, 2021.

DICȚIONARUL ENCICLOPEDIC AL SCRITORILOR BASARABENI. PORTRERE LITERARE

Miroslava METLEAEVA (LUCHIANCIKOVA)

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1404-6598>

VADIM CIRKOV: PE CONTRASENS

Numele acestui scriitor nu este prea cunoscut cititorului contemporan din Republica Moldova, dar merită să fie amintit, fiindcă creativitatea lui se deosebește de viziunea susținută de reprezentanții realismului socialist din perioada nu așa de îndepărtată de primele decenii ale secolului al XXI-lea.

VADIM CIRKOV, scriitor, jurnalist, scenarist de limba rusă, membru al Uniunii Jurnaliștilor, Uniunii Scriitorilor din Moldova și Uniunii Scriitorilor din fosta URSS (1984), s-a născut la 18 noiembrie 1933 în orașul Viatskiye Poleany, regiunea Kirov, Rusia. Tatăl, Alexei Vasilievici, a fost căpitanul comunicației fluviale, a pierit pe front în 1942. Mama, Klavdia Vasilievna (născută Kalsina), a muncit în calitate de contabilă toată viața. În 1945, împreună cu mama și tatăl său vitreg, Vadim Cirkov a plecat la Cernăuți. În 1952 și-a făcut studiile la Școala de marină militară din Sevastopol. Și-a onorat serviciul militar în Sevastopol. În 1956 a fost admis la Institutul Pedagogic din Odessa. După absolvire, a devenit profesor la Școala Superioară Maritimă din Odessa. În 1960 s-a mutat la Chișinău. A lucrat ca jurnalist la ziarele: „Tineretul Moldovei”, „Moldova sovietică”, „Tânărul leninist”, „Chișinăul de seară”, precum și ca scenarist la Studioul de cinema „Moldova-film”: a scris peste 20 de scenarii pentru filme documentare.

Prima carte *Здесь ключ от города. Повести* (Aici e cheia orașului. Povestiri) a fost publicată în 1977, iar după aceasta au fost publicate cărțile pentru copii: *Снежных дел мастера* (Meșterii zăpezii), *Доброе племя индейцев Сиу* (Tribul bun al indienilor Siu), *Этот смешной народ воробьи* (Acest popor amuzant vrăbiile), *Вот столечко тигра* (Iată un pic de tigrul), *Разве можно жить без приключений?* (Oare e posibil să trăiești fără aventuri?) etc. Din 2000 locuiește în New York, SUA.

Primele două lucrări ale lui V. Cirkov: *Страна недописанных сказок* („Țara poveștilor neterminate”) și *Семь акварелей с острова Гризоль* („Șapte acuarele din insula Grisol”) au fost publicate în 1977 de editura din Chișinău „Literatura Artistică” sub titlul general *Здесь ключ от города. Повести* („Aici e cheia orașului”). De atunci nu au mai fost reeditate. În dicționarul biobibliografic *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях. XIX — начало XXI веков* („Literatura rusă din Moldova în persoane și personalități. Sec XIX – începutul sec. XXI”) (2003) Vadim Cirkov este prezentat ca prozator pentru copii. Cu toate acestea, maniera specială fabuloasă de a scrie a lui Vadim Cirkov, în cele mai interesante lucrări ale sale din perioada tinereții, presupune nu numai un text concret într-o formă concretă, ci și un subtext complex și complet ambiguu. O abordare superficială a operelor menționate mai sus minimalizează măiestria artistică a scriitorului.

Mihai Cimpoi în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (p. 278) notează: „Drumul spre Centru pentru omul de cultură de altă limbă din provincie, un drum cu bariere psihologice: conștiința că aparține altei culturi și că trebuie să se sincronizeze cu procesele evolutive ale acesteia trebuie să se împace cu conștiința apartenenței la un alt mediu geocultural (și geopsihic evident)”. Vadim Cirkov a fost, probabil, singurul autor de limba rusă din Moldova din anii '70 ai secolului al XX-lea, care a actualizat nu rolul „vechi” al scriitorului ca reprezentant al poziției „adevărate”, dar a demonstrat capacitatea de a înfățișa lumea într-un alt mod.

Opera unor personalități importante din acea vreme: Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache, Ion Druță și Aureliu Busuioc, care, spre deosebire de normele dominante, au manifestat un interes față de existența umană interioară, au influențat proza lui Vadim Cirkov, scriitorul cunoscându-le îndeaproape.

Primele povestiri reflectă, de asemenea, influența fluxului literar al așa-numitei generații „Ochiul al treilea” a poezilor și prozatorilor moldoveni, care au contestat tirania realității atunci când pseudo-realismul a atins un punct critic și a servit drept pretext pentru schimbările radicale în literatură. Combinarea

realismului cu elementele modernismului și anticiparea tehnicilor postmodernismului constituie unitatea armonioasă a primelor lucrări ale lui Vadim Cirkov.

Pe măsură ce înaintăm spre sfârșitul primei nuvele din cartea *Здесь ключ от города* („Aici e cheia orașului”), aflăm că autorului i-au trebuit 14 ani ca să scrie *Страна недописанных сказок* („Țara poveștilor neterminate”). Aici se simte un puternic subtext, legat de modul de viață spirituală a cetățenilor în perioada postbelică. Personajele din povești se simt... defecte. Sunt *neterminate* de autorul anterior al poveștii și, prin urmare, apelează la personajul principal, un jurnalist, pentru a termina de scris viața lor. Ei înșiși sunt incapabili s-o schimbe creativ și așteaptă apariția cuiva care le poate diversifica lumea lor încremenită. În orașul Muscat, inventat de el, locuitorii au abandonat inscripțiile NO EXIT pe ușile teatrelor, cinematografele și altor locuri publice, înlocuindu-le cu – EXIT ESTE, DAR NU AICI. „Așa”, scrie autorul, „este mai plăcut de lecturat, fiindcă rămâne o speranță”.

Семь акварелей с острова Гризоль („Șapte acuarele din insula Grizol”) este o poveste despre o călătorie peste Marea Neagră a unui bărbat adult și a unui băiețel care, pentru prima dată, a mers atât de departe de casă fără mamă. Ce poate atrage cititorul într-o narațiune care nu este bogată în evenimente? Cititorul intuiește că bărbatul este un prieten apropiat al mamei băiatului. Acesta decide să-și dedice vacanța unei călătorii cu un băiat aflat în preadolescență, când, de fapt, tatăl copilului ar trebui să fie pe aproape, dar acesta a murit. Iar omul își asumă acest rol. I-a reușit? În povestire aproape nu există dialoguri. Adultul joacă conștiincios rolul unui om stereotipic: este moderat nepolitic, moderat familiarizat cu așteptările băiețești de aventură.

În același dicționar - îndreptar bibliografic *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях. XIX — начало XXI веков* este notat: «Для творчества В. Чиркова характерны глубокое знание психологии ребенка, увлекательный сюжет, сочетающийся с богатым познавательным материалом, тяга к научной фантастике. Лукавая улыбка, доверительная интонация, тонкий юмор неизменно присутствуют на страницах его добрых книг” (Opera lui V. Cirkov se caracterizează printr-o cunoaștere profundă a psihologiei copilului, o intrigă fascinantă, combinată cu materialul bogat informativ, o atracție spre literatura științifico-fantastică. Un surâs șiret, o intonație confidențială, un umor subtil sunt prezente invariabil pe paginile cărților sale amabile – trad. n., p. 280). La Mihai Cimpoi găsim: „Scriitorul rus din Basarabia a fost obligat, la diferite etape, să fie **ideologul** culturii sale sau chiar purtătorul ideologiei oficiale. Firește, scriitorii veritabili au evitat

astfel de implicări păgubitoare pentru talent” (p. 279). Vadim Circov a fost unul din acele personalități.

La New York, unde scriitorul trăiește din 2000, activitatea artistică a acestuia a continuat. Scriitorul are o nouă colecție de basme și aventuri: *Учёные труды профессора Догадайкина (доктора гео-био-фило-было-фантазмантиас-параболических наук* („Lucrările științifice ale profesorului Dogadai-kin (doctor în științe geo-bio-phylo-bylo-fantas-mantas-parabolice”), o colecție de basme *Страшно, весело, чудесно!* („Înfricoșător, distractiv, minunat!”), care a fost publicată într-o carte la Editura „Слово-Word” din New York.

Opere:

Снежных дел мастера (Meșterii zăpezii). Chișinău: Lumina, 1970, 72 p.
Этот смешной народ воробьи (Acest popor amuzant vrăbiile). Chișinău: Lumina, 1972, 31 p.

Здесь ключ от города. Повести (Aici e cheia orașului. Nuvele). Chișinău: Literatură artistică, 1977. 179 p.

Доброе племя индейцев Суу (Tribul bun al indienilor Siu). Chișinău: Literatură artistică, 1980, 114 p.

Вот столечко тигра (Iată un pic de tigrul). Chișinău: Literatura artistică, 1982, 90 p.

Дай оглянись (Lasă-mă să mă uit în urmă). Chișinău: Literatura artistică, 1984, 186 p.

Разве можно жить без приключений? (Oare e posibil să trăiești fără aventuri?). Chișinău: Literatura artistică, 1986, 182 p.

Возвращение Пэкалэ (Întoarcerea lui Păcală). Chișinău: Literatura artistică, 1989, 180 p.

Семеро с планеты Коламба (Cei șapte de pe planeta Colamba). Chișinău: Hyperion, 1991, 318 p.

Фиолетовая весна (Primăvara mov). Chișinău: Negociator, 1999, 52 p.

Страшно, весело, чудесно! (Înfricoșător, distractiv, minunat!). New York: Слово-Word, 2004, 116 p.

Proza scurtă a scriitorului este publicată în ziarele literare din SUA, Israel și Rusia. În 2014, *Altaspera Publishing & Literary agency INC* din Toronto, Canada, a publicat cartea *Таинственный полуостров (Peninsula misterioasă)*, inclusiv trilogia *Кукурузные человечки (Puștii din porumb)*; *Рассказы дяди Миши-одессита (Povestirile unchiului Mișa din Odesa)*; *Как ветер поскользнулся (Cum a alunecat vântul)*.

În concluzie, subliniem că toată bibliografia este scrisă în limba rusă. Observăm că opera scriitorului n-a atras atenția criticii autohtone, de asemenea, și publicistica lui Vadim Circov din anii '90 a secolului trecut venea în contrast cu ideologia veche a totalitarismului.

Referințe bibliografice:

1. **Белых Е.** *Снежных дел мастера (Meșterii zăpezii)*. În: *Детская литература*, 1974, № 1, с. 64.
2. **Продан Р.** *Явь и сказка (Realitatea și basmul)*. În: *Вечерний Кишинёв*, 1978, № 23.
3. **Щербак Е.** *Тебе подарен город (Ți-a fost dăruit un oraș)*. În: *Молодёжь Молдавии*, 1978, № 23.
4. **Бурдюжа З.** *Почему ветер не стал почтальоном (De ce vântul nu a devenit poștaş)*. În: *Кодры*, 1984, № 4, с. 148-149.
5. **Димитренко Е.** *Взором острым и внимательным (Cu o privire pătrunzătoare și atentă)*. În: *Вечерний Кишинёв*, 1985, № 9.
6. **Розенштрах А.** *Пэкалэ – новый и вечный (Păcală – cel nou și etern)*. În: *Советская Молдавия*, 1989, № 24.
7. **Лефтер Э.** *О Чиркове В. (Despre Cirkov V.)*. În: *На стыке веков и культур*. Кишинёв: Ruxanda, 2000, с. 76-82.
8. **Шпак И. И.** *О Чиркове В. (Despre Cirkov V.)*. În: *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях. XIX — начало XXI веков. Библиографический словарь-справочник*. Авторы-составители К. Шишкан, С. Пынзару, С. Прокоп. Кишинев: Инесса, 2003, с. 280-281.
9. **Метляева М. Г.** *Против течения: о творчестве Вадима Чиркова, русского прозаика Молдовы последней трети XX века (Pe contrasens: despre opera lui Vadim Circov...)*. În: *Лингвориторическая парадигма: теоретические и прикладные аспекты*, Сочинский государственный университет, 2015, № 20, с. 116-122.

Mențiuni:

Premiul Național Literar „Золотое перо Руси” (*Penița de Aur a Rusiei*) – 2007, pentru povestirea *Чудесный мост (Podul minunat)*.

Premiul național literar pentru copiii „Заветная мечта” (*Visul drag*) – 2007-2008, pentru cea mai bună lucrare de *science fiction* sau *fantasy* – povestirea *Охотники за пришельцами (Vânătorii de extraterestri)*.

Premiul Național Literar „Золотое перо Руси” (*Penița de Aur a Rusiei*) – 2010, la nominalizarea „Basm” – pentru *Учёные труды профессора Догадайкина* (Lucrările științifice ale profesorului Dogadaikin).

Premiul literar „Mark Aldanov” – 2011, de la New Journal Corporation (New York, SUA) pentru nuvela *Белогвардеец (Albgardistul)*.

NOTA: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

LIUBA DIMITRIU: O VOCE SUAVĂ ÎN FORUL SPIRITUAL BASARABEAN

Oxana GHERMAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-2599>

Poeta Liuba Dimitriu s-a născut pe data de 1 ianuarie 1901, în s. Ciucur-Mingir, Tighina, în familia Vasilisei (de origine greacă) și al lui Lazăr Dimitriev (bulgar), funcționar în accizele statului. Absolvește liceul din Comrat și se stabilește la Chișinău, unde devine funcționară la Arhiepiscopia (1916), apoi la Inspectoratul PTT (1918). La vârsta majoratului, Liuba Dimitrieva își românezează numele și începe activitatea literară, fără a avea intenția să publice. Se angajează la Primăria Chișinău în calitate de translatoare (1919-1923), lucrează la Prefectura poliției (1923-1930). Se stinge din viață la nici 30 de ani, după o boală incurabilă (22 martie 1930, Chișinău). Volumul „Crinii Basarabiei” îi apare postum (1931), la inițiativa redevabilului critic și istoric literar Ovid Densușianu.

SCRIERI: *Crinii Basarabiei. Poezii postume* (1920-1930), Chișinău, 1931; *Stânca vieții, La mormântul marelui poet, Tu, Nistrule!..., Urâtul!* (versuri), „Columna”, 1984, 4-6; *Numai unul*, versuri, „Orizontul”, 1989, 2; *Satul doarme, Graiul neamului*, versuri, „Caiete critice”, 1994, 1-3.

Descendentă dintr-o mamă de origine greacă și un tată bulgar, Liuba Dimitriu își apropriează o identitate basarabeană pe care o anunță în mod declarativ prin poezia sa patriotică, elogiul lirice ale simbolurilor naționale (*Graiul neamului, Stema țării, Jurământul, Cântec de seară* ș.a.), texte în care cuvintele „doina”, „dorul”, „stema”, „tricolorul” nu se află doar în armonie sonoră și semantică, ci și axiologică. Versul clasic, simetric, rimat și ritmat, aflat în echilibru prozodic, subtilizează o „poezie ce a conjugat în chip ciudat un filon eminescian, un altul mesianic al lui Goga și un al treilea simbolist, de finețuri plastice, profunzimi de sunete, parfumuri, irizări solare și gingășii florale” (Mihai Cimpoi). Autoarea cultivă în special oda patriotică, încheind perioada de eflorescență a acestei specii în literatura română.

Liuba Dimitriu manifestă sensibilitate față de ritmul vieții rurale și atmosfera feerică a satului noaptea (*Satul, Satul doarme*), elogiază plaiul românesc în poezii pline de entuziasm și însuflețire patriotică: „Că nu e colț de rai pe lume/ Mai plin de flori și ape moi,/ Ca țara noastră-al cărei nume/ Și-n cer îl vom purta cu noi” (*Cântă Mureșul*), versuri în care cuvântul „țară” are o semnificație integratoare, însemnând spațiul românesc de pe ambele maluri ale Prutului. Pământul natal, Basarabia, Prutul devin personaje lirice. Prutul reprezintă feblețea persoanei poetice a Liubei Dimitriu, un simbol al masculinității, care exercită o anumită putere de atracție: „Prutule cu ochi de foc,/ Ia-mă, dragă, de mijloc/ Și mă du cu tine-n crâng/ Toată vara flori să strâng./ Pentru tine numai crini,/ Pragul să-l feresc de spini,/ Pentru mine flori de fragi,/ Apele-mi să-fi fie dragi” (*Cântec de dor*). Dacă Prutul este amantul ființei feminine, Nistrul manifestă o forță tutelară, paternă. Poeziile în care predomină motive și simboluri acvatice iau forma unui lirism delicat, Pan-erotic, care provine dintr-o energie creatoare alimentată din natura plaiului natal față de care poeta simte un profund atașament spiritual. Motivele acvatice – Prutul, Nistrul – sunt pretexte de elogiare a frumuseții patriei (*Tu, Nistrule!*); Mureșul produce o vibrație sufletească asociată sentimentului de bucurie, euforie (*Cântă Mureșul*); Oltul este un „maestru” al simfoniei vegetale, dar și motivul eternizării prin armonizarea trupului cu natura după moarte: „Oltule, dacă m-oi duce/ Să-mi fac patul peste nori,/ Pune-mi doina ta sub cruce,/ Ca să-mi ție loc de flori.” (*Doina Oltului*). O altă odă închinată stihiei apelor este poezia *Dunării*. Ca și apele din circuitul naturii, lacrimile omului sunt absolut indispensabile ființării: „Toate apele credinței/ S-ar preface-n munți de gheață,/ Iar din salba biruinței/ N-ar rămâne fir de ață.” (*Fără ea*). Lacrimile semnifică actul de erupere, de eliberare sufletească, de fertilizare a spiritului creator prin apropiere de moarte, or suferința o determină ființa poetică să „se oglindească narcisic în... apa amară a Morții” (M. Cimpoi).

Liuba Dumitriu, care, așa cum remarcă cercetătoarea A. Grati, „face uz larg de recuzita romantică”, sintetizează o serie motive eminesciene precum: stelele asociate visurilor înălțătoare, luna raportată veșniciei, plopul ca simbol al singurătății, apele cu nuferi ca modalitate de autorefectare, melancolia contemplativă, împăcarea cu destinul ș.a. Marcate ingenuitatea vârstei, multe din poeziile erotice reflectă reacțiile senzoriale sau afective ale poetei față de tot ce pulsează în jur, tot ce emană energie. Crinii se asociază jocului iubirii, încântării, euforiei erotice. Poezia de dragoste a Liubei Dimitriu declamă „o iubire ce arde ca jarul”, al cărei adresant este bărbatul „urât”: „Așa urât, cum

zici că ești,/ Și piatra mă-nțelege,/ Că-n ochii mei tu prețuiești/ Mai mult decât un rege.// Și soarele, cât un pitic,/ Din valuri când răsare,/ Pe lângă tine și mai mic/ Decât o stea-mi apare.” (*Așa cum ești...*). Raportarea femeii la alteritatea masculină se consumă în declarații de admirație, dar și în expresia unor nostalgii și regrete ale neîmplinirii erotice.

Crinii simbolizează fecioria, curățenia, puritatea, calități pe care poeta le închină țării: „Numai ție, dulce țară,/ Îți las crinii de sub perne,/ Ca să-i pui să soarbă iară/ Din izvoarele-ți eterne” (*Numai ție!*). În ultimele, cronologic vorbind, texte lirice, personajul feminin renunță la mirajul erotic, se distrage de la ispita iubirii fizice: „În zadar mă chemi la tine/ În castelul tău de lut,/ Că nu merg să știu de bine/ Că-mi pui raiu-n așternut!// Să te las să spurci cetatea/ Soarelui, în care cânt,/ Ca să-mi pierd eternitatea/ Pentru-o clipă de pământ?” (*Fluturaș*). Iubirea se asociază efemerului, decăderii în păcat, un sentiment care solicită veșnicia spirituală în schimbul unei plăceri iluzorii. Într-o interpretare simbolică, poezia „Fluturaș” ar transpune imaginea apropierii fluturilor morții (A. Grati), o premoniție a propriului sfârșit.

Poeta își contemplă moartea, percepând-o ca pe o trecere, o plecare *dincolo*, care ar trebui să lase în urmă liniște. Eul poetic se află în zbulciumul împăcării cu ideea morții. Divinitatea, motivele biblice, misticismul formează un spectru flotant de semnificații care aureolează imaginile poetice. Veșnicia este o forță ispititoare, un vis aproape tangibil: „De când apele-ncepură/ Să se zbată-n așternut,/ Simt cum ochiul tău mă fură/ Ca și când n-aș fi de lut.” (*Pentru ce?*). O altă frământare interioară este cauzată de prezența demonicului, reflectată în poezia *Răvaș satanei*: „Să nu cumva să te mai prind vreodată,/ Că te strecoari sub perna mea cu crini,/ Că nu mai scapi nici mort cu pielea toată/ Îți smulg și ghearele din rădăcini.// Iluzie, tu stai cuminte-n vatră,/ Și nu te speria de niciun vânt,/ Că zidurile-mi toate sunt din piatră,/ Iar ghearele satanei din pământ!...” Eul poetei își pierde grația, finețea, vocea sa amenințătoare, manifestând puterea de a face față iluziilor și ispitelor demonice. Pe de altă parte, poeta își înfruntă frica de moarte prin dragostea față de existență. Poezia devine „o formă de supraviețuire” (C. Trifan). Statutul poeziei se modifică, creația este un zid, o „stâncă a vieții”, care rămâne pe pământ după ce omul trece „dincolo”: „Ce-mi pasă că din zidurile mele/ Nici urmă n-o rămâne pe pământ,/ Când știu din leagăn că și fără ele,/ Eu dincolo de prag tot am să cânt!...” (*Soarelui*). În ultimii ani de viață, Liuba Dimitriu creează poezie testamentară, în care încearcă o transfuzie de atitudini și valori tânărului cititor. Poezia dedicată Henrietei, sora poetei, este dominată de gingășie,

iubire protectoare („Nu căuta sub lespezi cerul,/ Că n-ai să dai de el nîcîcînd,/ Oricît ai scormoni cu fierul/ Sub crucile-nșirate-n rînd.” (*Ascultă-mă!*)), dar și de șiruri de întrebări retorice. Stilul melifluu al versurilor, efluviile lirice ale sensibilității feminine, sentimentul obsedant al legăturii organice cu pămîntul natal și aspirația către ideal formează ecourile de înaltă rezonanță ale vocii poetice a Liubei Dimitriu în forul spiritual basarabean.

Referințe bibliografice:

1. **DIMITRIU, Liuba.** *Crinii Basarabiei. Poezii postume (1920-1930)*. Chișinău, 1931.
2. **ALDEA-CUȚAROV, Chiril.** *Un crin al Basarabiei, Liuba Dimitriu*. În: *Noutăți editoriale*, 1990, 30 nov.
3. **COLESNIC, Iurie.** *Un crin al Basarabiei*. În: *Caiete critice*, 1994, 1-3.
4. **CIMPOI, Mihai.** *Liuba Dimitriu*. În: *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, 1997.
5. **GRATI, Aliona.** *Un crin al Basarabiei: Liuba Dimitriu*. În: *Metaliteratură*, 2001, 4.
6. **GRATI, Aliona.** *Poezia Liubei Dimitriu: spectacol floral*. În: *Privirea Euridicei*, Chișinău, 2007.
7. **GHINCOLOV, Serafim.** „Crinii Basarabiei” și redescoperirea autoarei lor. În: *Gazeta de Sud*, 2011, 8, 9, 10.
8. **ROIBU, Nicolae.** *Un crin al Basarabiei, Liuba Dimitriu*. În: *Timpul*, 2011, 25 mai.

NOTA: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

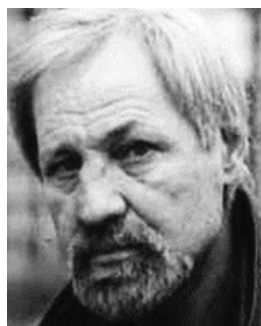
EUGEN CIOCLEA

(O INCURSIUNE ÎN MATEMATICA POEZIEI)

Oxana GHERMAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-2599>

Eugen CIOCLEA (4.VIII.1948, s. Druța, Râșcani – 8.X.2013, Chișinău), poet, eseist, traducător. Numele de botez – Iurie. Este fiul Iuliei (n. Ghețu), învățătoare, și al lui Sergiu Cioclea, profesor de limba și literatura română. Urmează școala medie din satul Terebna, absoluește clasa a 10-a la școala din s. Zăbriceni. În 1966 este înmatriculat la Facultatea de Matematică a Universității de Stat din Moldova, însă după un an de studii pleacă la Moscova, devenind student la Facultatea de Matematică a Universității „M.V. Lomonosov” (1968-1971). După concediul academic pe care îl ia în 1971, nu mai revine la studii. Scrie versuri fără a avea posibilitatea de a publica. Schimbă mai multe slujbe. Lucrează o perioadă scurtă la ziarul „Zorile Bucovinei”, la Comitetul pentru Sport al URSS în calitate de traducător, interpret la instituțiile „Inturist”, „Sputnik”, „CAER”, ajutor de strunguri cu programare la uzina „Spețstanok”.

Poezia lui Eugen Cioclea circulă în samizdat până în anii de perestroikă gorbaciovistă, când reușește să debuteze cu un ciclu de poezii în revista „Literatura și arta” (20 noiembrie 1986), nu fără a provoca reacții. Unul dintre texte (*Cina irodică*) devine motiv de scandal politic, fiind pus în discuție la CC al PC al RSSM. Totuși, peste doi ani, Eugen Cioclea debutează editorial cu volumul de poezie *Numitorul comun* (Editura Literatura Artistică, 1988). Urmează, la trei ani distanță, volumul *Alte dimensiuni* (Hyperion, 1991) pentru care i se va decerna Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Între 1992-1997 este redactor-șef al ziarului „Tineretul Moldovei”. Publică poezie în volumul antologic *Portret de grup* (1995). În 2000, Fundația Soros Moldova îi acordă o bursă de creație, iar în 2001 îi apare volumul *Dați totul la o parte ca să văd* (Cartier, 2001). Urmează volumele *Subversiunea poetului revoltat* (Chișinău, 2002), *Vreau să distrug uniVersul* (Prometeu, 2007) și *Ofsaid* (Magna-Princeps, 2011). Se stinge din viață pe 8 octombrie 2013, în circumstanțe necunoscute.

Este înmormântat în satul natal, alături de părinți.

SCRIERI: *Numitorul comun*, Chișinău, 1988; *Alte dimensiuni*, Chișinău, 1991; *Dați totul la o parte ca să văd*, Chișinău, 2001; *Subversiunea poetului revoltat*, Chișinău, 2002; *Vreau să distrug uniVersul*, Chișinău, 2007; *Ofsaid*, Chișinău, 2011; *Eugen Cioclea. Antologic*, Chișinău, 2014. *Dați totul la o parte ca să văd*, Chișinău, 2018.

În volumul său de debut, *Numitorul comun* (1988), Eugen Cioclea etalează marca „made în USSR” a textelor sale, însă doar ca însemn al timpului în care apar. La nivelul substraturilor hermeneutice, scrierile sale contravin mai multor poncife ideologice. Spirit temperamental, Cioclea își definește poezia ca fiind una „declarativă”, pornind, de la debut, pe calea unei polemici cu literatura generației sale. Poezia sa însă e una a „declarațiilor de iubire” – idee reluată și în alte texte (*Declarație*, volumul *Alte dimensiuni* (1991)) ce redefinesc raportul autor-cititor. În contextul literaturii timpului, așa cum remarcă Em. Galaicu-Păun, Eugen Cioclea scrie o poezie de o intensă forță regeneratoare: „Viguroasă, de-o vitalitate nedezmintită/ de neegalat (în primele două volume), poezia lui conține mai multă hemoglobină decât toată (leșinata!) poezie sovietică moldovenească luată la un loc, dar și sămânța unei noi literaturi (postmoderne, ziceți-i cum vă vine pe limbă) pe care a salutat-o cu o generozitate de care doar marii creatori sunt în stare.” (Galaicu-Păun, 2018, p. 13).

Într-o lume concentrată spre exterior, Eugen Cioclea e preocupat să privească mai mult în sine. Eul poetic devine obiectul propriei atenții, iar interioritatea e spațiul în care toate faptele și fenomenele capătă contururi clare, devin definibile: „El crede că, dacă orice lucru și faptă/ poartă un nume,/ lor trebuie să li se spună pe nume,/ or, poezia/ nu e o stare de leșin,/ nu e un stres” (*La persoana a treia*). Fără a specifica esența artei poetice, autorul exclude stereotipurile legate de aceasta, menționând mai întâi ceea ce nu este poezia. În loc să aclame falsele realități, își obiectivizează propria individualitate, pe care o transpune în imagini concrete („ușă spartă în realitate”), ca și apropierea sa firească, incomparabilă, de lume („transformarea în liră a semnelui integral/ cât și izbitoarea noastră, a tuturor,/ comună asemănare”). Vorbind despre sine la persoana a treia, vocea poetică își asumă un singur rost, cel care ține de exprimare: „El vine hotărât să vă spună/ ceea ce n-a apucat să audă/ de la fiecare din voi,/ el vi se uită lacom în gură/ ca la o podoabă de măr/ și chiar mușcă din măr/ și își marchează poemele:/ Made in USSR.” Expresia poetică simplă și elegantă include termeni matematici pentru a crea o viziune originală, rod al gândirii lumii și existenței în formule exacte. Poezia își oglindește propria

esență în *Pretext*, fiind percepută ca invitație simplă și firească la comunicare, ca motiv de a lega relații efemere cu celălalt, sau în *Cu alte cuvinte*, ce configurează poezia ca formă de suferință, un fel de „reluare a iubirii”.

Trăsături de ars poetica denotă și poezia *Conștiința de sine*, în care sunt reperate, într-o formulă neașteptată pentru perioada în care apare, valorile umane esențiale: natura, părinții, limba, literatura, pământul, dar și conștiința de sine. Printre textele care revalorizează pilonii axiologici ai neamului fac parte și *Rampa*, un apel către generațiile viitorului de a rezolva „cifru” baladei Miorița – rampa de lansare în univers a nației; *Plai*, o codificare poetică a forței embrionare a Luceafărului; *Ucenicul lui Manole*, ce individualizează mitul jertfei pentru creație; *Mamă*, concentrând infinita iubire maternă niciodată recompensată; *Condiția de zbor* – o viziune șocant de simplă despre adevărata valoare a pământului natal ș.a. De altfel, zborul se asociază cu metafora evoluției artistice, percepută ca o iremediabilă cădere: „Vin. Văjâind./ Dar, pân-o să intru în sfera de influență/ a dumneavoastră,/ mai am încă timp să fiu cine sunt,/ tânăr, cu cerul în spate și-n oase,/ cu Calea-Lactee ca un colind,/ savurând o stare de grație...” (*Căderea liberă*). Ființa artistului vine de sus, cade în mijlocul mulțimii care îl întâmpină cu veselie, ca pe un factor de distracție, neînțelegând suferința „contactului” cu pământul. Ideea căderii va fi reluată într-o notă mult mai tragică în textele din ultimul volum al lui Cioclea. Ca un centru de greutate al volumului, poezia *Numitorul comun* reprezintă un tulburător apel spre reîntregirea neamului prin revenirea în sânul familiei, comunității, dar și la valorile naționale, care formează unicul nostru „numitor comun”.

Poezia lui Eugen Cioclea provoacă polemici, dezaxări ideologice, se alimentează din contrarii. Texte ca *Dilema*, creat în contradicție cu bine-cunoscuta expresie blagiană („Admit că veșnicia nu s-a născut la sat./ (Contrariul ar fi frumos să fie!)”), nu fac decât să pună la îndoială anumite certitudini, resuscitând capacitatea de abordare critică a realității. Interferențe cu estetica blagiană se resimt și în poeziile *Vine lumina*, *Deocamdată, lumina*, *Evricea*, în care lumina și iubirea se află în raport de contiguitate. La Cioclea, iubirea este trăită cu o luciditate la fel de tăioasă precum celelalte fenomene, fiind percepută ca posibilitate de „a strivi secundele-mpreună” (*Rugămintea*), de a împărtăși unicitatea fiecăruia într-o „perfectă tăcere”, de „a trece Stixul” prin traversarea carnală a celuilalt, ca transcendere.

Secvențele poetice care abordează tema spațiului rural diminuează tonul combativ până la idilic și nostalgic, chiar dacă limbajul rămâne exact, fără

deraieri de la atitudinea „matematică” față de realitate. Inconsecvența dintre cele două lumi, a satului și a orașului, una a libertății de a rămâne în acord cu sine, cealaltă a tentației de a deveni captivul nenumăratelor convenții, se relevă în poeziile *Moartea celebră*, *Coloana vertebrală*, *Perspectiva imediată*, *Acasă*, *Sat în câmp*, în care satul e o consistentă materie vie pusă pe contraponderea spațiului citadin, ilustrat în poezia *Primăvara în oraș* sau în textul *Mai cred* (cu un remarcabil subtext ideologic: „Cred în frăția dintre popoare,/ dar parcă-i mai cald printre-ai mei și strămoși./ În uși fără lacăte și în buzunare/ fără cuțite cred.”). Imaginea se întregește în *Impertinența poetului*, prin simpatia față de țărani și dezgustul profund față de intelectualii de la oraș, față de comportamentul umil și soarta lor josnică.

Poezia lui Eugen Cioclea este marcată de spiritul acerb și atitudinea critică a autorului. *Cina irodică*, poezie ce condiționează apariția fulminantă a lui Cioclea în presa literară, conturează condiția neîncadrării poetului în spațiul sociocultural, în formule foarte sugestive. Viziunea despre poet și artă poetică, despre raportul creatorului cu lumea este completată prin conținutul textelor *Ce te mai poate încălzi*, *Substituire*, *P. S. la Coloana vertebrală*, *Încercare de testament*, *Clopot necântat*, *Prindere de câine roșcat* ș.a.

Expresia poetică își amplifică efectele prin teorii și formule matematice, care funcționează ca unități de măsură și de reflectare exactă a tuturor valențelor umane. Texte ca *Triumful materiei*, relevă ideea că elementele culturii, mitologiei, ale civilizației universale, care succed în timp, sunt interșanjabile și schimbătoare, însă materia umană evoluează mereu conform acelorași legi științifice: „și totuși,/ orice s-ar zice,/ la o depărtare de jumătate de metru/ (unde e Newton să ne aclame?!),/ doi oameni se vor atrage/ C-o forță/ de 0,02 miligrame.” Știința, spre deosebire de artă, nu-și modifică valențele, indiferent de mode, tendințe, viziuni, epoci, spații etc.

Cel de-al doilea volum, *Alte dimensiuni* (1991), angajează poezia în slujba ideilor patriotice. Poetul visează „să moară frumos”, scutit de umilințe cotidiene, acceptând doar o singură politică în comunitatea sa – a „democrației cuvintelor”, unde arta e „ștreang” în care intri „cu capul sus și dezgolit”. În poezia *Apel*, Cioclea se declară „cel mai trist poet din Europa”, nevoit, pentru „consolidarea familiei”, să-și vândă poeziile („mă topesc de rușine și scârbă,/ de parcă aș fi condamnat/ să văd sentimentele prefăcându-mi-se/ în lingouri/ de grăsime de porc”). Tristețea provine din conștientizarea erorii în care se află artiștii dominați de pofta îmbuibării, care se complac în nesimțire și fals, care cred că scopul poeziei este să aducă venit, că valoarea ei se poate converti

în valută. *Apelul* se adresează generației sale de la care se așteaptă o minimă dovadă de onoare prin refuzul „legăturicii cu bani” cel puțin pentru poemele despre mamă și patrie.

În *Alte dimensiuni*, autorul reproduce imagini dintr-un trecut incredibil de îndepărtat, cel al tinereții fragile, pe care însă nu-l interpretează nostalgic, ci din contra, rece și distant. Eugen Cioclea, „rebelul, căruia îi priește sarcasmul, cinismul, radicalitatea morală, antiidilicul, care știe să asocieze acestei poezii nonconformiste teme riscate deja în spațiul basarabean, precum mama, satul, copilăria (compromise prin versificări puerile și prin lunecarea în clișeu – și e aceasta o chestiune asupra căreia ar trebui insistat), se exprimă din plin în primul volum, în *Alte dimensiuni* (1991), această poetică se rafinează: Cioclea rămâne tot adolescentul imberb. La fel de liber ca odinioară, poetul continuă să se lupte pentru puritatea angajării sale, a poeziei care se naște din ea – pe care o simte, însă, tot mai în pericol.” (Mircea A. Diaconu). În *Fișă de recrut*, tânărul *eu* este privit prin prisma criteriilor tehnice cărora li se potrivește mai mult decât ar fi de așteptat. Se autorefectă narcisic în „Adolescentul obișnuit”, pe care îl privește cu simpatie din ipostaza tristei stări de îmbătrânire. Iubirea, în ei formele inițiale (*Love story*), se prezintă ca „poveste de dragoste rece ca o/ Siberie.” Femeia iubită (din *Metamorfoză*) trece, în raport cu personajul poetic, din postura de „revistă săptămânală”, citită „lacom, cu înflăcărare”, într-o „gazetă de seară”, primită cu abonament, apoi i se întrevede perspectiva unei simple „gazete de perete”. Imaginile degradării relației conjugale au o puternică forță sugestivă. Iubita devine ființa unei „singurătăți regale și maiestuoase”. Pasiunea erotică se dezamorsează treptat printr-o ineluctabilă distanțare.

Spre deosebire de vocile poetice ale generației sale, Cioclea tratează tema revenirii acasă ca pe un fapt frustrant, lipsit de entuziasm, care amplifică senzația rateului, a angoasei și insuportabilei condiții umane. Spațiul rural și țărani îi provoacă eului poetic un profund dezgust față de sine: „Vin acasă./ Mă întorc în provincie. /Mai sentimental decât toată literatura/ sovietică moldovenească,/ de parcă aș fi fost toată viața pantof,/ care, deși având limbă,/ abia acum s-a hotărât/ să vorbească.” (*Autobuz spre provincie*). Sentimentul umilitor al mușeniei este dus la limita absurdului în poezii ca *Lombard*, din volumul al treilea. Chinul tăcerii forțate, în locul vorbitului „cu balonașe roz, degeaba”, este tema centrală în poezia *Decât așa* („Decât așa, mai bine-mi vâr pe gât/ un șumuiaș de iarbă năclăită/ și mă prefac numaidecât/ în ceea ce se cheamă vită.”). Circumstanțele politice, sociale, ideologice deviante formează un cadru existențial ce constrânge, ilustrat în texte ca *Realismul socialist*,

Cămașa de forță, Maximă, Remember, Biografia poetului, pline de ironie și sarcasm, păstrând în subtext rezonanța strigătului de durere.

Poezia timpului scurs în derivă, sentimentul revărsării către niciunde se alcătuieste din *Bocet senin, Aniversare, Orgoliu* ș.a. Arta poetică devine plodul miturilor pe care le poartă în suflet poetul și care continuă să lucreze în el, iar poezia îi este un neconținut *Jurământ*: „Scriu/ în permanență cu sentimentul că jur,/ dar nu mai are sfârșit jurământul,/ fiindcă în orice obiect răsar și apun/ odată cu necunoscutul.” Prin aceste texte, Eugen Cioclea va fi definit, în contextul literaturii timpului, drept „poet al furorii”, care „iese decis din ritualitatea rostirii și din festivitatea imaginativă, inaugurând un limbaj abrupt, vitriolant și caustic. Dacă el dă tonul generației, e limpede că, în vocalizele mâniei, nu-l prea acompaniază nimeni. (Al. Cistelean).

Cea de-a treia carte, *Dați totul la o parte ca să văd* (2001), cuprinde texte încifrate metaforic, într-o formulă diferită de simplitatea și degajarea începuturilor. Poezia asimilează diverse concepții științifice, artistice, nume de referință (Newton, Bohr, Camus, Faulkner, Descartes, Rimbaud), particularități ce determină părerea că „volumul *Dați totul la o parte ca să văd* e o mărturie a înălțimilor spiritului la care ajunsese poetul, iar bibliografia inserată acolo – a intereselor de lectură elevate, elitiste. Interese ale unui aristocrat al lecturii, ale unui Dan Barbilian al Basarabiei.” (Alexe Rău). Toate viziunile științifice sunt orientate către tristețea metafizică a unor constatări despre om și lume. Timpul subiectiv devine un timp al „secetei” creative, ideile se pierd printre incertitudini: „sentimentele se distrug de la stânga la dreapta și-apar altele, mult mai neclare.” (*Pripon*). În (*Avan*)teză, Cioclea ajunge la ideea că „Literatura este/ o răfuială cu propria conștiință./ Ea nu vorbește despre-adevăr./ Cel ce o face este,/ altminteri,/ omul/ de nicăieri.”), iar poetul intră într-o condiție a absurdului. Personajul liric își pune în față Ființa lui Dumnezeu, pe care o înconjoară cu motive biblice, dar o închide în pretenția că Dumnezeu „se luptă cu antropismul din sine” (*Panta rhei*), odată ce a permis destrămarea interioară a poetului.

Într-o lume a sfârșitului, eul poetic se simte din nou dominat de obsedanta senzație a căderii. În poezia *Pollice verso*, el se autodeclară „cioclu literaturii moderne”, aducând dovada faptului că este „un insurgent, un poet mereu revoltat, un cinic, în sensul antic, plasat principial împotriva oricărui sistem și, când acesta își diminuează oroarea, împotriva propriei condiții de poet și ultimamente împotriva lui însuși.” (Crețu, 2018). Insatisfacția afirmării sale ca poet este manifestată în poezia *Site*: „Odată cu soarta/ ar trebui să-mi distrug

poezia,/ dacă mai sunt/ disident.// Contra ființei răscărăcănate în mine,/ care încearcă/ și uneori reușește/ (nesuștinută/ de nimeni)/ să se/ afirme.” Volumul se încheie cu metapoeme ca *Tir*, *Declin*, *Poligon*, *Noli me tangere*, care transfigurează câteva secvențe biografice.

Fiind doar „cât își poruncește să fie”, iubind fără să pretindă nimic, Eugen Cioclea își propune să „scuture universul” de esențele lui și, în într-o uimitoare măsură, reușește. Toți parametrii realității în care trăiește sunt definiți prin unitățile matematicii poetice, tot ce intră în sfera materialului este transpus, cu o irepetabilă exactitate, în „funcții” cu valoare universală.

Repere bibliografice:

1. **BURLACU, Alexandru.** Eugen Cioclea: estetica anti-poeticului. În: *Metaliteratură*, 2014, nr. 3-4 (37-38), p. 31-37.
2. **CISTELECAN, Alexandru.** Antologia pe ață. În: *Vatra*, 1996, nr. 3.
3. **CHIPER, Grigore.** *Poezia optzecistă basarabeană*. Chișinău: TipoMoldova, 2013.
4. **CREȚU, Bogdan.** Eugen Cioclea maestrul din umbră (I). În: *Observator cultural*, 2018, nr. 948. Disponibil: <https://www.observatorcultural.ro/articol/eugen-cioclea-maestrul-din-umbra-i/> [citat: 01.04.2022]
5. **CRUDU, Dumitru.** Veșnic revoltat – Eugen Cioclea. În: *Tineretul Moldovei*, 1991, 5 iul.
6. **GALAICU-PĂUN, Emilian.** Căderea liberă a lui Eugen Cioclea. În: *Sfatul Țării*, 1992, nr.18-20.
7. **GALAICU-PĂUN, Emilian.** Versul și reversul boemei. În: *Poezia de după poezie*, Chișinău: Cartier, 1999.
8. **GALAICU-PĂUN, Emilian.** Cioclea. Nimeni altcineva! În: Cioclea, Eugen, *Dați totul la o parte ca să văd*, Chișinău: Cartier, 2018.
9. **HROPOTINSCHI, Andrei.** Eugen Cioclea: Numitorul comun. În: *Nistru*, 1989, nr. 9.
10. **LUNGU, Eugen.** Alternativa numitorului comun. În: Cioclea, Eugen, *Numitorul comun*, Chișinău: Literatura artistică, 1988.
11. **LEAHU, Nicolae.** Reflecție și iconoclastie în poezia lui Eugen Cioclea. În: *Semn*, 2002, nr. 3-4.
12. **LEAHU, Nicolae.** Condiția poetului și a poeziei. În: *Metaliteratură*, 2006, nr. 1.
13. **LUNGU, Eugen.** O altă poezie. În: *Portret de grup. Antologie a poeziei generației ,80 din Basarabia*. Chișinău: Arc, 1995.
14. **POPA, Nicolae.** Reportaj de pe urlați. În: *Literatura și arta*, 1991, nr. 22.
15. **RĂILEANU, Vitalie.** *Ineditul Eugen Cioclea*. Iași: Junimea, 2018.

NOTA: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

DINCOLO ȘI COSMOGONIA IRINEI NAIDEONOVA

Miroslava METLEAEVA (LUCHIANCIKOVA)

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1404-6598>

Irina Vasilievna Naideonova s-a născut la Chișinău în 1954. Mama – Vera Dmitrievna Byzova, născută în 1915, originară din orașul rus Veliky Ustiug, a fost biolog chimist, ulterior a lucrat ca bibliotecară și i-a insuflat fiicei sale dragostea pentru cărți.

Tatăl – Vasily Mihailovici Naideonov, născut în 1910, rus de origine, s-a născut în Rusia în orașul Vladimir. A fost inginer de profesie. Bunica ei este Ulia Stepanovna Byzova, născută în 1891, originară din Veliky Ustiug, o persoană de înaltă inteligență și cultură, a avut o mare influență asupra viitoarei scriitoare.

Naideonova Irina a absolvit școala nr. 50 din Chișinău în 1971 și în același an a început studiile la Institutul Politehnic din Chișinău „S. Lazo” specializată în arhitectură. Naideonova a trecut o adevărată școală de măiestrie. Profesorii ei erau arhitecții proeminenți V.F. Smirnov, R.E. Kurtz, V. Voițehovsky, sculptor – R.I. Derbențev (pseudonim Barbeneagră), artist emerit de artă plastică I.L. Jumatii. După ce a primit diploma de arhitect în 1976, a lucrat la Institutul de Design de Stat „Moldgiprostroy”. Irina Naideonova este un arhitect activ, angajat cu succes în pictură și desen. Au avut loc mai multe expoziții ale picturilor sale. Este membru al Uniunii Arhitecților din Moldova.

Din prima tinerețe a scris poezii, apoi - proză scurtă. Pentru prima dată poeziile poetei au fost publicate în revista „Columna” în 1990, apoi în ziarele „Știrile Chișinăuene”, „Nezavisimaia Moldova”, „Tineretul Moldovei”, „Solo”, „Făclia”, „Literatură”, „Vecernii Chișinău”, „Flori”, „Delovaya Gazeta” etc. În 1992 în revista „Codru” Uniunii Scriitorilor din Moldova” a apărut proza scurtă, iar în 1997 - poeziile .

Ulterior a devenit corespondent special al ziarului „Nezavisimaia Moldova” (din 1995), unde a lucrat câțiva ani. Prima culegere de poezii „Inaccessibilitate”, apărută la editura Hyperion în 1992, a atras atenția criticilor literari. V.

Golkov, poet și prozator israelian care și-a început opera la Chișinău, notează: „Principalul lucru este că există ceva în poeziile lui Naidenova care nu pot fi dobândite prin exerciții: profunzime și originalitate. Acestea sunt meditații filozofice ale unei persoane care încearcă dureros să se apropie de propria esență. Poetul reușește să-și creeze propria cosmogonie poetică”.

Într-o recenzie a cărții „Inaccesibilitate”, poetul și prozatorul de la Chișinău, Nikolai Sundeev, care a emigrat în Statele Unite, scrie că autorul este șocat de cât de întunecată și cumplită este viața contemporană: „Simțim acest șoc în multe versuri. Poetul crede cu sinceritate că drumul Cunoașterii poate duce oamenii la fericire. Dacă poetul are o durere de inimă pentru tine și pentru mine, atunci el este un adevărat poet. Este important că în această colecție de poezii apare o personalitate extraordinară. Ne străpunge spre a ne povesti despre visul ei de mult câștigat: „O lume minunată mi se deschide...”.

A doua carte de poezii „Formula culorii” a fost publicată în 1997. Ceva mai târziu, în 2004, la cititor a venit o carte de povestiri și nuvele „Prin ploaia soarelui”, iar în 2019 - o culegere de poezie și proză „Ploaie însoțită”.

Proza Irinei Naideonova se distinge printr-o privire critică asupra realității care s-a schimbat radical după prăbușirea imperiului sovietic: colectivismul depersonalizant a fost înlocuit de egocentrismul nu mai puțin respingător al noilor stăpâni ai vieții.

În culegerea „Ploaie însoțită”, nuvela „Atotputernicul” atrage o atenție deosebită. Aceasta este o povestire despre un egoist lacom și crud care dorește să-și atingă obiectivul propriu criminal în orice mod - de a supune oamenii, ridicându-se deasupra lor și considerând că aproape toți sunt supuși, sunt o turmă. „Atotputernicul” nu are suflet, pentru că nu este capabil să iubească, nu are onoare, pentru că nimic nu-l poate împiedica să atingă „marele” obiectiv. Este surd la emoțiile și suferințele umane și, în ciuda ghinionului temporar, cu persistența unui maniac se străduiește să-și înfăptuiască planurile.

În același timp, autorul îl face pe cititor să se gândească la faptul că unii oameni care par decenti, la prima vedere, sunt înșiși oarecum asemănători cu „eroul” nuvelei, când vor să se considere mai deștepți, mai perspicace și mai vicleni decât ceilalți, pentru a fi mai înalți decât „turma”, supraevaluându-se cu adevărat pe sine însuși și subestimând pe ceilalți.

Poeziile și poveștile Irinei Naideonova dezvăluie lumea sa interioară versatilă, trecută prin sentimentele și inima ei. Opera sa este o sinteză a realității dure și a unei fantezii nu mai puțin convingătoare, plină de culori strălucitoare și imagini neobișnuite în același timp. O abordare filosofică a problemelor

existenței, pline de cinism și grosolănie, lasă încă loc viselor și iubirii. „Irina Naideonova este plină de credință în om, în înclinațiile sale de a rezista loviturilor sortii și, în același timp, de a menține sentimente de compasiune și dragoste pentru fiecare creație a lui Dumnezeu. Ea încearcă să iasă din scheme. Pentru ea, există singura modalitate de a umaniza o persoană - cunoașterea sa despre sine și despre Universul infinit, din care face parte integrantă”, subliniază Miroslava Metleaeva.

Tema artistului-creator ocupă unul dintre locurile-cheie în poezia și proza Irinei Naideonova. Creativitatea ca sens al vieții și un mijloc de cunoaștere a lumii, în viziunea ei, face posibilă crearea propriei imagini a lumii, compatibilă cu dorința de libertate și fericire.

Distincții: Irina Naideonova este membră a Uniunii Scriitorilor din Moldova din 2016, membru al Asociației Scriitorilor Ruși din Moldova din aprilie 2002, membru al Uniunii Arhitecților din Moldova din decembrie 1990 (URSS).

Creatie:

1. **NAIDEONOVA, Irina.** „*Inaccesibilitate*” (*Dincolo*). Colecția de poezie. Chișinău: Hyperion, 1992, 110 p. ISBN 5-368-01598-4.

2. **NAIDOENOVA, Irina.** *Formula culorii. Culegerea de poezie.* Chișinău: Dynamo, 1997, 71 p.

3. **NAIDEONOVA, Irina.** *Prin ploaia însorită. Culegerea de proza scurtă și nuvele.* Chișinău: Inessa, 2004, 160 p. ISBN 9975-9769-3.

4. **NAIDEONOVA, Irina.** *Ploaie însorită. Poezii și proză.* Chișinău: Pontos, 2019, 432 p. ISBN 978-9975-72-384-8.

Culegeri colective:

1. *Almanah „Strofă de aur”*, 2009, nr. 2, Moscova, p. 224.

2. „*Țara Iluminării*”, lit. subțire revista numărul 45, Novosibirsk, ed. Uniunea scriitorilor, 2011, pp. 120-122.

3. „*Țara Iluminării*”, revista nr. 44, Novosibirsk, ed. Uniunea scriitorilor, 2011, pp. 118-119.

Publicații despre autor:

1. **НАЙДЁНОВА, Ирина.** În: *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях. XIX – XX в. в. Библиографический словарь-справочник* (Literatura rusă din Moldova în persoane și personalități. Secolele XIX - XXI. Dicționar bibliographic), AȘ RM. – Ch.: Inessa, 2003, p. 421, ISBN 9975 - 9741- 0 – 4.

2. **SUNDEEV, N.** O lume minunată mi se deschide. În: *String*, Nr. 2, 1992.

3. **TKACIOV, V.** *Modul de gândire*. În: *Linie*, nr. 2, 1992.
4. **TIHOVSKAIA, O.** *Spațiul antipatic*. În: *Ziarul de afaceri*, 1994.
5. **GOLKOV, V.** *Dincolo și cosmogonia Irinei Naideonova*. În: *Știrile Chișinăului*, 1997.
6. „*Relațiile moldo-ruse în artă la persoane și personalități*”. *Dicționar bibliografic-carte de referință*, vol. II, Chișinău: Inessa, 2010, p. 271.
7. **METLEAEVA, Miroslava.** *Calea către cunoaștere*. În: *Chișinăul de seară*, 1993.

NOTA: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

MICHAEL KAUFMAN

Miroslava METLEAEVA (LUCHIANCIKOVA)

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1404-6598>

Michael Kaufman (născut *Mähl Koifman*; cunoscut ulterior ca *Michael Kaufman*; în idiș *מִכַּיִל קױפּמאַן*; în rusă *Михаил Кауфман*; n. 19 august 1881, Lipcani, Gubernia Basarabia, Imperiul Rus – d. 23 martie 1946, Newark, New Jersey, SUA) a fost un evreu basarabean, jurnalist, traducător, scriitor și medic. A scris în limba idiș.

Michael Kaufman (Mähl Koifman) s-a născut la 19 august 1881 în Lipcani în familia unui întreprinzător bogat Yankl Koifman, un hasid al rabinului din Ștefănești. A studiat la chederul din Lipcani, apoi la gimnaziul rus din Chișinău și la Facultatea de medicină a Universității din Berlin. A practicat medicina la Berlin, unde în 1909 s-a căsătorit cu fiica renumitului prozator evreesc Șolom Aleihem, Lialia. În Berlin, în 1911, s-a născut fiica lui Koifman, Bela, viitoarea scriitoare pentru copii Bel Kaufman.

A debutat cu o povestire în 1905 și a publicat poezii și foiletoane în ediția „Unterweigns” din Odesa.

Înainte de I Război Mondial Mähl Koifman colaborează activ la ziarele basarabene, cel mai adesea la „Bessarabskaya Zhizni” sub pseudonimul *Mikaelo*. Printre multe poezii acut sociale („Ridică-te!”, „Vultur”, „Dragă prietene, în țara noastră...”, etc.), se remarcă „Spre Anul Nou”, în care poetul transmite viu atmosfera de viață socială și politică a țării în perioada reacției Stolypin.

Într-o altă poezie notabilă – „În memoria lui N.V. Gogol” – cititorului i se prezintă personajele lui Gogol, reîncarnate în tipuri sociale, caracteristice nu doar începutului de secol XX, ci tocmai perioadei de reacție socială. Acest lucru se realizează prin folosirea de către poet a multor detalii și semne preluate din realitatea basarabeană, dar inerente întregii vieți socio-politice a Rusiei de atunci.

Cum a notat criticul și istoricul literar Sava Pănzaru, „Versurile lui Mikaelo se leagă de tradițiile poeziei naționale a regiunii. Uneori intonațiile lirice ale lui M. Eminescu sună distinct în ea”.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, în 1914 s-a întors în Rusia și s-a stabilit la Odesa, unde l-a cunoscut pe poetul Haim Nahman Bialik. La Odesa, a început să scrie despre subiecte medicale în ziarele locale rusești și evreiești. A publicat în traducerea sa în idiș cartea lui Bialic „Shirey-Am” (*Cântece populare*), cu o prefață semnată de Bialic însuși.

Curând a fost mobilizat în armata rusă, a slujit pe frontul român; în 1917 s-a întors la Odesa, unde și-a continuat activitatea în cabinetul medical în casa sa de pe strada Richelieu. Reprezentanții intelectualității evreiești din oraș, inclusiv poezii H.-N. Bialic, Ben-Ami și I. H. Ravnitky, se adunau acolo în fiecare vineri. În 1922, a plecat cu soția și cei doi copii în Statele Unite, s-a stabilit la Newark (statul New Jersey), unde a continuat practica medicală. Împreună cu soția sa, Lialia Kaufman, a devenit colaborator la cotidianul din New York «Vorverts», semnând cu pseudonimul K. Mikhoel. A publicat poezii, articole pe teme medicale în revista «Fortshritt» și foiletoane în săptămânalul plin de umor «Der Groiser Kundes» (*Mare ștregar*); a colaborat, de asemenea, cu revistele «Zukunft» (*Viitor*), «Freie arbeter shtime» (*Vocea liberă a muncitorului*), «Nai-Idisch» (*Noul idiș*), «Feder» (*Aripi*), «Shikage» (*Chicago*) și cu alte publicații americane. În revista «Kundes» a publicat o serie de traduceri autorizate de poezii de H.-N. Bialic. Împreună cu I. D. Berkovici, a participat la pregătirea unei culegeri de memorii despre Șolom Aleihem («Dos Sholem-Aleichem-Buh»), care a fost publicată la New-York în 1926 (reeditată în 1958)” (Pânzaru, 2003, p. 14).

Michael Kaufman (Mähl Koifman) a decedat în vârsta de 64 ani pe data de 23 martie 1946, în Newark, New Jersey, SUA

Academicianul Mihai Cimpoi notează: „Am putea vorbi despre un arc stilistic unic, ce conjugă formulele biblice, mesianice, simbolist-proustiene sau expresionist și suprarealist-kafkiene și se întinde peste bolta acestui spațiu. Este și arcul de ordin ideologico-estetic care leagă aerul stătut al locului de acela rarefiat al eternului (*aere perennius*), pe care î inhalează deopotrivă de lăcomos scriitorii evrei”. Ei „...au constituit faimosul „Olimp din Lipcani”, la care se mai adaugă alți originari din această localitate: Flora Stenberg (stabilită și decedată în Brazilia în 1974), Vera Hachen (1912-1988, New Jersey, SUA și alții)” (Cimpoi, 1997, p. 92).

Prin voința soartei, legată de America a fost și viața lui Mähl Koifman (Michael Kaufman), medic, jurnalist, traducător și poet, printre poeziile căruia se află o minunată odă consacrată orașelului Lipcani din Basarabia.

Opera: M.Kaufman a fost publicat în presă, în special în „Viața basara-

beană”: a. **1906**, 22 aprilie (5 mai); a. **1907**, 27 noiembrie (10 decembrie); a. **1908**, 1 (14) ianuarie; 24 ianuarie (6 februarie); 15 (28) iunie; 13 (26) august; 26 august (8 septembrie); 22 octombrie (4 noiembrie); 21 noiembrie (4 decembrie); 23 decembrie (5 ianuarie 1909); **1909**, 1 (14 ianuarie); 18 (31 ianuarie); 25 ianuarie (7 februarie); 1 (14 martie); 15 (28 martie); 20 martie (2 aprilie); 3 (16 mai).

A publicat în traducerea sa în idiș cartea lui Bialic „Shirey-Am” (*Cântece populare*), cu o prefață semnată de însuși Bialic.

M.Kaufman, I. D. Berkovici, „Dos Sholem-Aleichem-Buh”, culegere de memorii despre Șolom Aleihem, New-York,1926 (reeditată în 1958) (Pânzaru, 2003, p. 14). În anii interbelici și în timpul al II-lea război mondial a publicat poezii, articole în reviste din SUA „Fortshritt”, „Der Groiser Kundes” (*Mare ștregar*); „Zukunft” (*Viitor*), „Freie arbeter shtime” (*Vocea liberă a muncitorului*), „Nai-Idisch” (*Noul idiș*), „Feder” (*Aripă*), „Shikage” (*Chicago*) și în alte publicații americane. În revista „Kundes” a publicat o serie de traduceri autorizate de poezii de H.-N. Bialic.

În imagine:

Michael Kaufman cu soția sa Lialia Rabinovici și fiica Bel Kaufman.

Referințe bibliografice:

1. **CIMPOI Mihai**. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: ARC, 1997, 432 p. ISBN 9975-61-020-X;
2. https://ro.wikipedia.org/wiki/Mihail_Kaufman;
3. **LUCHIANCICOVA (METLEAEVA) Miroslava**. *Olimpul din Lipcani – un fenomen literar basarabean*. În: *Limbă, Literatură, Folclor*, nr.1, 2021, p.43-57, ISSN 2587-3881;
4. **PĂNZARU Sava**. *Микаэла (Micaela)*. În: *Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях XIX–XXI вв.* Библиографический словарь–справочник (*Literatura*

rusă din Moldova în persoane și personalități. secolele XIX - XXI. Dicționar-îndreptar biobibliografic). Chișinău: Inessa, 2003, 624 p., ISBN 9975-9741-0-4.

NOTA: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.

EVENIMENTE OMAGIALE *IN MEMORIAM* ION CREANGĂ

Sergiu COGUT

*Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1330-0833>

În data de 1 martie anul curent, de ziua lui Ion Creangă, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MEC, în parteneriat cu Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Catedra de Limba și Literatura Română a Facultății de Filologie și Istorie, au organizat Simpozionul interuniversitar al cadrelor științifice și didactice *Scriptorul și pedagogul Ion Creangă la 185 de ani: profil, exegeză, dialog*. Evenimentul a fost moderat de conf. univ., dr. hab. Adrian Ghicov, șeful Catedrei de Limba și Literatura Română a Facultății de Filologie și Istorie a U.P.S. „Ion Creangă” și de conf. univ., dr. hab. Nina Corcinschi, directorul Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MEC. În deschiderea simpozionului ce s-a desfășurat în format online au vorbit cei doi moderatori și doamna rector al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, conf. univ., dr. Alexandra Barbăneagră. Au fost prezentate următoarele comunicări: *Lumea ca limbaj la Ion Creangă* de acad. Mihai Cimpoi, *Personalitatea lui Ion Creangă ca model de identitate lingvistică și culturală* de conf. univ., dr. Alexandra Barbăneagră, *Amintirile... ca pretext confesiv. Un altfel de dialog cu Ion Creangă* de conf. univ., dr. Emanuela Ilie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, *Valori ale limbajului crengian în actualitate* de conf. univ., dr. Aliona Zgardan de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, *Ion Creangă: identitate, valoare, simbol* de lector univ., dr. Georgiana Ciobotaru de la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, *Specificul sintactic al frazei crengiene: anacolutul și structurile imbricate* de conf. univ., dr. Lilia Trinca de la Facultatea de Litere a Universității de Stat „A. Russo” din Bălți, *Ion Creangă între clasicitate și modernitate* de conf. univ., dr. Daniel Cristea-Enache de la Universitatea din București, *Modelul narativ Creangă* de prof. univ, dr. hab. Alexandru Burlacu de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, *Ion Creangă: jocurile disimulării* de dr. hab. Nina Corcinschi de la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MEC, *Teatrul ambulant crengian* de dr. Iulian Filip de la același institut, *Satul*

și țăranul la Ion Creangă de drd. Ștefan Susai de la Universitatea de Stat din Moldova, *Toposul casei în opera lui Ion Creangă* de conf. univ., dr. Dumitrița Smolnițchi de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, *Babele din poveștile lui Ion Creangă: între demonic și angelic* de dr. Olesea Gîrlea de la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MEC, *Actualitatea pedagogiei lui Ion Creangă. Cavalerul primului Abecedar* de conf. univ., dr. hab. Adrian Ghicov de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, *Basmele lui Ion Creangă, modele de învățare pentru adulți* de prof. univ. emerit, dr. Laurențiu Șoitu de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, *Creația lui Ion Creangă: între receptarea publică și cea personală* de conf. univ., dr. Svetlana Dermenji de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, *Receptarea operei lui Ion Creangă în Banat* de conf. univ., dr. Dorina Chiș-Toia de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și Centrul Universitar UBB din Reșița, *Predarea-receptarea operei lui Ion Creangă în școala actuală* de lector univ. Liubovi Cibotaru de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” și *Atitudinea creativă a studenților în interpretarea textelor lui Ion Creangă* de conf. univ., dr. Liliana Grosu de la Universitatea „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” din Cahul.

În data de 2 martie Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, în colaborare cu Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”, a organizat simpozionul *Ion Creangă: mântuirea prin răs* (185 de ani de la naștere) ce s-a desfășurat în format online în cadrul Festivalului *Zilele Creangă*, Chișinău – Iași – Târgu Neamț – Pîrpirig – Orhei – Bălți, ajuns la ediția a XII-a. Moderatoarea simpozionului a fost doamna director al Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, dr. hab. Nina Corcinschi. Cu un mesaj de salut la deschiderea evenimentului a participat și directorul Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”, doamna Eugenia Bejan. În cadrul simpozionului și-au prezentat comunicările: acad. Mihai Cimpoi a vorbit despre limbajul ca lume și lumea ca limbaj la Ion Creangă; dr. Paul Gorban s-a axat pe importanța activității didactice a lui Ion Creangă, prezentându-l ca pe un vizionar al pedagogiei moderne; Dr. Oxana Gherman care a abordat subiectul relativizării viziunii despre om și lume în *Povestea lui Stan Pășitul* de Ion Creangă. Ultimele două comunicări au fost cea despre transformările motivelor folclorice din creația lui Ion Creangă și Mihai Eminescu în traducerile ruse, prezentată de dr. Miroslava Metleeva, și comunicarea lui Ștefan Susai despre imaginea țăranului și a satului în opera crengiană. De asemenea, au intervenit cu mesaje invitați de peste Prut: domnul Valentin Talpalaru,

scriitor, jurnalist, muzeograf la Muzeul Național al Literaturii Române din Iași, doamna Olguța Creangă-Caia, scriitoare, strănepoata lui I. Creangă, doamna Livia Iacob, lector univ. dr., critic literar, poetă și Vasile Lulu Roșu, directorul TVN Televiziunea Neamț.

O MONOGRAFIE PROMIȚĂTOARE A UNEI TINERE CERCETĂTOARE

Sergiu COGUT

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1330-0833>

La 8 februarie anul curent a avut loc un eveniment semnificativ în viața culturală din Republica Moldova ce a fost organizat de Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” în colaborare cu Biblioteca Municipală „B. P.-Hasdeu” și anume lansarea monografiei *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*, scrisă de tânăra cercetătoare de la institut, doctorul în filologie, Nadejda Ivanov. Aceasta a fost moderată de criticul literar Maria Pilchin care a menționat că este un eveniment în parteneriat, mulțumind Institutului de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” și tuturor celor prezenți, apoi a oferit cuvântul doamnei Mariana Hârjevschi, doctor, director general al Bibliotecii Municipale „B. P.-Hasdeu” care a precizat că aștepta acest eveniment și dorea ca volumul respectiv să-și ocupe locul pe rafturile bibliotecii și a menționat că realizarea s-a datorat talentatei și laborioasei cercetătoare Nadejda Ivanov, care a reușit să depună între copertile acestei cărți o muncă de multe zile și de nopți nedormite, iar cel mai important e că a dezvoltat o cercetare în profunzime a operelor lui Vl. Beșleagă. Apoi i-a felicitat atât pe autoare, care are în palmaresul lucrărilor de cercetare și acest studiu cât și pe scriitor, mulțumind și Institutului de Filologie „B. P.-Hasdeu” pentru această frumoasă colaborare și celor prezenți că au dat dovadă de curaj pentru că astăzi evenimentele devin cumva mai înfricoșătoare din cauza pandemiei, după care a menționat că această carte cu siguranță va avea priză la tinerii studioși, la tinerii cercetători și va avea, în limbaj bibioteconomic, un circuit intens. La rândul ei, Maria Pilchin a precizat că această monografie scrisă de Nadejda Ivanov e rezultatul unor cercetări și e vorba de un proiect în cadrul Institutului de Filologie, invitând-o să ia cuvântul pe doamna doctor habilitat,

directorul Institutului de Filologie Română, Nina Corcinschi care a început prin a-i adresa Nadejdei Ivanov calde, cordiale și sincere felicitări, remarcând că este și evenimentul institutului și că e foarte mândră de Nadejda, precizând că autoarea e o tânără cercetătoare de la Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, este parte din nucleul de aur al tinerilor filologi de la noi de la institut și că e plină de admirație față de dedicația, pasiunea și plăcerea cu care lucrează Nadejda și soțul ei, Constantin Ivanov. Apoi a menționat că această carte face parte dintr-un proiect al institutului și că Nadejda este printre puținii cercetători dedicați care fac totul cu pasiune, cu vocație, care cred în ceea ce fac, cred în literatură, în exegeza literară și acest lucru e îmbucurător, adăugând și că autoarea a făcut un doctorat, a scris o teză de doctorat despre proza lui Mircea Eliade, coordonată de domnul profesor Andrei Țurcanu și în scrisul Nadejdei Ivanov se vede această școlire, această evoluție de la text la text. Cercetând proza lui M. Eliade cu un instrumentar exegetic foarte potrivit pentru acest tip de proză, cu o grilă psihanalitică, arhetipală, mitologică, Nadejda a înțeles foarte bine acest aparat conceptual și era inevitabil ca la un moment dat să-l utilizeze și pe corpul literaturii noastre, în special pe textele lui Vl. Beșleagă ce nu pot fi citite în afara acestei grile, întrucât au personaje dilematice, schizoidale, aflate într-un impas, într-un blocaj cognitiv din care nu pot ieși fără să-și sondeze adâncurile sinelui, fără să parcurgă labirinturile sinuoase ale interiorității lor, fără să se cutremure de propriile adevăruri. Nadejda a înțeles care e miza coborârii în trecut, cum poți să înțelegi conduita unui adult, acțiunile lui incontrollabile, iraționale, greu de încadrat altfel într-un concept decât coborând spre antecedentele ființei, coborând în copilărie, în zonele foarte adânci ale sinelui și căutând acolo reperele. Mama și casa sunt reperele ființiale în creația lui Vl. Beșleagă, sunt aduceri într-o albie a normalității și a înțelegerii de sine, sunt un arhipelag al ființei. În încheiere, Nina Corcinschi a menționat că această carte se citește foarte ușor, deși este un studiu foarte riguros ce abundă în nume, în citate, referințe culturale, dar este coerent, e scris de o mână matură, de un specialist cu vocație și ne ajută, mai cu seamă pe studenți, pe filologi, să-l înțelegem mai nuanțat, mai subtil pe scriitor. La rândul-i, moderatoarea Maria Pilchin a remarcat că e un semn foarte bun dacă institutul mizează pe tinerii cercetători, înseamnă că cercetarea are viitor și asta îi dă încredere în ceea ce înseamnă ziua de mâine a literaturii noastre, oferindu-i cuvântul domnului acad. Mihai Cimpoi. Reputatul critic a menționat că Nadejda Ivanov a reușit să pătrundă în acest univers complex, labirintic, fiindcă Vl. Beșleagă este un bun povestitor în formulă tradițională.

Apoi, citând unul din aforismele lui Lucian Blaga care spunea că atunci când un cercetător tânăr se apucă de un autor important, trebuie să obțină un certificat de reușită, a precizat că Dumnealui consideră că putem să-i dăm acest certificat Nadejdei Ivanov care îl merită fiindcă a scris serios, cu empatie, vibrând la mesajul ce se ascunde sub rândurile inspirate ale maestrului Vl. Beșleagă care e o personalitate literară și o personalitate intelectuală. Totodată a remarcat că a fost martorul scrierii *Zborului frânt*, pe care îl analizează foarte bine Nadejda Ivanov care știe bine naratologia de azi, ea are un instrumentar critic foarte proaspăt, modern, menționând despre scriitor că este un mare miracol acest Vl. Beșleagă care, transnistrean, e un reprezentant al întregului spațiu cultural românesc și un slujitor fidel și talentat al limbii române. Următorul vorbitor a fost domnul dr. hab., istoric și critic literar Alexandru Burlacu. Acesta a remarcat că se lansează o carte extraordinar de interesantă, o carte nouă și că în persoana Nadejdei Ivanov avem un critic care știe că în critică întâi și-ntâi contează un nou punct de vedere și că ea este un critic cu metodă, totodată precizând că ceea ce face Nadejda e că a pornit să sondeze romanele cu instrumentele necesare și că e de părere că anume psihocritica sau metoda lui C. G. Jung ce insistă pe arhetip, pe inconștientul colectiv i-a permis să pună în lumină lucruri extraordinar de interesante legate de un scriitor de la marginea românismului. Apoi a accentuat că romanele lui Vl. Beșleagă sunt, de fapt, poeme și că maestrul Vl. Beșleagă a făcut foarte multe lucruri intuitive în cele două romane, adăugând totodată că Nadejda are caracter și că ceea ce lipsește criticii noastre e anume caracterul.

Apoi a luat cuvântul doamna profesoară Maria Abramciuc, doctor în filologie, care, felicitând-o pe autoare, a punctat că grație perseverenței și dragostei pentru tot ce face a apărut volumul de față. A menționat că cercetătoarea își propune să inventarieze semnificațiile celor două romane celebre ale scriitorului și își mai propune să valorifice *Jurnalul de vise*, nepublicat, al prozatorului. A mai precizat că în studiul său, Nadejda Ivanov aplică o lectură psiho-arhetipală cu ecouri din simbologia literară, perspectivă ce o avantajează pe autoare în descifrarea enigmei ontologice a romanelor și în relevarea eului labirintic al protagoniștilor.

Olesea Gîrlea, cercetătoare la Institutul de Filologie și directorul Centru-
lui de Literatură și Folclor, a fost următoarea căreia i s-a oferit cuvântul. Ea a
făcut referire la conceptele teoretice cu care operează în acest studiu Nadejda
Ivanov, și anume, *arhetipul* (în accepție jungiană), *visul*, *casa*, *bătrânul înțelept*,

umbra, mama, tatăl, sinele, frații gemeni; conceptele arhetip de *apă și casă* (în accepție bachelardiană) care i-au permis autoarei să facă cercetări temerare prin aplicarea unei grile de lectură arhetipală mit- și psihanalitică pe baza operei lui Vladimir Beșleagă.

În încheierea evenimentului au luat cuvântul tânăra autoare Nadejda Ivanov și Vl. Beșleagă. Cercetătoarea a ținut să mulțumească pentru prezență, a precizat că mai mare bucurie nu trebuie unei cărți decât să fie citită. Scriitorul a adus mulțumiri gazdei ce i-a primit pe toți cu plăcere și Institutului de Filologie care a proiectat această investigație a operei sale, menționând sub auspiciile cărei instanțe a apărut cartea autoarei, că e vorba de proiectul *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din secolul al XIX-lea până în prezent* ce conține demersul nostru european, după cum arta și spiritualitatea noastră se încadrează în marea cultură europeană care este o cultură universală.

PERSEVERENȚĂ ȘI COMPETENȚĂ

Gheorghe CHIVU

În cadrul conferinței științifice *Galaction Verebceanu – 70 de ani de la naștere*, desfășurată la 19 iulie 2021, au fost rostite comunicări și elogieri ale activității de cercetare asidue a domnului Galaction Verebceanu, cercetător științific, doctor în filologie, conferențiar cercetător, coautor de valoroase monografii colective internaționale și autor de studii ale manuscriselor și izvoarelor vechi.

În prag de aniversare, prezentăm, în continuare, în premieră, cuvântarea profesorului Gheorghe Chivu:

În urmă cu aproape trei decenii, în a doua jumătate a lunii noiembrie 1991, delegații ale marilor institute filologice din București și din Iași, anume Institutul de Lingvistică, Institutul de Fonetica și Dialectologie, unite nu peste multă vreme în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, și Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, încheiau convenții de colaborare academică cu reprezentanții Institutului de Lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Era rezultatul unor discuții maraton, purtate cu maximă deschidere, cu căldură și cu speranța revenirii la normalitate în colaborarea dintre cercetătorii lingviști ce trăiau și lucrau de o parte și de alta a Prutului.

Erau vizate domenii și forme diverse de manifestare ale limbii române (lexicografie, lexicologie, gramatică, toponimie și antroponimie, dialectologie), obiectul și scopurile cercetării desfășurate în cadrul institutelor academice de profil din România și din Republica Moldova fiind în fond comune: studierea formelor de realizare ale uneia și aceleiași limbii, în sincronie și în diacronie, respectiv normarea aspectului cultivat actual al acesteia. Unirea forțelor era, fapt unanim constatat și acceptat, nu doar necesară, ci și firească.

Un obiectiv inclus în aceste planuri de colaborare¹, duse în mare parte la sfârșit, chiar dacă nu în forma gândită în urmă cu treizeci de ani, se impune însă în mod special atenției, din perspectiva întâlnirii la care participăm astăzi: realizarea unui *Catalog al manuscriselor românești* păstrate în fondurile de carte veche ale unor biblioteci sau arhive din fosta Uniune Sovietică, dar nu totdeauna cunoscute². „România, ... țara înconjurată de români” (cum admirabil spunea Nicolae Iorga), trebuia să identifice, să cunoască și să valorifice prin efortul specialiștilor imensul patrimoniu cultural rămas sau ajuns în afara granițelor sale actuale, creat pe acele meleaguri de către etnici români sau transferat acolo prin achiziții, prin mutări de obiecte sau de fonduri, dar și ... prin voia mai mult sau mai puțin neștiută a sorții. Catalogul imaginat în 1991, de importanță aparte pentru istoria culturii noastre comune, urma să pună astfel în lumină documente ilustrative pentru scrisul vechi românesc, pentru a căror cercetare pregătirea și competențele filologilor din Chișinău erau mai mult decât necesare.

Trei cercetători s-au angajat atunci în munca dificilă de identificare și de descriere a manuscriselor noastre vechi aflate în fondurile unor biblioteci publice sau în colecții particulare, în arhive, dar și în biblioteci mănăstirești din spațiul fost sovietic: Valentina Pelin, Galaction Verebceanu și Angela Savin. Cercetători ce cunoșteau nu doar limba oficială a țărilor în care urmau să facă investigații științifice, ci și dificultățile impuse de o cercetare de teren ce presupunea adoptarea atitudinii vechilor autori de texte și acceptarea privațiunilor specifice muncii acestora. Îi am în vedere aici pe autorii propriu-ziși

1 A se vedea, pentru prezentarea acestor planuri de colaborare, revista „Limba română”, București, XLI, 1992, nr. 5, p. 295-298.

2 Existau semnalări, uneori chiar ediții ale unor manuscrise păstrate în sau provenind din biblioteci ce funcționau în spațiul sovietic (a se vedea, spre exemplu, în afară de textele lui Dimitrie Cantemir și Miron Costin, adesea cercetate, repertoriul de *Manuscrise de origine românească din colecții străine*, întocmit de Radu Constantinescu, publicat la București, în 1986). Iar *Mărturiile culturale* identificate în afara hotarelor actuale ale României începeau să se fie inventariate prin eforturile remarcabile ale academicianului Virgil Cândea.

ai vechilor scrieri, dar și pe diortositorii cărților, pe copiștii sau pe simplii compilatori ai acestora, și mă refer la acceptarea efortului intelectual major, de regulă anonim, subordonat integral textului studiat, nicicând răsplătit cu adevărată măsură, desfășurat cu dificultate asumată și încheiat, după o muncă îndelungată și anevoioasă, specifică filologiei autentice, cu un studiu, cu un inventar sau, în chip fericit, cu o ediție.

Iar efortul celor trei cercetători amintiți, îndelung, dificil și întâmpinând piedici de tot felul, s-a încheiat, după trei decenii, cu un catalog și cu câteva ediții, toate remarcabile.

Catalogul, intitulat *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*, semnat în forma finală de Valentina Pelin, a văzut lumina tiparului în 2017, după multe întâmplări mai puțin fericite, prin grija unui colectiv restrâns condus de către domnul academician Andrei Eșanu¹. Iar piese de bază din aceste colecții, în principal copii manuscrise ale așa-numitelor „cărți populare”, texte beletristice cu caracter istoric, scrieri de înțelepciune sau de îndrumare morală destinate cititorului cu pregătire culturală medie, au fost studiate, evaluate din perspectiva scrisului nostru vechi, apoi editate, pentru a fi cunoscute și folosite în scopuri științifice, de către Galaction Verebceanu.

* * *

În urmă cu două decenii, scriind prefața pentru o foarte bună ediție filologică², afirmam despre prima lucrare importantă a sărbătoritului de astăzi, dr. Galaction Verebceanu :

„Cercetare filologică temeinică, întreprinsă cu acribie și bazată pe o bună cunoaștere atât a literaturii de specialitate, cât și a stadiului atins de limba noastră de cultură la mijlocul secolului al XVIII-lea, volumul elaborat de Galaction Verebceanu va putea fi utilizat cu deplin profit de toți cei interesați de vechiul scris românesc, deopotrivă istorici ai limbii literare și istorici ai literaturii. El argumentează fără dubiu calitatea școlii filologice din Chișinău și pune încă o dată în evidență rolul pe care Institutul de Lingvistică din acest oraș și l-a asumat în valorificarea științifică a cărții vechi românești ajunse pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice”.

Era, textul publicat în 2002, în condiții grafice și editoriale de excepție,

- 1 Valentina Pelin, *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*. Catalog, ediție îngrijită de acad. Andrei Eșanu, dr. Valentina Eșanu, și Veronica Coșovan, Editura Știința, [Chișinău], 2017.
- 2 *Viața lui Bertoldo, un vechi manuscris românesc*, Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Galaction Verebceanu, Museum, [Chișinău], [2002].

o ediție a unui manuscris moldovenesc numit de specialiști, după originalul italianesc, *Viața lui Bertoldo*, manuscris ajuns în fondul „Zabelin” al Muzeului istoric din Moscova. O traducere a unei scrieri ce ilustra încercarea de schimbare majoră a mentalității sociale, schimbare specifică secolului al XVIII-lea european. (În cadrul textului, robul înțelept al „cărților populare” mai vechi, Esop, era înlocuit, ca exemplu de comportament și de atitudine, de țăranul liber, numit Bertoldo, la fel de inteligent ca vechiul înțelept, dar deloc supus.) Ediția era o continuare și o rafinare perseverentă a tezei de doctorat condusă de acad. Nicolae Corlăteanu, teză prin care Galaction Verebceanu obținuse titlul de doctor în filologie.

Bun cunoscător al textelor noastre vechi, Galaction Verebceanu s-a oprit, ca membru al echipei de cercetare ce și-a asumat identificarea și studierea manuscriselor românești păstrate în fonduri din fostele țări sovietice, cu ochiul și cu pregătirea filologului deja specializat, și asupra altor vechi „cărți populare”, scrieri destinate, cum spuneam, cititorului cu pregătire și cultură medie, dornic de cunoaștere, dar și de inițiere sau de modelare comportamentală¹.

După *Viața lui Bertoldo*, carte de înțelepciune, l-a interesat pe Galaction Verebceanu *Alexandria*, roman istoric ce evoca figura unui erou exemplar, „carte populară” cunoscută la noi încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea și răspândită prin copii numeroase în tot spațiul cultural românesc până în zorii epocii moderne².

Ani la rând, atenția filologului s-a centrat asupra unui manuscris de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, copiat la Chișinău, în care este evocată istoria lui Alexandru Macedon. Studii de detaliu, publicate începând cu anul 2010³, s-au transformat într-o ediție filologică completă, tipărită cu câțiva ani în urmă⁴.

Iar *Sindipa*, o veche carte de înțelepciune, se alătură în ultimul timp manuscriselor cercetate de filologul astăzi sărbătorit. Studiul *Un manuscris al Sindipei*

1 A se vedea, spre exemplu, Galaction Verebceanu, *Vechi manuscrise românești ale cărților populare depozitate în fosta Uniune Sovietică, în Filologia modernă: Realizări și perspective în context european (ediția a VI-a). Cercetarea filologică între tradiție și inovare*. 11–12 octombrie 2012, p. 352–357.

2 O sinteză utilă a informațiilor privind manuscrisele, tipăriturile și edițiile acestui important roman cu subiect istoric, cu largă circulație în cultura noastră veche, au realizat Mihai Moraru și Cătălina Velculescu, în *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, volumul I. *Cărțile populare laice*, partea I, Editura Academiei Române, București, 1976, p. 55–115.

3 Galaction Verebceanu, *Un manuscris chișinăuian de la 1790 al Alexandriei*, în *Filologia modernă: realizări și perspective în context european. Limbă, limbaj, vorbire. In memoriam acad. Silviu Berejan și acad. Grigore Vieru*, vol. III, coordonatori V. Răileanu și N. Corcinschi, Chișinău, „Magna Princeps” SRL, 2010, p. 483–491.

4 *Alexandria chișinăuiană de la 1790. Un vechi manuscris românesc*, Studiu lingvistic, facsimile și ediție de text de Galaction Verebceanu, Chișinău, 2016.

*de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*¹, publicat, în anul 2017, în numere succesive ale revistei „Philologia”, este cu siguranță formă preliminară a unei noi ediții de text, ilustrative pentru eforturile remarcabile depuse pe tărâmul filologiei de către Galaction Verebceanu.

* * *

Sunt aceste exemple de editare științifică a unor manuscrise românești vechi păstrate în fonduri de carte din spațiul slav răsăritean rodul pasiunii și rezultatul unei perseverente și bune pregătiri de specialitate.

Sunt însă totodată probe indiscutabile ale unei culturi filologice solide și dovada unui exemplar sentiment al datoriei față de cartea românească veche. Datorie care, atunci când este împlinită, scoate la lumină, pentru specialiști și pentru publicul larg, comori ale scrisului nostru vechi ce riscă altfel să fie pierdute.

Datorie, continuitate și bună pregătire filologică, alăturate unei maturități științifice în mod repetat probate.

Dovadă de perseverență și de competență, semne marcante ale activității unui cercetător matur, devotat culturii românești vechi.

* * *

La ceas aniversar, îi doresc lui Galaction Verebceanu să aibă putere neștirbită de ani și aceeași tenace dăruire pentru elaborarea unor noi și la fel de utile ediții științifice! Fondurile răsăritene care cuprind carte veche românească nu își vor epuiza prea curând comorile, utile pentru cunoașterea adecvată a vechiului nostru scris literar.

La mulți ani, Galaction! Să ai sănătate, zile liniștite și totdeauna rodnice, marcate constant de bucuria datoriei împlinite!

1 Galaction Verebceanu, *Un manuscris al Sindipei de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Text (1-3)*, în „Philologia”, 2017, nr. 1-2, 3-4, 5-6.

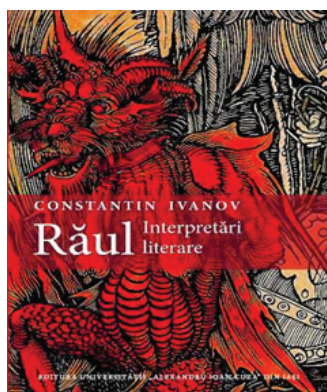
Publicațiile Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

CORCINSCHI, Nina. Realitatea ca hologramă, Chișinău: Cartier, 2022, 256 p. ISBN 978-9975-79-907-2.

Realitatea ca hologramă (Cartier, 2022) cuprinde cronici și eseuri despre literatura română contemporană. Autoarea urmărește raportul textului cu existența, capitalul de ontologie pe care-l generează opera literară și modul în care – într-o era a tehnologiilor – se mai poate construi percepția artistică a realității. „Acest proces m-a interesat în cartea de față: viața care se mută în text

și textul care, prin lectură și interpretare, devine viață. Ca într-un tablou, în care personajele sunt și în interior, dar și în afara ramei. Cu jocul implicit al neschimbărilor nuanțe pe care le generează culorile”. Sunt analizate cărți scrise de Tatiana Țibuleac, Oleg Serebrian, Vitalie Ciobanu, Andrei Țurcanu, Silvia Goteanschi etc.

IVANOV, Constantin. Răul. Interpretări literare. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002, ISBN: 978-606-714-685-1. Prefață de Constantin Dram.

Lucrarea impune în domeniul cercetării literare o critică a profunzimilor care investighează arsenalul de semnificații mitico-culturale ale imaginii răului dintr-o perspectivă transliterară, pluridisciplinară. Evitând abordarea unilaterală, reducionista a textelor literare, investigația de

față vine cu optica unei tratări multiaspectuale a unei problematici cheie, cu implicații teologice, mitologice, metafizice, sociale, etice și artistice. Pornind de la modalitățile de abordare a problemei răului în mitologia cosmogonică românească, trecând prin interpretările formelor și devenirilor sale arheti-

pale, așa cum se prezintă acestea în opera lui Ion Creangă, stăruind asupra percepțiilor artistice ale răului ca distorsiune a lumii și a omului, lucrarea realizează o cercetare monografică a determinărilor caracterului, semnificațiilor și mijloacelor de manifestare a răului în literatura română, inclusiv cea din Basarabia, a rolului și corelărilor acestei teme literare cu alte teme din imaginarul literar românesc.

„Modul de abordare a răului de către Constantin Ivanov este exemplul fericit al unei cercetări tematice care transcende studiul sursologic și investigația pur literară într-o hermeneutică superioară integratoare. Astfel, dincolo de materia opacă a textului folcloric sau literar se descoperă, insolit, abisalul psihologic, paradigma antropologică, valențele sacrului ori, cu expresia lui Gilbert Durand, „semantismul arhetipal”. Este în acest demers, cu generoase potențialități, o pledoarie pentru o critică a profunzimilor, care refuză lejeritatea impresionismului de circumstanță, dar și rigiditatea discursului abstract-raționalist.”

(Andrei Țurcanu)

„Într-o lume tot mai complexă și multipolarizată, mai greu de stăpânit și de înțeles, mitologia, legendele, basmele, literatura sunt un instrument foarte eficace de a pătrunde la nivelul profund al reprezentărilor colective, al schemelor arhetipale ale naturii umane. Imaginarul răului, așa cum constelează acesta în creațiile literare sau artistice, este o temă care depășește cu mult domeniul cercetărilor aplicate și deschide o fereastră către probleme care vizează întreaga noastră societate. Stăpânind instrumentele de analiză ale istoriei religiei, morfologiei basmului, literaturii comparate și cercetării imaginarii, cartea lui Constantin Ivanov capătă o relevanță neașteptată pentru istoria mentalităților.”

(Corin Braga)

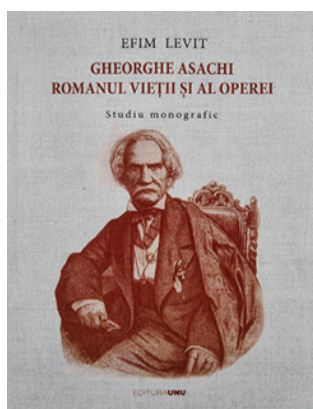

IVANOV, Nadejda. Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine. Chișinău: Știința, 2021 p.

„Mai rar practicate în critica literară românească, atât din România, cât și din Republica Moldova, cercetările asupra imaginarii oferă o serie de metodologii și hermeneutici cu mare putere de penetrare și sinteză: arhetipologia generală, psihologia adâncurilor, mitocritica și mitanaliza, psihocritica, imaginariile sociale,

culturale și artistice etc. Cercetător la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” din Chișinău și membru al Centrului de cercetare a imaginarului „Phantasma” de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Nadejda Ivanov este o promotoare a acestor abordări inovative, pe care le aplică cu inteligență și finețe operei complexe a lui Vladimir Beșleagă. Cu ajutorul lor, ea reușește să pună în lumină structuri de profunzime și obsesii recurente din opera acestuia: funcția simbolică regenerativă a apei, imagoul matern și personificările *animei*, individuația (ca evoluție interioară), sinele, copilul divin, văzând în ele procese de introversiune și cunoaștere de sine prin care scriitorul încearcă să îmblânzească traume atât sociale cât și personale, suferințe de natură biografică, psihologică și morală”.

(Corin Braga)

Coord. KOROLEVSKI, S. Efim Levit. Gheorghe Asachi – romanul vieții și al operei, Chișinău: Editura Unu, 400 p., ISBN 978-9975-3521-5-4.

Volumul reia, integral, lucrarea consacrată vieții și operei lui Gheorghe Asachi, elaborată de istoricul literar Efim Levit în anii angajării sale la Institutul de Literatură și Folclor al A.Ș.M. Prima parte a studiului a apărut în 1999, la editura Cutia Pandorei din Vaslui, sub titlul *Gheorghe Asachi. Romanul vieții sale*. Partea a doua (rămasă în manuscris), pe care autorul intenționa să o publice sub titlul *Gheorghe Asachi – scriitorul*, este înglobată abia acum, în prezenta ediție ***Gheorghe Asachi. Romanul vieții și al operei***. Un europenist prin convingere, Asachi a înțeles să îmbine procesul de modernizare a culturii naționale cu secularizarea și sincronizarea ei cu fenomenele caracteristice ce se desfășurau în culturile cele mai avansate ale epocii. Exact aceleași tendințe s-au manifestat și în vasta și variata sa creație literară. Însușindu-și valorile altor literaturi, el a îmbogățit, după cum s-a relevat, literatura română modernă din faza ei incipientă, integrând-o astfel în mișcarea literară universală. Ediția readuce în circuit o contribuție științifică pertinentă, ținând să reanime interesul cercetătorilor, mai cu seamă al celor tineri, pentru palierul, prea puțin explorat la noi, al epocii premoderne și moderne.

